

CIVIL (ALTERNATÍV)
JELENTÉS
AZ ENSZ GYERMEKJOGI
EGYEZMÉNY
MAGYARORSZÁGI
VÉGREHAJTÁSÁRÓL
2006-2012

CIVIL (ALTERNATÍV) JELENTÉS
AZ ENSZ GYERMEKJOGI EGYEZMÉNY
MAGYARORSZÁGI VÉGREHAJTÁSÁRÓL
2006-2012

A jelentés elkészítését az Open Society Foundation és a Holland Nagykövetség támogatta.

A jelentés elkészítésében részt vettek:

Család, Gyermekek, Ifjúság Egyesület
Diákközéletért Alapítvány
ELTE ÁJK Gyermekjogi kör
GYERE Gyerekesély Közhasznú Egyesület
Gyermekmédiá Egyesület
Jogismeret Alapítvány
Magyar Helsinki Bizottság
Mental Disability Advocacy Center
S.O.S. Gyermekfalu Magyarország
Terre des hommes
UNICEF Magyar Bizottság
Bíró Dalma fogyatékosügyi szakértő
Kereki Judit független szakértő

A civil jelentés összeállításában jelentős segítséget nyújtott Lux Ágnes dr. az állampolgári jogok országgyűlési biztosa irodájának munkatársa.

Projekt koordinátor: Kőműves Ágnes

Fotó: Schield Tamás

Layout: Szücs Nyomdaipari Kft

Nyomdai munkák: F&F Print line Kft.

Felelős Kiadók: Család, Gyermekek, Ifjúság Egyesület

Tartalomjegyzék

1. <i>klaszter A végrehajtás általános intézkedései</i>	4
4. cikk: Az Egyezményben lévő jogok végrehajtása	4
42. cikk: Az Egyezmény széleskörű megismertetése	10
44. cikk: (6) bekezdés – A részes államok jelentéstételi kötelezettségei.....	12
2. <i>klaszter A gyermek meghatározása</i>	15
3. <i>klaszter Átfogó elvek</i>	15
2. cikk – A diszkrimináció tilalma	15
3. cikk – A gyermek legfőbb érdeke	16
12. cikk – A gyermek véleményének tiszteletben tartása	17
4. <i>klaszter Polgári- és szabadságjogok</i>	18
13. cikk – Jog a véleménynyilvánítás szabadságára	18
14. cikk – A gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság.....	19
15. cikk – A gyermek szabad egyesülési és békés gyülekezési joga	20
17. cikk – A gyermek joga a megfelelő tájékoztatáshoz.....	20
A testi fenytés tilalma es alkalmazása (37(a), 28(2)).....	21
39. cikk – A gyermekkorú áldozatok rehabilitációja	23
5. <i>klaszter Családi környezet és helyettesítő gondoskodás</i>	24
5. cikk – Szülői iránymutatás és a gyermek kibontakozó képességei	24
9. cikk – A szülőtől való elválasztás	25
10. cikk – Be- vagy kiutazás az országokba családegyesítés céljából.....	26
11. cikk – A gyermekek törvényellenes külföldre utaztatása és ott tartása	27
19. cikk – A gyermek joga az erőszak minden formájától való védelemhez	28
20. cikk – A családjuktól megfosztott gyermekek.....	31
21. cikk – Örökbefogadás.....	33
25. cikk – A gyermek joga a beavatkozások időszakos felülvizsgálathoz	35
27. cikk – A gyermek joga a megfelelő életminőséghez.....	35
39. cikk – A gyermekkorú áldozatok rehabilitációja	35
6. <i>klaszter Alapvető egészség és jólét, fogyatékoság, mentális egészség</i>	36
6. cikk – A gyermek joga az élethez, és az életben maradás és fejlődés legnagyobb mértékű biztosítása.....	36
18. cikk – A szülők közös felelőssége az állam támogatásával.....	38
23. cikk – Fogyatékosággal élő gyermekek jogai	39
24. cikk – A gyermek joga az egészséghez és az egészségügyi szolgáltatásokhoz	44
26. cikk – A gyermek joga a szociális biztonsághoz	46
27. cikk – A gyermek joga a megfelelő életminőséghez.....	47
7. <i>klaszter Oktatás, szabadidős és kulturális tevékenységek</i>	48
28. cikk (1. bekezdés) A gyermekek joga az oktatáshoz.....	49
8. <i>klaszter Speciális védelmi intézkedések</i>	50
22. cikk – Menekült gyermekek.....	50
38. cikk – A fegyveres konfliktusban érintett gyermekek védelme	51
37. cikk – Kínzás, megalázó bánásmód és szabadságtól való megfosztás	51
40. cikk – A fiatalkorúakat illető igazságszolgáltatás alkalmazása	52
33. cikk – A gyerekek és a kábítószerrel való visszaélés.....	54
34. cikk – A gyermekek szexuális kizsákmányolása	54
35. cikk – Az elrablástól, eladástól és emberkereskedelemtől való védelem.....	56
30. cikk – A kisebbségi és őslakos gyermekek	56
<i>Felhasznált irodalom</i>	57

Ez a civil, alternatív jelentés első alkalommal készült szakemberek, civil szervezetek széles körű összefogásával, egyeztetése alapján. Magyarországon nincs még olyan civil szövetség, formalizált együttműködés, amely rendszeresen segíthetné a gyermeki jogok megismertetését, az Egyezmény alkalmazását, illetve ennek monitorozását. E jelentés is hozzájárulhat ahhoz, hogy a jövőben kialakuljon egy olyan ernyőszerkezet, amely a közös, gyermekjogi megközelítés alapján képes lesz a civil szervezetek, szakemberek erőit egyesíteni, megsokszorozni. A jelentés magyar és angol nyelvű változata mellett egy olyan háttérkötet is készült, mely a magyarországi szakemberek, egyetemi, főiskolai hallgatók, érdeklődő olvasók számára a jelen jelentésnél részletesebben és jóval nagyobb terjedelemben teszi lehetővé a Gyermekjogi egyezmény alkalmazásának helyzetének ismertetését

A jelentés elkészítése során, illetve azt megelőzően különféle gyerekcsoportokkal is konzultáltunk arról, hogy ők hogyan látják a gyermeki jogokat, saját lehetőségeiket és mit javasolnak. E vélemények részben írásos, részben rajzos formában bekerültek a jelentésbe, hogy ezzel is erősítsük a gyerekek részvételét és véleményének figyelembe vételét.

Ezúton is köszönjük az Open Society Institute (OSI) és a Holland Nagykövetség támogatását, amely lehetővé tette a jelentés elkészítését, fordítását, kinyomtatását, terjesztését, a hozzá kapcsolódó magyar nyelvű háttérkötet elkészítését és gyerekek bevonását a munkába.

1. klaszter A végrehajtás általános intézkedései

4. cikk – Az Egyezményben lévő jogok végrehajtása

2006 óta a következő gyerekekre vonatkozó nemzetközi és fontosabb hazai jogszabályok keletkeztek

1. Nemzetközi kötelezettség szerinti ratifikációk

2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről.

2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről.

A **2009. évi CLXI. törvény** a gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló, a Gyermek jogairól szóló ENSZ egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv megerősítéséről és kihirdetéséről rendelkezik.

2009. évi CLX. törvény a gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló, a Gyermek jogairól szóló ENSZ egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv megerősítéséről és kihirdetéséről.

2009. évi XV. törvény a hontalanság eseteinek csökkentéséről szóló, 1961. augusztus 30.-án, New Yorkban elfogadott Egyezmény kihirdetéséről.

Az Európa Tanács a gyermekek szexuális kihasználása ellen létrejött megállapodását (Lanzarote-i Egyezmény¹) Magyarország 2010. november 29-én aláírta, de nem ratifikálta².

2. Törvények

A menedékjogról szóló **2007. évi LXXX. törvény**. Kísérő nélküli kiskorú kérelmezése esetén a menekültügyi hatóság minden esetben – függetlenül attól, hogy a kiskorú cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképese-e – köteles a kiskorú képviselőjét ellátó ügygondnok kirendelése iránt intézkedni.

2009. évi CVI. törvény a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról kimondja, hogy az iskolákban iskolaőrök – korábbi rendőrök – segítik a fegyelmet. Az iskolaőrök bizonyos esetekben testi erőt is alkalmazhatnak. A törvény hatálybalépése után a tanulóval szembeni fegyelmi eljárás szabályai is változnak, ugyanis a tanuló eltiltható lesz az adott iskolában a tanév folytatásától és fegyelmi büntetésként ki is zárhatják az iskolából³. A törvény a körütekintő, megfontolt lépések helyett „azonnali végrehajtást” tesz lehetővé abban az esetben „...Ha a végrehajtás elmaradása a többi tanuló jogait súlyosan sértene vagy más elháríthatatlan kárral, veszéllyel járna”⁴.

2010. évi XXXIX. törvény az egyes szociális és munkaügyi tárgyú törvények módosításáról. A törvény (2010. február 22.) egyes szociális és munkaügyi tárgyú törvényeknek az új polgári törvénykönyv (Ptk.) hatálybalépésével összefüggő módosításáról.

A törvény – többek között – a szülői együttműködés kötelezettségének deklarálása mellett lehetővé teszi a gyermekvédelmi közvetítői eljárás elrendelését.

A családok átmeneti otthonára vonatkozóan úgy rendelkezik, hogy az otthontalanná vált szülő kérelmére itt együttesen helyezhető el a gyerek, szülője és a gyermek (legfeljebb 21 éves korú) nagykorú testvére, ha a gyereket a lakhatási elégtelenség miatt el kellene választani a szüleitől vagy a családjától.

2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról. A jogszabály kimondja, hogy a médiatartalom nem károsíthatja a kiskorúak szellemi, lelki, erkölcsi és fizikai fejlődését. Azon médiatartalmak, amelyek veszélyeztetik a gyerekek fejlődését csak olyan módon tehetők elérhetővé, amely biztosítja, hogy a kiskorúak átlagos körülmények között nem férhetnek hozzájuk.

2010. évi CLXXI. törvény az egyes szociális, gyermekvédelmi, családtámogatási, fogyatékosügyi és foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról. A törvény bevezeti az örökbefogadói GYES jogintézményét, mellyel a 10. életévét még be nem töltött gyermek örökbefogadását követően az örökbefogadó szülők valamelyike legfeljebb 6 hónapig akkor is igénybe veheti a GYES-t, ha az általános szabályok szerint arra már nem, vagy 6 hónapnál rövidebb időre lenne jogosult. A bentlakásos gyermekintézményben, a helyettes szülőnél és a nevelőszülőnél biztosított személyes

1 Az Európa Tanács Egyezménye a gyermekek védelméről a szexuális kizsákmányolás és a szexuális bántalmazás ellen Lanzarote – 2007.10.25. http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Source/LanzaroteConvention_hu.pdf

2 <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=201&CM=&DF=&CL=ENG>

3 2011. évi CXCV. törvény 58. § (5) bekezdése

4 2011. évi CXCV. törvény 68. § (13) bekezdése

gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátásnál és gyermekvédelmi szakellátásnál bevezeti a felügyelt kapcsolattartást a gyermek saját családjába való visszakerülésének elősegítésére.

Az alapvető jogok biztosáról szóló **2011.évi CXI. törvény**. Ennek keretében b) a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 11. (2) bekezdését hatályon kívül helyezték, vagyis utalás sem maradt erre a jogintézményre. Az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen a hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a *gyermekek* jogainak védelmére, továbbá a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a *fogyatékkal élő* személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére. Az alapvető jogok biztosa ellátja a 2011. évi CXLIII. törvénnyel kihirdetett, a *kínzás* és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyve 3. cikke szerinti nemzeti megelőző mechanizmus feladatai.

A nemzeti köznevelésről szóló **2011.évi CXK. törvény**. A törvény hároméves kortól teszi kötelezővé az óvodába járást, a tankötelezettség korhatárát ugyanakkor 18 évről tizenhatra csökkenti, emellett választható oktatási formaként meghatározza az egész napos iskola feltételeit is. A tankötelezettség felső határa leszállításának legfőbb indoka, hogy a kötött iskolai rendszertől, a közismereti oktatástól elforduló, motiválatlan tanuló mielőbb átléphessen a munka világába. Új elem, hogy a jövőben az érettségi vizsga megkezdésének feltétele ötven óra közösségi szolgálat elvégzésének igazolása. A nagyobb állami részvételt a tartalmi szabályozás, a központilag garantált pedagógusbérek, az igazgatók kinevezése és a pedagógusok munkájának központi ellenőrzése jelenti.

A **2012. évi LXII. törvény** a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvényeket módosítja. A Btk. kiegészült azzal a rendelkezéssel, miszerint az erős felindulásban elkövetett emberölés, a személyi szabadság megsértése, az emberrablás, az emberkereskedelem, a nemi erkölcs elleni bűncselekmények, valamint a három évnél súlyosabban büntetendő szándékos súlyos testi sértés esetében – ha a bűncselekmény elkövetésekor a sértett, az üzletszerű kéjteljesítést bordélyházban folytató személy vagy az üzletszerű kéjteljesítést folytató kitarató a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, és a bűncselekmény büntethetősége huszonharmadik életévének betöltése előtt elévülne – az elévülési idő meghosszabbodik a sértett, az üzletszerű kéjteljesítést bordélyházban folytató személy vagy az üzletszerű kéjteljesítést folytató kitarató huszonharmadik életévének betöltéséig, vagy addig az időpontig, amikor a huszonharmadik életévét betölti.

2012. évi CXVIII. törvény az egyes szociális tárgyú és egyéb kapcsolódó törvények módosításáról. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményt ezentúl természetbeni – utalvánnyal – történő fizetés váltja, a családi pótlékot az iskolába nem járó gyermek után felfüggeszti, és visszamenőleges kifizetésére sem kerülhet sor. Az iskoláztatási támogatás szüneteltetése 16 éves kor alatt magával vonja a védelembe vételt. A törvény szabályozza a védelembe vett gyerekekre vonatkozó ellátásokat (foglalkozást helyettesítő támogatás és rendszeres szociális segély természetbeni szociális ellátása adható). A települési önkormányzatoknak (és a fővárosi kerületi önkormányzatnak) kötelező működtetniük gyermekjóléti szolgálatot. A gyermekjóléti szolgálatot vonatkozó adatnyilvántartási, befogadási szabályok is változtak. A bölcsődékben ezentúl – a fenntartó döntése értelmében – térítési díjat lehet kérni⁵.

⁵ Erdős Zsuzsanna: TÁJÉKOZTATÓ A GYERMEKVÉDELMI TÖRVÉNY MÓDOSÍTÁSÁRÓL 2012. JÚLIUS. 2012. évi CXVIII törvény egyes szociális tárgyú és egyéb kapcsolódó törvények módosításáról. In: http://www.macsgyoe.hu/downloads/szakmai_anyagok/tajgyvtmod201207.pdf (2012.11.04.)

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. Az új Büntető Törvénykönyv legfontosabb változása a kiskorúak tekintetében a büntethetőségi korhatár változása. 14 éves kor alatt – amennyiben képes belátni a bűncselekmény következményeit – büntethető az emberölés, az erős felindulásban elkövetett emberölés, a testi sértés, a rablás és a kifosztás elkövetője⁶; a gyermekprostitúció kihasználása⁷ (a kiskorúak által biztosított haszonszerzésre való törekvés, kitartottság, a kiskorúval ellenszolgáltatásért nyújtott szexuális szolgáltatások és bordélyházban kiskorút alkalmazók büntetése); a gyermekpornográfia⁸ (kiskorúról készített pornográf felvétel készítése, megszerzése, tartása, forgalomba hozatala, felvételben való szereplésre bíztatás) és a gyermekmunka⁹. A kiskorúakkal való kapcsolattartás akadályoztatása, és az elhelyezés megváltoztatása (bírószak döntését követő, az elhelyezés megváltoztatását célzó elvitel, elrejtés) miatt kiszabható büntetés.

A **2012. évi CXCV. törvény** az egyes szakosított szociális és gyermekvédelmi szakellátási intézmények állami átvételéről és egyes törvények módosításáról. A Gyvt. 7. §-a helyébe a következő szöveg lép: „(2) A gyermeknek joga van – örökbefogadó családban vagy más, családot pótló ellátás formájában – a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez. A tizenkét év alatti gyermek átmeneti gondozását és otthont nyújtó ellátását befogadó szülőnél kell biztosítani, kivéve, ha a gyermek tartósan beteg, súlyosan fogyatékos, a testvéreket nem lehet együttesen a befogadó szülőnél elhelyezni vagy más okból szükséges az intézményes elhelyezés biztosítása, továbbá gyermekek átmeneti gondozása esetén az intézményes elhelyezést a szülő, törvényes képviselő kéri és az nem ellentétes a gyermek érdekével.”¹⁰

3. Rendeletek

A **16/2008. (IV. 30.) OKM rendelet**tel módosításra került a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet. A módosított rendelet kiegészült többek között azzal, hogy ha a középfokú iskola nemzetiségi, etnikai kisebbségi nyelven (is) oktat, a hozzá jelentkező tanulók szövegértési kompetenciájának vizsgálatához a központilag kiadott egységes, kompetenciaalapú magyar nyelvi feladatlapok helyett helyben készített, kompetenciaalapú, nemzetiségi nyelvű szövegértési feladatsort használhat. A felvételi kérelmek elbírálásánál a felvételi feltételeknek megfelelő, az adott nemzetiséghez tartozó tanulókat előnyben kell részesíteni.

A gyermekek védelmében a **32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet** a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról szól. A rendelet szerint a rendőrség nyomozó hatósága a tizennégy évesnél fiatalabb gyerek meghallgatását kizárólag olyan gyermekmeghallgató szobában végezheti, amelyben biztosítható, hogy az eljárás a gyermekkorú lehetőség szerinti kíméletével, a gyerek mindenek felett álló érdekét szem előtt tartva valósul meg. A szobát a gyerek életkori sajátosságainak megfelelően kell kialakítani, berendezni és felszerelni annak érdekében, hogy biztosítsa a gyerek lelki és fizikai biztonságát. A Budapesti Rendőr-főkapitányságnak és a megyei rendőr-főkapitányságoknak illetékességi területükön legalább egy gyermekmeghallgató szoba kialakítását biztosítaniuk kell.

6 16. §

7 203. §

8 204. §

9 209. §

10 Magyar Közlöny 164. szám 2012.

A 9/2012. (II. 27.) KIM rendelet a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmehallgató szobák kialakításáról szóló 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet módosítása. A rendelet melléklete szerint – többek között – gyermekmehallgató szobának minimum olyan alapterületűnek kell lennie, hogy abban egyidejűleg egyszerre legalább 4 fő tartózkodhasson. A gyermekmehallgató szoba belmagasságát legalább 2,5 méterben indokolt meghatározni, és legalább 1,3 négyzetméter felületű, természetes megvilágítást biztosító üvegfelülettel kell rendelkeznie.

Nemzeti Akció Terv (National Action Plan)

Magyarországon nem készült nemzeti akcióterv a gyermeki jogok megismerésének és alkalmazásának támogatására, de 2007-ben, az ENSZ ajánlást követően a kormány kidolgoztatta a „Legyén jobb a gyerekeknek” nemzeti stratégiát¹¹, amely a gyerekszegénység és kirekesztettség felszámolásához szükséges feladatokat határozta meg a következő 25 évre. A stratégia a gyermeki jogok figyelembe vételével és a gyermekek mindenek felett álló érdekére¹² tekintettel, horizontális célként jelölte meg az etnikai és területi hátrányok csökkentését. A stratégia megvalósításához cselekvési tervet dolgoztak ki¹³ a 2007-2010-es évekre. A program megvalósítása kezdetektől többféle akadályba ütközött. Nem voltak megfelelő források, az ágazati koordináció annak ellenére sem működött, hogy a Miniszterelnöki Hivatalban önálló szervezeti egységet hoztak létre, amelyet a 2010. évi kormányváltást követően megszüntettek. Az új kormány a kormányhatározatot hatályon kívül helyezte¹⁴ azzal, hogy a program a továbbiakban a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia cselekvési tervében szerepel majd.

A program végrehajtásának monitorozását szolgáló testület 2010-ig évente készítette el jelentését. A 2010. évi kormányváltást követően a testület tagjai nagyrészt kicserélődtek, jelenleg a 24 tagú testületnek 12 kormányzati és 12 civil, illetve egyházi szervezeteket képviselő tagja van. A Bizottság elnöke a felzárkóztatásért felelős államtitkár, ami önmagában is nehezíti a külső értékelés megvalósítását.

A 2012. március 29-én közzétett monitoring jelentés¹⁵ a „gyerekszegénységet, romaügyet, hátrányos helyzetű térségeket érintő stratégiákat tekinti át, egy átfogó, a 2011-2020 közötti időintervallumot magába foglaló felzárkóztatási program érdekében.

Gyermeki jogokról, az Egyezmény alkalmazásáról nem esik szó a több mint 100 oldalas jelentésben.

Az MTA Gyerekszegénység Elleni Programiroda volt munkatársai 2010-ben megalapították a Gyerekesély Közhasznú Egyesületet a civil részvétel biztosítása érdekében, és 2011-ben elkészítették a Civil jelentés a gyerekesélyekről című tanulmányt. Fő céljuk „a gyerekek életésélyeinek javítása, a gyerekszegénység újratermelődésének megakadályozása kutatásokkal, a nyilvánosság tájékoztatásával, szolgáltatásokkal. Feladatuknak tekintik, hogy az Egyesület lehetőleg két évente megjelentessen egy civil jelentést a gyerekek helyzetének, esélyeinek alakulásáról.”¹⁶

11 47/2007. (V. 31.) OGY határozat,

12 Az Egyezmény magyar fordításakor hibásan került a magyar szövegbe a „mindenek felett álló érdek” a „best interest” (legfőbb érdek) helyett, és ezt azóta sem javították ki, ami sok félreértés forrása.

13 1092/2007(XI.29) Korm. határozat

14 1430/2011.(XII.31) Korm. határozat

15 www.romagov.kormany.hu

16 Civil jelentés a gyerekesélyekről (Ferge Zsuzsa – Darvas Ágnes szerk.) www.gyere.net/downloads/Civil_jelentes_2011.pdf

Önkormányzatok elkülönített támogatási formái

A Gyermekjogi Bizottság a gyermekvédelmi feladatok ellátására az önkormányzatok számára elkülönített támogatás biztosítását ajánlotta, mivel a normatívák célzott felhasználása nem volt kötelező érvényű. Ez nem történt meg, viszont a gyerekek ellátását célzó önkormányzati költségvetési normatíva 2007-2012 között erőteljesen csökkent. A kormányváltást követően, 2010 óta a szociális és gyermekvédelmi bentlakásos és intézményi támogatások közel a harmadával csökkentek.

A köznevelési törvény módosításának értelmében 2013 januárjától állami felügyelet alá vonják az iskolákat. A közoktatási intézmények fenntartója a Klebersberg Intézményfenntartó Központ lesz, amely az egyházi, magán- és alapítványi intézmények kivételével az ország összes általános iskoláját, középiskoláját, szakiskoláját, kollégiumát és pedagógiai szakszolgálatát átveszi az önkormányzatoktól. Az általános és középiskolák a járási tankerületekhez, a pedagógiai szakszolgálatok és a szakiskolák a megyei tankerületekhez, az óvodák pedig az önkormányzatokhoz tartoznak január elsejétől. Az önkormányzatokhoz az iskoláknak helyet adó ingatlanok fenntartása tartozik majd, a bérigazgatás, a tanügyi igazgatás és a taneszköz-ellátás központi kézbe kerül. Az önkormányzatok rendszerét a szintén 2013 januárjától bevezetendő ún. járási rendszer¹⁸ váltja fel. Az államigazgatási feladatokat ezentúl (a jegyző és a települési önkormányzat helyett) a kormányhivatalok által irányított központi kirendeltség látja el¹⁹, ellentmondva ezzel a szubszidiaritásnak²⁰.

Az oktatási intézményekhez hasonlóan központi irányítás alá kerülnek a gyermekjóléti és szociális intézmények is, elsősorban a költségek racionalizálása miatt²¹.

A központosítás kiterjed a gyermekvédelmi szakellátást biztosító intézményekre is. A kormányzat által kidolgozott törvény értelmében²² megszűnik a települési önkormányzatok ellátási kötelezettsége, és ezen intézmények állami fenntartásba kerülnek. Az állam fenntartói feladatait egy kialakításra váró főigazgatóság útján kívánja ellátni²³ (Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság).

A jogszabály alapján a Főigazgatóságnak lehetősége van felmondani az átvett feladathoz kapcsolódó ellátási szerződéseket és megállapodásokat, s ez nem csak komoly bizonytalanságot okoz a területen működő, ellátási szerződés alapján feladatot ellátó szervezeteknek, hanem alkotmányossági aggályokat is felvet.

Az önálló gyermekjogi ombudsman intézménye

A bizottsági (és számos Európa Tanács által kiadott) ajánlás szerint szükség lenne az önálló gyermekjogi ombudsmani intézmény létrehozására. A magyar kormány a jelen értékelési időszakban nem tett ennek eleget. A gyermeki jogok védelmét az általános ombudsmanként működő állampolgári jogok országgyűlési biztosa látta el. Az általános ombudsman e feladatának ellátását 2008 óta minden évben tematikus projektek kidolgozásával igyekezett végrehajtani, amelynek során a hagyományos panaszkezelésre összpontosító ombudsmani munka mellett a proaktív, jogtudatosító attitűdre is lehetőség nyílt a nyilvánosság széles körének bevonásával.

A gyermekjogi projekt a gyermekjogok védelmével kapcsolatos problémákkal foglalkozott. 2008-ban a gyerekek jogtudatossága, 2009-ben a gyerekek erőszakkal szembeni védelme, 2010-ben a család szerepe a gyermeki jogok biztosításában, 2011-ben pedig a gyerekek szerepe az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférésben volt a fókuszban. Az ombudsman gyermekjogi

17 http://hvg.hu/hvgfriss/2012.28/201228_kozponti_iskolairanyitas

18 A Kormány 1299/2011. (IX. 1.) Korm. Határozata a járások kialakításáról

19 Gyermekvédelmi, gyámügyek, szociális, környezetvédelmi, természetvédelmi, igazgatási, munkaügyi, okmányirodai ügyek tartoznak majd hozzájuk elsősorban. Forrás: www.kormany.hu

20 <http://magyarnarancs.hu/belpol/megvalosithatatlan-es-cinikus-78448/?orderdir=novekvo>

21 A Kormány 1299/2011. (IX. 1.) Korm. Határozata a járások kialakításáról

22 2012. évi CXCVII. törvény <http://www.parlament.hu/irom39/08889/08889-0062.pdf>

23 http://www.kormany.hu/download/6/8e/a0000/szgyf_jsz-terv.pdf#!DocumentBrowse

honlapot valamint Facebook oldalt is működtet. Az ombudsman proaktív tevékenysége kiemelt jelentőségű a gyerekek védelmében, mert igyekszik megelőzni az alapjogi visszasságokat.

A 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról, a korábbi négy ombudsman helyett, egyetlen, feladat- és hatáskörében „erősebb” biztosi poszt létrehozását rendeli el, és hozzá delegálta a gyermeki jogok védelmét (a nemzetiségi jogok, a jövő nemzedékek érdekeinek és a rászoruló társadalmi csoportok jogainak védelme mellett), ugyanakkor nem utalt e feladat ellátásához külön forrást.

Az etnikai származás szerint lebontott adatok

Az etnikai származás szerint lebontott adatok gyűjtésének és publikálásának helyzete – a bizottsági ajánlás ellenére – nem változott az előző jelentés megírása óta. Kutatások rámutatnak, hogy az etnikai adatgyűjtés, az etnikai származás szerint lebontott adatok hiánya a szakpolitikai döntéseket és folyamatokat is megnehezíti.

Elkészült egy tanulmánykötet, amelyben szakértői egyeztetéseket követően ajánlásokat tettek egy ún. családi legendárium készítésére minden gyerek esetében, hogy ebből követhetőek legyenek a család különféle jellemzői, ezek változásai, amelyek ugyanakkor nem kategorizálják a gyerekeket. Pilot program indult, melynek eredménye még nem ismert²⁴. A program keretén belül „családtörténet, családi fotók elemzése” címmel akkreditált képzés indult 2011-ben²⁵.

Az Európai Roma Jogok Központja több alkalommal vizsgálódott, és az eredményeket kötetekben adta közre a magyarországi roma gyerekek helyzetéről, identitásukról és etnikai alapú ki-rekesztésükről. (Dis-Interest of the Child: Roma Children in the Hungarian Child Protection System, és Life Sentence: Romani Children in State Care in Hungary.²⁶).

Ajánlások:

- Önálló, a gyermeki jogok védelméért felelős országgyűlési biztos intézményének létrehozása
- Nemzeti Stratégia kidolgozása a gyermeki jogok alkalmazásáról
- Nemzetközi egyezmények, ajánlások magyar nyelvre fordítása, nyilvánosságra hozatala, terjesztése, megismertetése, a bennük foglaltak végrehajtása
- Az etnikai adatok gyűjtéséhez szükséges szabályozás megalkotása és alkalmazása

42. cikk: Az Egyezmény széleskörű megismertetése

Az Eurobarometer 2008-as és 2009-es felmérése megmutatta, hogy az Európai Unió országai közül Magyarországon ismerik legkevésbé a gyermekjogokat az érintettek (a megkérdezettek csupán 38%-a), illetve hazánkban tudja a legkevesebb gyerek, hogy a 18 évesnél fiatalabbakat különleges jogok illetik meg (2008-ban a válaszadók 61%-a²⁷, 2009-ban pedig 60%-a²⁸ nem tudott erről).

24 Családtörténet, családi legendárium, NCSSZI, www.ncsszi.hu/download.php?file_id=1095

25 Gyermekjóléti körkép 2011/1 http://zeggyermek.nyuma.hu/feltoltes/dokumentumok/2011_1%20korkep.pdf (2012.10.12.)

26 <http://www.errc.org/cms/upload/media/02/8F/m0000028F.pdf> és <http://www.errc.org/cms/upload/file/life-sentence-romani-children-in-state-care-in-hungary-20-june-2011.pdf>

27 The Rights of the Child, 2008

28 The Rights of the Child, 2009

A Bizottság által 1998-ban megfogalmazott ajánlást figyelembe véve a kormányzat elkészítette a Gyermekjogi Egyezmény fordítását 13 magyarországi nemzeti és etnikai kisebbség nyelvére, de ezek terjesztése, megismertetése nem történt meg.

Az UNICEF és a SINOSZ együttműködésében elkészült a Gyerekjogi Egyezmény jelnyelvi változata, a vakok számára pedig hangfelvétel készült róla, amely az interneten elérhető, letölthető. Az UNICEF gyerekjogi plakátokat is készített "gyerek, de joggal" címmel, az Egyezmény megismertetése érdekében, gyermekbarát nyelvezen.

A Gyermekjogi Egyezmény magyarországi ismertségének növelése érdekében civil szervezetek kezdeményeztek programokat. Ilyen a Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület²⁹ "Van jogod!" programja, melynek keretében megjelent 2009-ben az ENSZ gyermekjogi egyezmény alkalmazási kézikönyvének magyar változata, és ingyenes terjesztésre került 2000 példányban, illetve további két rövidebb kiadvány készült³⁰ az Egyezmény köztudatba emelésére, gyakorlati alkalmazásának elősegítése céljából gyerekek, szülők és szakemberek számára.

Ugyancsak 2009-ben jelent meg az Európa Tanács által kiadott „Kiskompassz Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez”³¹ című kiadványának magyar fordítása két civil szervezet – a Mobilitás és a Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület – munkája nyomán, az Európa Tanács anyagi támogatásával, mely elméleti és módszertani segítséget nyújt a gyerekekkel foglalkozó szakemberek számára.

A Jogismeret Alapítvány továbbképzéseket tart jogászok és szakemberek számára a gyermekjogokkal kapcsolatban, gyermekjogász hálózatot, 2010-ben gyermekjogi munkakonferenciát szervezett³², illetve Gyermekjogház nevű programjukkal gyermekjogokkal foglalkozó jogászok együttműködését és a gyermekjogi ügyekben való segítségnyújtást segítik elő.

Az ombudsman 2008-ban indította gyermekjogi honlapját: www.gyermekjogok.ajbh.hu, amelyre az évek során több száz kérdés, panasz érkezett.

2011-12-ben az Európai Unió Alapjogi Ügynökségétől (FRA) elnyert pályázati forrásból a Speak up! projekt – egy nyolc országban végzett program keretében – a gyermekjogok ismertségét kutatta különféle gyerekcsoportok körében. Magyarországon két csoportban, gyermekotthonban és nevelőszülőknél élő 13–17 éves gyermekeket, illetve egy alternatív iskolába járó gyerekeket kérdeztek a kutatók arról, hogyan látják a gyerekek saját jogaikat, mennyire ismerik, gyakorolják azokat. A kutatás keretében végzett interjúkból kiderült, hogy az intézményekben és nevelőszülőknél élők soha nem hallottak korábban a gyermeki jogokról, ahogy pl. a testi fenytés törvény általi tiltásáról sem valamint, hogy rossz viselkedésükért, jogaik megsértéséért, illetve nem teljesüléséért kizárólagosan önmagukat hibáztatják.³³

2012-ben az UNICEF magyar bizottsága „Gyermekszemmel a gyermekjogi egyezmény” címmel, a Gyermekjogi Egyezményhez kapcsolódó alternatív jelentés elkészítésére szerveződött civil koalíció tagjaként indított projektet. A projekt célja a gyerekek gyermekjogokkal kapcsolatos jelentéstételi mechanizmusának erősítése volt. Különböző programelemeiben (kérdőív és interaktív

29 Európai Uniói forrásokból finanszírozott projektje keretében

30 Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény Alkalmazásához, Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, 2010, Van jogod! Kézikönyv gyerekeknek, Van jogod! Kézikönyv felnőtteknek a gyermeki jogokról, 2010,

31 A Compasito – Manual on human rights education for children kiadvány magyar nyelvre fordított változata, Mobilitás, Budapest, 2010

32 <http://www.gyermek.joghaz.hu/dokumentumok/Gyermekjogi-Munkakonferencia-meghivo.pdf>

33 Család, Gyermek, Ifjúság Kiemelkedően közhasznú Egyesület: Speak up! Projekt: <http://csagyi.hu/projektek/aktualis/speak-up/dokumentumok/item/415-speak-up-modszertani-keret>

foglalkozások) 2800 gyerek vett részt. Tapasztalataik szerint a megkérdezett gyerekeknek kevés információjuk és véleményük van saját jogaikról, a jogokat elismerik, de nem gondolják, hogy ők maguk is részesei lennének. A kérdőíves megkérdezések általános tapasztalata az volt, hogy a gyerekek alapvetően jól válaszoltak a saját jogaikra, jogi helyzetükre vonatkozó kérdésekre. A résztvevő gyerekek 90%-a tudta, hogy a 18 éven aluliak számítanak gyerekeknek (és csupán 3%-uk gondolta, hogy csak az 1 évnél fiatalabbak a gyerekek). A gyerekek 83%-a érezte úgy, hogy az ő véleményét is meg kell hallgatni abban a kérdésben, hogyan szeretne a különélő szülőjével találkozni. A válaszadók 91%-a tudta, hogy egy esetleges iskolai kudarc nem csak a gyerek hibája, és a helyzet javításában a felnőtteknek segítséget kell nyújtani. Az, hogy a fogyatékossgal élő gyerekek érdekében szükséges a közös felelősségvállalás és segítség, a résztvevő gyerekek 87,5%-a számára volt egyértelmű, ennél egységesebb megítélést a büntetendő cselekményt elkövető gyerekekkel szembeni fellépésnél tapasztaltak. A válaszadó gyermekek 94%-a érezte helyes megoldásnak, hogy a boltból játékot lopó gyerek tettére a felelősségvállalás és a jóvátétel lehetőségének biztosítása a legjobb válasz.

A Nemzeti Alaptantervnek lényegében nem része a gyermekjogok témaköre. A gimnázium 10.-12. évfolyamán választhatóan oktatható heti 1 órában.

Ajánlások:

- A gyermekjogi egyezmény fordítását pontosítani kell, a különféle ezzel összefüggő fogalmak értelmezése, a kifejezések használatának egységesítése szükséges,
- A nemzeti alaptanterv részévé kell tenni a gyermeki jogok oktatását
- Szakemberek és a nyilvánosság tájékoztatása szükséges a gyermekjogokról és alkalmazásuk lehetőségeiről, módjáról
- Kampány a gyermeki jogok megismertetéséért, széleskörű elfogadásáért, alkalmazásáért, annak tudatosításával, hogy Magyarországon a belső jog része a Gyermekjogi Egyezmény

44. cikk (6) bekezdés – A részes államok jelentéstételi kötelezettségei.

Az Egyezmény oktatási rendszeren keresztüli megismertetése

A Bizottság ösztönzi Magyarországot arra, hogy támogassa az Egyezmény megismertetését minél szélesebb körben, a gyerekekkel foglalkozó szakmai csoportok részére nyújtott képzésen és az oktatási rendszeren keresztül. A gyermeki jogok megismertetése és gyakorlati alkalmazása a tények és tapasztalatok alapján nem volt és ma sem prioritás a kormányzatok számára. Hiányzik a rendszerszintű, átfogó megközelítés, nem gyermeki jogi alapú a gyerekek megközelítése, és ebből adódóan az ismeretek átadása nem része a gyerekekkel foglalkozó szakemberek képzésének. A helyzetet jól jellemzi, hogy az oktatási jogok biztosa (oktatási ombudsman) jelentéseiben elő sem fordul a gyermeki jog kifejezés, az általa vizsgált, elemzett ügyek, esetek nem gyermeki jogi megközelítésűek, soha nem emeli fel a szavát súlyos jogsértések, pl. szegregáció, diszkrimináció, az oktatási rendszer átalakítása, gyerekek kirekesztése esetén sem.³⁴ Az alábbi vizsgálati eredmények sem tőle, hanem az általános ombudsmantól származnak.

³⁴ <http://www.oktbiztos.hu/ugyek/jelentes2011.html>

Az ombudsman gyermekjogi projektjének tapasztalatai³⁵ szerint az iskolai tantervek és szabályzatok általában nem tartalmazzák a gyermeki jogokat, vagy ha említésre kerülnek, akkor sem biztosítottak a megismerés feltételei, módszerei, az alkalmazás feltételei. Egyre több iskolán belül van lehetősége a diákoknak az iskolai vezetésben való képviselő útján véleményük jelzésére, noha ennek elterjedtségéről, formáiról és eredményességéről nincsenek adatok, információk.

Az iskolai házirendek diákjogi megközelítéséről utoljára 1997-ben készült felmérés³⁶. A vizsgálat többek között megállapította, hogy az iskolai házirendekben a diákok jogai ugyan 90%-ban megjelennek, azonban a jogok gyakorlati alkalmazásának módszerére vonatkozóan nincs kidolgozott útmutató. A kutatás eredményeképpen az Országos Diákjogi Tanács ajánlást adott ki a jogszabály szerinti házirend elkészítéséhez, és egy minisztériumi rendelet³⁷ elrendelte a házirendek törvényességi felülvizsgálatát, ennek eredményei nem ismertek.

Az Egyezmény alkalmazásának elterjedése az oktatási rendszerben résztvevő gyerekek ismeretei, szemlélete alapján is mérhető, erre az előítéletesség mértéke megfelelő indikátor. Egy 2010-ben, középiskolások körében, ezerfős mintán végzett felmérés³⁸ eredményei szerint a válaszolók 72%-a adott elutasító választ a romákkal kapcsolatos valamelyik kérdésre, 32%-uk pedig szélsőségesen előítéletesnek tekinthető. Egy 2011-es nemzetközi kutatás³⁹, amelyben Magyarország is részt vett, rámutatott arra, hogy a szociális, kulturális és gazdasági különbségek, az iskolák közötti és iskolákon belüli szelekció és társadalmi diszkrimináció hatással van a roma és a többségi középiskolás tanulók oktatási feltételeinek különbözőségére, melyek hatással vannak a tanulmányi eredményeken kívül a továbbtanulási, és élet esélyeikre is.

Az Egyezmény megismertetése a különösen védtelen, veszélyeztetett gyerekekkel:

A Bizottság ösztönzi Magyarországot, hogy támogassa az Egyezmény megismertetését migránsokkal, etnikai vagy nyelvi kisebbségekkel. A roma, fogyatékos és migráns gyerekek ebben a tekintetben is hátrányt szenvednek, mert nem készült olyan képzési anyag, gyermekbarát változat, amely számukra megismerhetővé tenné az Egyezményt, és ezt civil szervezetek sem segítették elő mindeddig. A Fogyatékosügyi Egyezményhez kapcsolódó civil jelentés elkészítése és az érintett bizottsággal való kormányzati dialógus felhívta a figyelmet e területre, így a közeli jövőben várható érdemi előrelépés.

A Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület 2012-ben játékos, rajzolással és közös étkezéssel egybekötött fókuszcsoportos beszélgetéseket szervezett értelmi fogyatékosággal, pszichés és/vagy magatartási problémákkal élő gyerekeknek, annak érdekében, hogy megismerkedhessenek jogaikkal, illetve elmondhassák, kifejezhessék véleményüket ezekkel kapcsolatban. A 6 találkozáson alkalmanként 4-12 fő családban, vagy szakellátásban élő fiatal vett részt, és közülük csupán 1 olyan fiú akadt (az országos diákparlamenten gyermekotthonának ő volt a delegáltja), aki magától képes volt megnevezni 2 konkrét gyermeki jogot.

A fókuszcsoportos beszélgetések (amellett hogy ismét bebizonyosodott, hogy a gyerekek nem ismerik jogaikat) azt is alátámasztotta, hogy a gyerekek/fiatalok veszélyeztetett csoportjainak és a velük dolgozó szakembereknek kiemelten fontos lenne az Egyezmény megismerése.

A következőkben a megkérdezett fiataloktól idézünk néhány gondolatot.

35 Gyermekjogi projekt 2009 ÁJOB Projektfüzetek 2010/1. 9. old.

36 Bíró:1998

37 11/1994. (VI. 8.) MKM rendeletet módosító 8/2000. (V. 24.) OM rendelet 30. § (5) bekezdése

38 Várad Luca: Utánpótlás. Felmérés a tizenévesek előítéletességéről. In: Magyar Narancs, 2011/35.szám

39 Ferenczi Borbála: Kivel ülünk egy padban? Etnikai különbségek az oktatásban. Educatio Folyóirat 2012/I. szám Magyar kisebbségek az oktatásban

„Igaz, hogy egyenlők vagyunk, de az nem jogunk, mert egyenlők vagyunk.”

„Minden gyereket vernek. Egy ütés az mi? Nem a világ vége.”

„K: Szerintetek a jogok vagy a kötelességek a fontosabbak?

V: Mind a kettő egyszerre, mert ha nem teljesítjük a kötelességeinket, akkor nincsenek jogaink.”

„A jog nem függ semmitől.”

„K: Szerintetek mi értelme volt annak, hogy a gyerekjogokat pontokba szedték, felsorolták? Kinek szól ez első sorban?

V2: A gyerekeknek.

V3: és a felnőtteknek is, mivel vannak gyerekjogok és vannak felnőtt jogok.

V: A rendőröknek is. Attól, hogy játszunk, nem szólnak oda, meg nem jelentenek fel, mert ha egy kicsit hangosabban kiabálunk, akkor csak ránk szólnak.”

„V: Én sorba tettem. Első „A fogyatékkal élő gyerekeknek joguk van a különleges gondozáshoz”

K: Miért ez a legfontosabb szerinted?

V: Ők el vannak zárva a világtól, ezért én inkább úgy tennék, hogy mindent inkább elsőnek nekik, hogy tudják ők is jól érezni magukat, és ne azzal törődjenek, hogy most velük mi történt. Ne bánatosak legyenek egész nap, egy kis boldogságot adnék ezzel nekik.”

„K: Minden gyereknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz. Ez miért fontos?

V: Ez nem csak a gyerekeknek, hanem minden embernek fontos. Bejöttünk ide, itt is megszólalhatunk, beszélhetünk, kérdezhettünk, válaszoltunk, mozogtunk.”

„K: Minden gyerekre igaz, hogy fontos, hogy egyenek, játszanak, tanuljanak, elvigyék őket az orvoshoz, ha betegek?

V: (többen): igen, igen, naná!

K: Ez arra a gyerekekre is igaz, aki rossz?

V (többen): nem!”

„V: Ugyanakkor nekem is tudnom kell, hogy mihez nincs jogom.

K: Mire gondolsz?

V: Szerintem nekem nincs jogom ahhoz, hogy kínozzak valakit vagy valami ilyesmi.

K: Van egy olyan gyerekjog, hogy senkit nem szabad bántani.

(ránéz a piktogramra, elszörnyed, és azt mondja „Te jó ég! Ez már gyilkosság!”)

V: Sem szóval, sem tettel?

K: Gondolj arra, hogy érzed magad, amikor valaki olyasmit mond neked, ami neked nagyon rosszul esik.

V: Az másképp néz ki, ha így nézzük. Általában dühbe vagy verekedésbe fajul. Volt egy lány az iskolában, aki azt mondta, hogy ilyen-olyan vagyok, nyálas fű vagyok, ilyenekkel bántalmazott, azt mondta, hogy nem tudok megváltozni, nem is fogok megváltozni. Egyszer csak elegendő lett belőle, azt mondtam, hogy jó vége, nem fogok hozzá szólni. A lány megérezte, mert abbahagyta.

K: Szerinted a lány gondolt arra, hogy ez milyen rossz neked?

V: Szerintem inkább igen, különben nem csinálta volna. Csak az örültek csinálnak olyat, amit nem gondolnak, csak csinálnak.”

„K: Kapsz elég információt? Tudod, hogy mi fog veled történni, mit csinálhatsz?

V: Kapok információt. Most például voltunk a bíróságon, hogy hová kerülök, amikor kijártam a sulit, mit szeretnék csinálni? Elmondta a bíró és a nevelők is, hogy mit várhatok, felkészítenek. Elmondták, hogy készüljek fel.”

Ajánlások:

- Készüljön felmérés szakemberek körében a gyermeki jogokkal kapcsolatos ismeretekről, véleményekről, attitűdről,
- A szakemberek alapképzésének és továbbképzésének legyen része a gyermeki, emberi jogok tanítása,
- Az iskolai tantervek szerves részévé váljon a gyermeki jogok megismertetése, alkalmazása, a panaszjogok széleskörűvé tétele,
- Ismertessék meg a közvéleménnyel az Egyezményt, a gyermeki jogok tiszteletben tartásának fontosságát,
- Gyűjtsenek megfelelő módon adatokat a roma gyerekekről, mivel ennek hiányában nem lehet integrációs programokat készíteni, monitorozni, értékelni.

2. *klaszter A gyermek meghatározása*

Magyarország új, 2012-ben életbelépett, az Alkotmányt felváltó Alaptörvénye szerint a magzatot a fogantatástól kezdve védelem illeti meg, ami nem jelent változást a korábbi magzati védelemről szóló törvényhez képest⁴⁰. Az Alaptörvény a családot és nem az egyént ismeri el egységnek. Az Alaptörvény preambuluma tárgyalja az állampolgárok jogait, melyben az egyéni méltósághoz való jogot elismeri („Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság”), a szabadsághoz való jogot már szűkíti, csak kitételrel fogadja el („Valljuk, hogy az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki”), majd az együttélés keretében, a társadalom legkisebb egységként a családot, és nem az egyént jelöli meg („Valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet”)⁴¹.

3. *klaszter Átfogó elvek*

2. cikk – A diszkrimináció tilalma

A megkülönböztetés/diszkrimináció tilalmával összefüggésben a Bizottság több ajánlást is megfogalmazott a hátrányos helyzetű gyermekek támogatására, a diszkriminatív alapon működő intézményi keretek megszüntetésére vonatkozóan és a magántanulóvá nyilvánítással kapcsolatban, de az ismétlések elkerülése érdekében a kritikái megjegyzéseket és a hozzájuk tartozó részletes magyarázatokat a szöveg többi részében, a 23., 26., 27., 30. cikkekben tárgyaljuk.

A megkülönböztetés tilalmának a kormányzatok nem tettek eleget, sem a fogyatékos, sem a roma kisebbséghez tartozó vagy odatartozónak vélt gyerekek, sem pedig a migráns, menekült, kísérő nélküli gyerekek esetében. A közvélemény hallgatólagos támogatását élvező megkülönböztető, gyakran kirekesztő magatartás megváltoztatására nem készült sem ismertető anyag, sem kampány, média program, sem felnőttek sem pedig gyerekek számára. Ez a gazdasági krízis, szegényedés és egzisztenciális félelem miatt fokozottan veszélyezteti a kiszolgáltatott, sokszorosan hátrányos helyzetben lévő gyerekek jogainak érvényesítését, és gyakran őket magukat is fizikai és lelki értelemben egyaránt.

40 1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről¹ vö. Alaptörvény, Szabadság és felelősség fejezet, II. cikk

41 Magyarország Alaptörvénye (2011.április 25.) , Preambulum, Nemzeti Hitvallás fejezet

3. cikk – A gyermek legfőbb érdeke

Az ENSZ 2006-os 22. számú észrevétele⁴² szerint: „Miközben a Bizottság elismeri, hogy a gyermek mindenek fölött álló érdekének alapelvét, és ezt a jogszabályok következetesen megkövetelik, aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy a gyakorlatban nem mindig veszik figyelembe, különösen a legvédtelenebb csoportokhoz tartozó gyermekek, pl. menekültek, a menedéket keresők, az etnikai kisebbségek, főként a romák esetén.”

Az új Alaptörvény a korábbi Alkotmányhoz hasonlóan tartalmazza a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogát, de a címzettek (család, állam, társadalom) nevesítése nélkül.⁴³ A korábbi Alkotmány az Egyezmény több cikkét érinti azzal, hogy a „családok és az ifjúság helyzetével és védelmével kapcsolatos állami feladatokat” külön jogszabályokra utalja, így jogalkotási kötelezettséget írt elő a tárgykörrel kapcsolatosan.

A gyermekek legfőbb érdekével kapcsolatos kötelezettségre és azok be nem tartására szinte valamennyi ombudsmani vizsgálat felhívja a figyelmet, ezekről a jelentés különböző cikkeiben található információ.

A hatályos magyar jogszabályok több helyen nem veszik figyelembe a gyermekjogi egyezmény 3. cikkét, a gyermek legfőbb érdekét (pl. igazságszolgáltatásban az elzárással összefüggésben, a testi fenyegetés alkalmazásakor, bántalmazás kezelésekor, gyermekelhelyezés esetén, stb.).

A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló törvény 2012-es megszavazása során több olyan módosításra is sor került, ami kifejezetten a gyermek legfőbb érdekének elvét emelte be más jogszabályokba (Polgári Törvénykönyv, eljárási törvények, végrehajtási szabályok), stb., más kérdés, hogy ennek megfelelő értelmezés és szakmai vita hiányában, hogyan szereznek majd érvényt.

6. cikk – A gyerek joga az élethez, fejlődéshez

A szegény családokba születő gyerekek, különösen a halmozottan hátrányos helyzetűek (lakhely, egyszülős családok, tizenéves anyák, koraszülött, kissúlyú csecsemők, függőséggel küzdő környezet, tartósan munkanélküli szülők, stb.) kiemelten veszélyeztetettek, és ennek ellenére éppen ők nem kapnak megfelelő, magas színvonalú segítséget, tekintettel arra, hogy lakóhelyük is többnyire hátrányos helyzetű, így az erőforrások szűkösek vagy hiányoznak. Ez súlyosan veszélyezteti a gyerekek jogát a fejlődéshez. Különösen igaz ez a mélyszegénységben élő cigánygyerekekre, akiket többszörös megkülönböztetés és hátrány sújt.

Magyarországon az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzájutás vertikálisan és horizontálisan is egyenlőtlen, az ellátás régió-specifikus, a hátrányos helyzetű kistérségekben a gyerekek megfelelő fejlődéshez való joga sérül. Egyre több helyen hiányzik a gyermekorvos és a védőnői ellátás is sok problémával küzd, különösen a leghátrányosabb helyzetű településeken.

2009-ben a fokozott gondozást igénylő 0-6 éves gyermekek aránya az észak-magyarországi, az észak-alföldi és a dél-dunántúli (hátrányos helyzetű) régiókban volt a legmagasabb.⁴⁴ Míg a területi védőnők által gondozott családok száma Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon a legmagasabb, a betöltetlen területi védőnői állások száma éppen ebben a két régióban kiemelkedően magas a többi régióhoz képest. A területi védőnői jelentések alapján az országosan nyilvántartott, gondozott családok több mint 10%-a él a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben, ugyanakkor a települések felében gondot jelent a védőnői ellátás megszervezése.

42 CRC/C/HUN/CO/2

43 Alkotmányos hátraarc, 2011

44 Ferge Zsuzsa, Darvas Ágnes (szerk.): Gyerekesélyek Magyarországon. A „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottságának 2009. évi jelentése. (MTA Budapest 2010.) 224-242.

Az újszülött gyilkosságok és a gyerekelhagyás megelőzésére vezette be a kormányzat 1996-ban a kórházak elé kitett inkubátorok rendszerét, ami azonban súlyosan sérti a gyerekek jogait. Erről részletesen a gyermekbántalmazásnál (19. cikk) beszélünk.

12. cikk – A gyermek véleményének tiszteletben tartása

A vélemény tisztelete a bírósági eljárásokban

A Bizottság 2006-ban aggodalmát fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy a gyermekelhelyezési eljárásokban valamint a helyettesítő védelem iránti intézkedés esetén nem veszik kellőképpen figyelembe a gyerek véleményét.

A 14 évesnél fiatalabb gyerekeket csak kivételes esetekben hallgatják meg bármilyen ügyben tanúként, legtöbbször szakértő véleményt kér a bíróság a válási, gyermekelhelyezési ügyekben. Büntetőügyekben a gyerek tanút többnyire ugyancsak nem hallgatják meg a bíróság előtt, de többnyire több alkalommal a rendőrségi vizsgálat alatt. Az igazságügyi szakértők nem kapnak Magyarországon semmiféle speciális felkészítést, szakmai támogatást, szupervíziót, nincsenek szakmai sztenderdek, protokollok, így teljességgel esetleges, hogy ki lesz szakértő, milyen szakmai felkészültséggel tud igazságügyi szakértői feladatokat ellátni, és képes-e megítélni a feltett kérdéseket. Ez különösen a gyermekbántalmazás és elhanyagolás eseteiben vezet súlyos anomáliákhoz, évekig húzódó eljárásokhoz, de igaz a gyermekelhelyezési, kapcsolattartási kérdésekre is. A mediáció igénybevétele nem terjedt el a jogszabályi feltételek megléte ellenére sem, ez nagyban akadályozza a családi konfliktusok kezelését, a későbbi kapcsolattartási problémák megelőzését.

Az áldozattá vált gyerekek meghallgatására létrehozott speciális szobák kialakítására van szabályozás, de működtetésének szakmai feltételeiről, ezek biztosításáról nincs jogi szabályozás és szakmai protokoll. Elenyésző számban használják a gyermekmeghallgató szobákat a fiatalok meghallgatásakor, azt külön kell kérvényezni, pedig a büntetőeljárásról szóló törvény előírja kötelező használatukat. Csak rendőrségi kihallgatásra rendezték be a szobákat, a bíróság és az ügyészség, orvos, pszichológus nem itt hallgatja meg a gyerekeket. Nem biztosított, hogy a lánygyerekeket minden esetben nők hallgassák meg. A gyerekeket meghallgatók számára előzetes képzés, szakmai protokoll nem készült, rejtett kamerával veszik fel a vallomást, nem kap a gyerek megfelelő tájékoztatást, segítséget a történések megértéséhez. A bíróságot nem kötelezi sem jogszabály, sem szakmai, etikai szabály a felvételek felhasználására.

A gyermekbarát igazságszolgáltatás éve

A gyerekek meghallgatáshoz való jogának szélesebb körű érvényesülése érdekében pozitív változásként értékelhető, hogy az igazságügyi miniszter a 2012. évet a gyermekbarát igazságszolgáltatás évének nyilvánította, az Európai Bizottság 2011-es gyermekjogi ütemtervének⁴⁵, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Gyermekbarát Igazságszolgáltatásról szóló iránymutatása⁴⁶ értelmében. 2012-ben az alapvető jogok biztosa a gyermekbarát igazságszolgáltatás témája köré szervezte éves munkáját – kapcsolódva a Gyermekjogi Ombudsmanok Európai Hálózatához is.

Az igazságügyi tárca 2012-ben, civil szervezetek (UNICEF, Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat), szakértők és az ombudsman bevonásával felállította a gyermekbarát igazságszolgáltatással foglalkozó munkacsoportját. A munka eredményeképpen módosították a Btk. egyes részeit, súlyosabban szankcionálva a gyerekek sérelmére elkövetett bűncselekményeket.

45 A bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a régiók bizottságának. Az EU gyermekjogi ütemterve
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0060:hu:NOT>

46 Az Európa Tanács iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról
<https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1705197&Site=CM>

A miniszter elrendelte, hogy 2014-ig minden megyeszékhelyen a bűncselekmények áldozatává vált, illetve a büntetőeljárásban tanúként résztvevő gyermekeknek külön rendeletben szabályozott protokollnak megfelelő gyermekmeghallgató szobákat kell létesíteni, amelyeket minden 14. életévét be nem töltött gyermek esetében, tekintettel legfőbb érdekére és lehetőség szerinti kímélésére, alkalmazni kell⁴⁷. Jelenleg 22⁴⁸ ilyen helyiséget alakítottak ki az országban, azonban ezek közül csak kettő felel meg az említett kritériumoknak. Az elemzések felhívják arra is a figyelmet, hogy a gyermekbarát kihallgató szobák mellett olyan szakemberekre is szükség van, akik megfelelő szak tudással rendelkeznek a gyerekek meghallgatása tekintetében, továbbá nem kizárólag a bűncselekmény áldozatává vált, vagy azzal összefüggésben tanúként érintett gyermekek esetében kellene alkalmazni ezeket a szobákat és meghallgatási módszereket, hanem az elkövetők kihallgatása során is. Az alternatív jelentés megírásának időpontjában a közigazgatási egyeztetés szakaszában tart a vonatkozó eljárásjogi jogszabályok módosítása.

Ajánlások:

- Meg kell ismertetni a diszkrimináció káros hatásait a szakmai és szélesebb közvéleménnyel
- A diszkriminációt meg kell szüntetni és mérni az ennek érdekében hozott erőfeszítések hatását
- Meg kell határozni és egységesen alkalmazni a „gyerek legfőbb érdeke” jelentését a jogalkalmazás és más területeken
- A gyerekek fejlődéshez való jogának érvényesítése érdekében a megelőző és esélykiegyenlítő szakpolitikák és gyakorlat erősítésére van szükség, a „Legyen jobb a gyermekeknek” program végrehajtásával, különös tekintettel a 0-6 éves korosztályra.
- A gyerekek véleménynyilvánítási jogáról, meghallgatásáról és véleményük figyelembevételéről figyelemfelhívó kampányt kell folytatni, a szakemberek képzése, szülők tájékoztatása során fokozott figyelemmel ismertetni az igazságszolgáltatás minden szintjén,

4. *klaszter Polgári- és szabadságjogok*

13. cikk – Jog a véleménynyilvánítás szabadságára

A Bizottság véleménynyilvánításra vonatkozó ajánlása szerint hangsúlyt kell fektetni a gyermekek azon jogára, hogy kifejthessék véleményüket minden őket érintő kérdésben. A Gyermekvédelmi törvény értelmében⁴⁹ a gyermeki jogok védelme minden olyan személy kötelessége, aki a gyermekek nevelésével, oktatásával, ellátásával, ügyeinek intézésével foglalkozik. Ennek részeként a gyermekjogi képviselő feladata a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermek jogainak védelme, a gyermek segítése jogai gyakorlásában és érvényesítésében. 2004-től a kormányzattól független irányítású Betegjogi, Ellátottjogi és Gyermekjogi Közalapítvány foglalkoztatta, irányította, szervezte, ellenőrizte a gyermekjogi képviselői intézményt, és látta el a gyermekvédelmi gondoskodásban és a szociális szolgáltatásban részesülő gyermekek és felnőttek jogainak érvényesítését.

⁴⁷ 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról

⁴⁸ Áldozatbarát büntető törvénykönyv készül In: <http://gyerekjog.kormany.hu/aldozatbarat-bunteto-torvenykonyv-keszul>

⁴⁹ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 11/A. §

Az intézmény együttműködött a gyermekvédelmi szakszolgálatokkal, a gyerekek teljes körű képviseletét, védelmét, problémáik megoldását szorgalmazta, és országos jogvédői hálózatot valamint ingyenesen hívható zöld számot épített ki a gyermekek ellátása érdekében. A szolgáltatás eredményességéről nincsenek felmérések és elemzések, kezdetektől kevés szakember állt rendelkezésre, és hiányoztak a megfelelő képzési, működési szabályok, monitorozás, értékelés.

A kormányváltást követően 2010-ben a Közalapítványt megszüntették, a gyermekjogi képviselők megbízatását felülvizsgálták, fizetett óraszámukat lecsökkentették. Létszámuk is felére csökkent, irányításuk és munkáltatásuk pedig 2011-től átkerült a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatalhoz. 2012 szeptemberétől az Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ látja el ezeket a feladatokat. A gyermekjogi képviselők már nem nyilatkozhatnak személyesen a sajtó képviselőinek, ezt az illetékes minisztérium sajtóreferense teheti meg.

A szakellátásban élő gyerekek panasztételi lehetőségei nagyon korlátozottak, a gyámügyi tanácsadók nem tudnak, és sokszor nem is akarnak saját kollegáikkal szemben a gyerekek pártjára állni, az eseteket megfelelően kivizsgálni. A gyermekvédelmi törvény módosítása szerint a gyámügyi tanácsadók feladatait a gyermekvédelmi gyámok veszik át.

A gyermekotthonokban elvileg kötelező kifüggeszteni a gyermekjogi képviselők elérhetőségeit és fogadóóráit. A tapasztalatok szerint a gyermekek szívesen fordulnak a képviselőkhöz, amikor mástól nem kapnak segítséget. Az AJB 797/2011 számú ombudsmani vizsgálat során meglátogatott többcélú intézmények különleges ellátást nyújtó egységeinek egy részében a gyermekjogi képviselő nem tett személyes látogatást évek óta, illetve telefonon volt csak elérhető. A Gyermekvédelmi törvény 11/A § (1) bekezdése szerint: „a gyermekjogi képviselő kiemelt figyelmet fordít a különleges vagy speciális ellátást igénylő gyermek védelmére”. A vizsgált többcélú intézmények között azonban volt olyan is, ahol hetente, kéthetente, rendszeresen tartott fogadóórát a gyermekjogi képviselő. A Gyermekvédelmi törvény nem kötelezi a gyermekjogi képviselőt a gyerekek gondozási helyén történő felkeresésére. A képviselők száma kevés, nagyon sok gyermek ügyvel kell foglalkozniuk, helyzetük kiszámíthatatlan, jelenleg önkénteseket keresnek a betöltetlen álláshelyekre több régióban.

A szakszolgálatok gyámi tanácsadóinak kötelessége (többek között) a gyerekek, gyámok rendszeres látogatása, a gondozottak náluk is tehetnek ilyenkor panaszt.

A gyermekotthonokban emellett érdekképviseleti fórum és gyermekönkormányzat működik, változó hatékonysággal.

14. cikk – A gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság

Aggályos, hogy az új köznevelési törvény⁵⁰ kötelezővé teszi a hittan vagy erkölcstan választását a tanulók részére. Ez sérti a vallás és lelkiismereti szabadságot, tekintve, hogy nyilvánvalóvá válik, hogy ki milyen vallású, illetve, hogy nem kíván vallásoktatásba részesülni. Ugyancsak kirekesztő gyakorlat, hogy a növekvő számú egyházi iskolában – ott is, ahol nincs más választható iskola – a dolgozóktól is megkövetelik (kimondva, vagy kimondatlanul) az adott egyházhöz tartozást és a vallás gyakorlását. Ezek az iskolák többnyire súlyosan diszkriminatív politikát folytatnak, válogatnak a gyerekek között. Ugyanakkor az egyházi státuszuktól megfosztott közösségek⁵¹ elesnek a kiemelt egyháznak járó támogatástól, így az odajáró halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek esélyei jelentősen romlanak.

50 2011. évi CXCV. törvény A nemzeti köznevelésről, 35. § (1)

51 Pl. a buddhista Ambedkar iskola és Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség

15. cikk – A gyermek szabad egyesülési és békés gyülekezési joga

2011-ben változott az egyesülési jog szabályozása. Az új szabályozás⁵² értelmében 14 év alatti gyerekek nem tölthetnek be saját egyesülési joguk gyakorlásaként létrehozott egyesületükben (gyermekszervezetben) sem vezető testületi tagsági tisztséget. A szabályozás a gyermeki jogokat sértő módon korlátozza a gyerekek egyesülési jogának gyakorlását, s ezzel a demokratikus önkormányzatiság elvének gyakorlati megvalósulását a gyermekszervezetek esetében. Nagy valószínűséggel az áll ennek a módosításnak a hátterében, hogy mind a Polgári Törvénykönyvben, mind az egyesülési jogról, civil szervezetekről szóló 2011. évi CLXXV. törvényben az egyesületek fogalmának meghatározásából kikerült az egyesületi önkormányzatiság „demokratikus” jellegére utaló elem.

17. cikk – A gyermek joga a megfelelő tájékoztatáshoz

A bizottsági ajánlás szerint a médiatartalmak szabályozását a kiskorúak védelmére tekintettel kell kialakítani. Egy 2008-as kutatás szerint a gyerekek körében még mindig a televízió az uralkodó médium, melyet az internetezés követ.

Az új Médiatörvény⁵³ kimondja, hogy a médiatartalom nem károsíthatja a kiskorúak szellemi, lelki, erkölcsi és fizikai fejlődését, azon médiatartalmak, amelyek veszélyeztetik a gyerekek fejlődését csak olyan módon tehetők elérhetővé, amely biztosítja, hogy a kiskorúak átlagos körülmények között nem férhetnek hozzájuk. A védelem mellett ugyanakkor nagyon fontos lenne biztosítani a gyerekek számára azt, hogy tényleg hozzá is juthassanak az életkoruknak megfelelő információkhoz. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) 2008-ban a karácsonyi ünnepeket követően öt-hetes kampánnyal hívta fel a figyelmet a szülők felelősségére. A projekt keretében a hazai televíziókban és online felületeken drámai spotok közzétételével igyekeztek a közvéleményt felrázni. Arról nincs adat, hogy milyen eredménnyel zárult a több mint egy hónapos sorozat

A káros hatások kiszűrésének biztosítékeként módosították a klasszifikációs rendszert, a gyerekek és a kiskorúak védelmét szolgáló kategóriák kerültek meghatározásra, új elemként bevezetve a „hat éven aluliak számára nem ajánlott” kategóriát. Egy évvel a törvény hatálybalépését követően az NMHH vizsgálatot készített⁵⁴, amelyből kiderült, hogy bár a TV csatornák műsoraikat az új rendszernek megfelelően minősítették, de a gyerekbarát piktogramot – mivel nem volt kötelező a használata – nem alkalmazták.

Az ombudsman 2008-ban átfogó vizsgálatában foglalkozott a média felelősségével a gyermeki jogok vonatkozásában. OBH 2057/2008 számú jelentésében felhívta a figyelmet arra, hogy nem elég „nem káros” tartalmakat közvetíteni a gyerekeknek szóló műsorsávban, hanem fejlődésüket, tájékozottságukat növelő műsorokat kell szolgáltatni.

Az NMHH lépett először az internet biztonságosabbá tétele érdekében, mégpedig az Internet Hotline szolgáltatás működtetésével. A honlap segítségével lehetőség nyílik arra, hogy a világhálón található jogellenes, illetve a kiskorúak számára káros tartalmakat bárki bejelentse. Civil szervezetek ((Magyarországi Tartalomszolgáltatók Egyesülete, Egyszervolt – a Magyar Gyermekkulturáért Közhasznú Alapítvány, Internetszolgáltatók Tanácsa) működtetik az ún. Biztonságos Gyermekoldalakat és Online Tartalom minősítő rendszert, amely jelzi, hogy az interneten mely oldala-

52 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 62. § (5 bekezdés) http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=95900004.TV - lbj1param

53 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról

54 <http://nmhh.hu/>

<http://csaladi.hirnok.hu/cikkek/18-egyeb-cikkek-erdekessegek/371-gyermekbarat-jelzes-a-televizioiban>

kon böngészhetnek biztonságosan a gyerekek. Ez utóbbihoz ugyancsak egy sajátos piktogram társul, amely garantálja a gyerekeknek, szülőknek valamint pedagógusoknak, hogy a kiskorú böngészés közben nem találkozik a honlapon felnőtteknek szóló tartalommal.

A Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány és a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Európai Unió társfinanszírozásban safer internet⁵⁵ programot működtet. A Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat, mint az Európai Unió Safer Internet programjának magyarországi koordinátora munkájába bevonta az ombudsmant is.

A testi fenyítés tilalma és alkalmazása (37(a), 28(2))

A Bizottság az utolsó értékelésében üdvözölte a családon belüli testi fenyítés alkalmazásának jogszabályban lefektetett teljes tilalmát, ugyanakkor aggodalmát fejezte ki a testi fenyítés iskolai alkalmazását illetően, és kifejezetten ennek megismertetésére kampányok szervezését javasolta.

Annak ellenére, hogy jogszabály szerint tilos a testi fenyítés bármely formájának alkalmazása, a jogszabály 2005. évi hatálybalépése óta nem történt érdemi előrelépés a jogszabály megismeretése és alkalmazása érdekében. Sem a szülők, sem a gyerekek, sem a szakemberek nem tudnak róla, nem került sor kampányra, ismeretterjesztésre, és alternatív technikák megtanítására sem. A családon belüli testi fenyítést a bírók egy része nem tekinti tiltottnak, mivel az nem a Büntető Törvénykönyvben, hanem a gyermekvédelemi törvényben került szabályozásra.

Az új Büntető Törvénykönyvbe a kiskorú veszélyeztetéséhez bekerült az érzelmi bántalmazás fogalma, de ennek értelmezése még nem készült el.

A hatályos közoktatási törvény

Az iskolai fegyelmezésnek a hatályos közoktatási törvény szerint három szintje van. A pedagógiai eszközök, a fegyelmező intézkedések és a fegyelmi büntetések. Arra is lehetősége van az intézményeknek, hogy ezek mellett alternatív magatartás-befolyásoló eljárásokat, eszközöket alkalmazzanak. A pedagógiai eszközökről és fegyelmező intézkedésekről alapvetően az intézmény dönt, a törvény szerint a gyerek és a tanuló nem vethető alá testi fenyítésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak. E törvényi megszorításból az következik, hogy fegyelmező intézkedésként sem alkalmazható testi fenyítés és a megalázó büntetés is tilos.

Az iskolai fegyelmezés rendelkezései látszólag összhangban vannak az egyezményvel, és nem sértik a tanuló méltóságát, alaposabban megvizsgálva azonban kiderül, hogy a fegyelmi eljárások részeként alkalmazott meghallgatásra vonatkozó szabályozás hiányzik, nem tisztázott a szülők részvétele az eljárásban.

Egy, az iskolai erőszak témájában végzett vizsgálat szerint az iskolai fegyelmezés során a tanárok a diákok közel 25%-át bántalmazzák valamilyen formában.⁵⁶ Ugyanezen vizsgálat kimutatta, hogy a megkérdezett iskolák többségének a tanulók „szokásos” viselkedése (egymás közötti kommunikáció, konfliktusok kezelése) és a tanárok kiégése okozzák a legnagyobb problémát. Egy másik, az iskolai agresszió jelenségét vizsgáló kutatás szerint az iskolák belső világában észlelhető jelenségek (pl. az iskolai légkör oldottsága, pedagógusi eszköztár, iskolák típusa) összefüggnek

⁵⁵ <http://www.saferinternet.hu/>

⁵⁶ Földes-Lannert:2009

egyres agresszív viselkedési megnyilvánulásokkal (minél haladóbb szellemű az iskola, annál kevesebb az agresszív megnyilvánulások száma)⁵⁷.

Az új köznevelési törvény

2012. szeptemberétől hatályos az új köznevelési törvény, amelynek értelmében az iskolákban iskolaőrök – korábbi rendőrök – segítik a fegyelmet. Az iskolaőrök bizonyos esetekben testi erőt is alkalmazhatnak, ami kifejezetten ellentétes a Bizottság ajánlásával és a hatályos magyar jogszabályokkal. Az új törvény hatálybalépése után a tanulóval szembeni fegyelmi eljárás szabályai is változnak, ugyanis a tanuló eltiltható lesz az adott iskolában a tanév folytatásától és fegyelmi büntetésként ki is zárhatják az iskolából⁵⁸. A törvény a körütekintő, megfontolt lépések helyett „azonnali végrehajtást” is lehetővé tesz abban az esetben, „...Ha a végrehajtás elmaradása a többi tanuló jogait súlyosan sértené vagy más elháríthatatlan kárral, veszéllyel járna”⁵⁹.

A köznevelési törvény iskolaőrökre vonatkozó rendelkezései miatt az ombudsman az Alkotmánybírósághoz fordult 2012 októberében, jelezve, hogy aggályos az iskolákban korábbi rendőrök alkalmazása a fegyelemsértések kezelésére, amelynek keretében fizikai kényszert is alkalmazhatnak meghatározott esetekben (AJB 6980/2012).

Az oktatási jogok biztosa éves beszámolóiban 2003 óta foglalkozik az iskolai erőszak kérdéssel. Több helyen említi⁶⁰, hogy iskolai erőszak esetén a pedagógusok eszköztelenek, nem merik beismerni, hogy kudarcot vallanak, ezért nem kérnek segítséget, ha elakadnak a diákokkal való munkában. Néhány nagy médiafigyelmet kapott ügyben szülők bántalmazták a tanárokat a gyereket ért valós vagy vélt sérelem miatt. Ezekben az esetekben a szülőt, mint közfeladatot ellátó személlyel szemben erőszakot elkövetőt ítélik el, nincs érdemi kivizsgálás, elemzés és alternatív kezelés, ami segítene minden szereplőnek az együttműködésben, és megelőzhetné a további eseteket.

Egy 2010-es konferencián⁶¹ az iskolai agresszió kezelésére a jelző technikák iskolai házirendekbe való beépítését javasolta a Jogismeret Alapítvány. Véleményük szerint a gyermekkorúak által elkövetett bűncselekményeket és az iskolai agressziót nem megfelelő jogkövetkezmények követik, a jogsérelmi jelzőrendszer nem működik megfelelően⁶².

Az oktatási jogok biztosa a 2010. évi beszámolójában foglalkozott az iskolai erőszak ügyével. A beszámolóban, mint írja, az iskolai intézmények vezetőinek nagyobb része az iskolában alkalmazott testi fenyegetést elítélte⁶³. Az iskolákban azonban nem ritka a tanárok által alkalmazott testi fenyegetés. Az alábbi idézet szintén az oktatási jogok biztosának fent hivatkozott beszámolójából való: „Egy szülő panasszal fordult hivatalunkhoz, mert állítása szerint gyermekét az intézmény egyik pedagógusa oly módon bántalmazta, hogy a tanuló 8 napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett. Nyilatkozatában az intézményvezető tájékoztatott arról, hogy ő a történetekről a bepanaszolt tanártól értesült, aki elmondta, hogy a tanuló a mellékhelyiség ajtaját teljes erejéből, ököllel ütötte. Ugyanezen a napon a panaszos fia is jelezte az igazgatónak, hogy a tanár úr ezért őt nyakon vágta. A jelzések alapján az intézményvezető tájékozódott az ügyben, és mivel a tanuló nem tudott magyarázatot adni tetteire, fegyelmi büntetésben részesítette.” Az oktatási intézménybeli bántalmazásról, a testi fenyegetésről nem áll rendelkezésünkre statisztika.

57 Földes-Lannert: 2010 (Földes Petra –Lannert Judit: Erőszak az iskolában Romló közérzet: ok vagy következmény? Esély 2010/3

58 2011. évi CXCV. törvény 58. § (5) bekezdése

59 2011. évi CXCV. törvény 68. § (13) bekezdése

60 Iskolai agresszió jelentés, az oktatási biztos 2009, 2010-es beszámoló

61 Házirend módosítással az iskolai agresszió ellen, Paks, 2010.

62 Tévedés, hogy fokozódik az erőszak? Eduline. 2010.12.23. In: http://eduline.hu/kozoktatasi/2010/12/23/20101222_iskolai_eroszak_hazirend

63 OBJ 2010-es beszámoló

39. cikk – A gyermekkorú áldozatok rehabilitációja

„A Bizottság javasolja továbbá, hogy a részes állam biztosítson megfelelő jóvátételt, valamint rehabilitációs és felépülést elősegítő programokat az ilyen erőszak áldozatainak.”

A gyerekek elhanyagolásával, kizsákmányolásával, kínzásával és rehabilitációjával az Egyezmény más pontjaihoz írott kommentárok foglalkoznak. Az azonban összefoglalóan elmondható, hogy a gyermekkorú áldozatok ellátását végző rendszer nem nyújt semmilyen érdemi segítséget, a traumák feldolgozása nem történik megfelelően, hiányzik a felismeréshez, kezeléshez szükséges szemlélet, szaktudás, a szakemberek és az ellátórendszer. Az áldozatsegítés elsősorban a felnőttek anyagi kárpótlását jelenti Magyarországon, a gyerek áldozatokra nem esik figyelem, ez a kérdés szinte soha nem kerül szóba.

Az ombudsman felhívta a jogalkotó figyelmét az igazságügyi szolgálatok áldozatsegítői szolgáltatásaihoz való hozzáférés biztosítására, illetve hogy készítse elő a gyermekkorú áldozatok segítésére szolgáló jogszabályi rendelkezéseket (AJB 2617/2012).

A területi áldozatsegítő szolgálatok a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai, akiket ezen feladatok hatékony ellátásában 2011 óta módszertani állásfoglalás is segíti, mégis viszonylag kevés a látókörükbe került gyermekek száma, aminek többek között oka lehet, hogy továbbra is kevesen ismerik a szolgálatok tevékenységét. A költségvetési problémák miatt a szolgálatok jelentős részénél egy-két áldozatsegítő referens látja el a megye egész területéről érkező ügyeket, és ezek a referensek jogász végzettséggel rendelkeznek⁶⁴. Nagy szükség lenne pszichológusokra is, azonban ilyen végzettséggel rendelkező szakemberek csak a fővárosban valamint az észak-magyarországi régióban (TÁMOP 5.6.2. kiemelt projekt) érhetők el.

Az áldozatsegítő rendszerben aránylag sok civil működik, tevékenységük nem szabályozott. Formális felügyeletet gyakorol felettük az ügyészség, de más ellenőrző, felügyelő, támogató szervezet nem működik.

Javaslat

- Az iskolai konfliktusok kezeléséhez meg kell tanítani a szakemberek és gyerekek számára is az erőszakmentes kommunikáció és más alternatív technikák alkalmazását
- Az áldozattá válás megelőzését és az áldozatok segítését komplex, szakmaközi programok keretében kell kezelni, eredményességét értékelni
- Jogsérelmi jelzőrendszer bevezetése
 - A gyerekeket be kell vonni a döntéselőkészítésbe, döntéshozatalba és az ehhez szükséges ismereteket, készségeket meg kell tanítani nekik,
 - A tömegtájékoztatást fokozottan használni kell a fenti kérdések megismertetése, megértése érdekében

⁶⁴ Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálata: Az áldozatsegítő szolgálat tevékenysége 2010. http://www.kimisz.gov.hu/data/cms30169/2010_beszamolo_Aldozatsegito_Szolgalat.pdf

5. *klaszter Családi környezet és helyettesítő gondoskodás*

5. cikk – Szülői iránymutatás és a gyermek kibontakozó képességei

A szülővé válás, szülőség támogatása képzésekkel, szolgáltatásokkal egyáltalán nem terjedt el, adottnak tekinti a közvélemény is, hogy a szülői feladatokat mindenkinek tudnia kell ellátni. Ez annak ellenére így van, hogy évtizedekig kiemelkedően népszerű média programok, szakemberek és kiadványok jelentek meg, és elvileg a védőnői ellátás keretében is segítséget kell nyújtani a szülői készségek, gondozás, nevelés támogatására. A gyermekjóléti szolgálatok, az univerzális helyi segítő szolgáltatás elvileg ugyancsak megelőző segítséget kellene, hogy nyújtson, de súlyos erőforráshiányokkal küzd, így nincs mód az érdemi megelőzésre. Ezen a területen alig található civil aktivitás, és támogatást is nehéz elérni.

Jelentős problémát okoz, hogy a Magyarországon népszerű és általánosan támogatott 3 éves fizetett gyermekgondozási segély eltakarja azt a tényt, hogy sok szülő nem tud a gyerek fejlődési szükségleteinek megfelelő gondozást, nevelést biztosítani, de szinte teljességgel hiányoznak azok a lehetőségek és szolgáltatások, amelyek a szülők koragyermekkorai nevelését támogatnák, így a baba-mama klubok, játszócsoportok, szülőcsoportok. E hiány pótlására is jött létre a Biztos Kezdet program magyarországi adaptációja, amely elsősorban a halmozottan hátrányos helyzetű kistérségekben került kipróbálásra az európai uniós támogatásokban megszabott feltételek szerint, de nagyon korlátozottan éri el az érintett családokat, még kevésbé a nem hátrányos helyzetűnek tekintetteket.

Az ombudsman 2010-ben a gyerekek napközbeni ellátásáról folytatott vizsgálatában megállapította, hogy a jelenlegi intézményrendszer nem biztosít egyenlő (és egyenlő színvonalú) hozzáférést. Az ország 3145 településéből 230 helyen van bölcsőde. Az óvodai férőhely-kihasználtság is maximális.

A napközbeni ellátások

A 0-3 éves korú gyerekek 9%-a jár a szociális ágazathoz tartozó bölcsődébe. A rászoruló gyerekek nagy része nem kap ebben az életkorban semmiféle ellátást, mivel az anyák többnyire otthon vannak, és a legtöbb településen nincs ilyen ellátási forma. A családi napközis rendszere hagyományok híján és szabályozási nehézségek miatt is nehezen épül ki, nem erre a korosztályra fókuszál, és az ott dolgozók képzettsége nagyon alacsony, többségükben nem felkészültek a hátrányos helyzetű gyerekek fogadására, a szülők bevonására.

„A 2012. szeptember 1-jén hatályba lépő köznevelési törvény napközi otthonos foglalkozás szervezésére vonatkozó rendelkezést nem tartalmaz, és csak a 2013. szeptember 1-jétől hatályos 27. § (2) bekezdés alapján lesz kötelező az általános iskolában a nevelés-oktatást úgy szervezni, hogy a foglalkozások legalább tizenhat óráig tartsanak. Ebből következően 2012 szeptembere és 2013 szeptembere között a tanórákat követő, délutáni foglalkozások szervezésére az iskolákat jogszabály nem kötelezi, a gyermekek napközbeni ellátása a gyermekjóléti alapellátási feladat.” (AJB-1140/2012)

Az óvoda

Magyarországon eddig az iskola megkezdése előtt egy évet volt kötelező óvodába járnia a gyerekeknek, az új köznevelési törvény szerint 2013. január 1-től minden három éves kort betöltött gyerekeknek kötelező napi négy órát az óvodában töltenie. Lásd erről részletesen a 47. oldalon.

Iskolán kívüli programok

Súlyos ellátási problémát jelent, hogy nagyon szűk körű az iskolán kívüli, iskola utáni, szüni-dei programok elérhetősége, a rászoruló gyerekek nagy része számára semmiféle program nem áll rendelkezésre, illetve a szülők nem tudják ezeket megfizetni vagy kizárják a gyerekeket ebből (pl. Gyöngyöspatán az uszodai programból⁶⁵).

9. cikk – A szülőktől való elválasztás

A Bizottság ajánlja a családok megelőző támogatását a gyerekek kiemelésének elkerülése érdekében, de nem történt változás a legutóbbi jelentés óta, sőt romlottak a feltételek.

A szülők közös felelősségét a gyermek neveléséért, fejlődésének biztosítását, családi környezetben való nevelkedését, és kizárólag anyagi okok miatt történő veszélyeztettség miatti elválasztásának tilalmát a törvény rögzíti, de ennek feltételei egyre kevésbé biztosítottak. A gyakorlatban változatlanul esetleges a gyerekek veszélyeztetetté nyilvánítása, védelembe vétele, családból való kiemelés, nincsenek szakmai standardok, protokollok, a dokumentáció és a megtett intézkedések értékelése, elemzése és a szakemberek, szolgáltatók számonkérése hiányzik.

2011-ben 10455-re emelkedett azoknak a kiskorúaknak a száma, akiket környezeti okok miatt vettek védelembe (2010-ben 6548 ilyen kiskorút tartottak nyilván).⁶⁶ A hajléktalan személyek jogainak képviselőivel foglalkozó érdekvédelmi szervezetek jelzései tükrözik ezt a tendenciát. Tapasztalataik szerint egyre több hajléktalansággal küzdő családból kerülnek kiemelésre a gyerekek. A megnőtt munkanélküliség, a szociális bérlakások hiánya, a családok átmeneti otthonának telítettsége és a létfenntartási gondokkal küzdő szülők félelme a hatósági eljárástól mind megoldatlan problémák.

A gyerekek 40,8 %-a született házasságon kívüli kapcsolatban 2011-ben, ez az arány az elmúlt évtizedekben folyamatosan nőtt⁶⁷, ami az Alaptörvény alapján komoly problémát jelent, mivel ebben a heteroszexuális házasság élvez prioritást minden más családformával szemben, ami az érintett gyerekek hátrányos megkülönböztetését jelentheti a jövőben, ide értve a pénzügyi támogatásokat is.⁶⁸

A válások több mint a fele, 60%-a érintett olyan családokat 2008-ban, amelyekben gyermek(ek) nevelkedtek.⁶⁹

A gyerekes családokban a válások utáni láthatási problémák nagyon gyakoriak, erről statisztikai adatgyűjtés ugyan nincs, a jog- és érdekvédelmi szervezetek beszámolóira, tapasztalataira lehet

65 Nincs béke Gyöngyöspatán – A roma gyerekeknek nem jár az uszoda 2011.11.30. <http://www.stop.hu/belfold/nincs-beke-gyongyospatan-a-roma-gyerekeknek-nem-jar-uszoda/968857/> (2012.10.11.)

66 Ksh adatok

67 Születések és termékenység az Európai Unióban 2011.06.14. Statisztikai tükrök. V. évfolyam 38. szám <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/szaltermeu.pdf> (2012.10.12.)

68 Magyarország 2009 (2010): Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2009.pdf>

69 Demográfiai portré 2009 Jelentés a magyar népesség helyzetéről KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest, 2009

csak támaszkodni, de a gyámhivatalok kapacitásának jelentős részét leköti. Az ún. „kényszerlát-hatások” száma néhány civil szervezet szerint magas, a gyereket nevelő szülő a kapcsolattartás akadályoztatásáért megbüntethető, de az esetlegesen bántalmazó különélő szülő kapcsolattartásának felfüggesztése vagy megszüntetése nem megoldott. Gyakori, hogy a gyermek a szülők közötti hatalmi harc eszközévé válik. A bíróságon kívüli jogviták rendezésének elősegítésére a törvény szerint⁷⁰ közvetítői eljárást, mediációt lehet igénybe venni. A válások magas aránya és a sok évig húzódó gyermek-elhelyezési, láthatási problémák ellenére ritkán veszik igénybe a mediációt, mert a szülők nagy része a hatóságokban bíz, annak ellenére, hogy ezek a beavatkozások nem hatékonyak és eredményesek. A közvetítés törvényi szabályozása és a Gyermekvédelmi törvény lehetőséget adna a békés vitarendezésre, a megegyezésre, de nincsenek források a szakemberek igénybevételére, az információ terjesztésére, kampányokra, nincsenek megfelelő szakmai szabályok, nem érdekeltek, számon kérhetőek a szakemberek, intézmények az elmaradt eredményesség miatt. Ez minden típusú családi konfliktus, krízis esetén igaz.

Börtönben lévő anyák abban az esetben maradhatnak együtt csecsemőjükkel, ha a gyerek a börtönben született. 2001 óta 6 hónapos korukig, az ombudsman ajánlása alapján 2012-től egy éves korig maradhatnak a gyerekek az anyjukkal egy kijelölt speciális börtönben (Kecskemét) kialakított anyás részlegen. Az anyák felkészítése, segítése részleges, nem megoldott a gyerek sorsa a börtönből való kikerülés után, illetve nincs olyan jogszabály, amely a várandós, kisgyerekes anyák esetén eltereléssel oldaná meg a büntetést, illetve elhalasztaná az elzárás megkezdését. Ugyancsak problémát okoz az idősebb gyerekek elhelyezése és a börtönben lévő szülővel való kapcsolattartás, különös tekintettel arra, hogy a szakmai és laikus közvélemény nagy része nem érti, nem fogadja el a szülői kapcsolattartás fontosságát, jelentőségét a gyerek fejlődésére és a szülők lehetséges rehabilitációjára⁷¹ tekintettel.

10. cikk – Be- vagy kiutazás az országokba családegyesítés céljából

A családegyesítésről szóló irányelvvel összhangban született meg két jogszabály a vizsgált időszak alatt. 2007. július 1-jétől két új törvény⁷² értelmében a menekültként elismert személlyel való családegyesítés nem tagadható meg pusztán amiatt, hogy a családi kapcsolat fennállásának igazolására okirat nem áll rendelkezésre.

Magyarországon családegyesítés címen nincs lehetőség a családok bővítésére méltányossági alapon. A törvény⁷³ alapján az élettársi kapcsolat nem minősül a családegyesítés szempontjából relevánsnak.

A Bizottság 2006-ban aggodalmát fejezte ki „a menekültek családegyesítését hátráltató akadályok miatt”.

A Helsinki Bizottság aggályosnak találja, hogy a családegyesítési eljárás feltételeit tartalmazó 2007. évi II. Törvény hatályba lépése óta eltelt több, mint öt évben (2007. július 1.) nem akadt olyan menekültként vagy oltalmazottként elismert kísérő nélküli kiskorú, akinek családtagjai a családi együttélés céljából kiadott tartózkodási engedélyt megkapták volna. Ez rendkívül súlyos prob-

70 2002. évi LV. Törvény a közvetítői tevékenységről

71 Maradhasson elítélt anyjával a csecsemő – jogszabály-módosítás az ombudsman közbenjárására http://www.obh.hu/allam/aktualis/htm/kozlemeny20120718_2.htm (2012.10.12.)

72 2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról és

73 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról

léma, mert ezáltal több tucat, Magyarországon védelemben részesülő gyermek nem tud élni azzal az alapvető jogával, hogy családi környezetben nevelkedhessen, ami jelentősen megkönnyítené a beilleszkedésüket.

11. cikk – A gyermekek törvényellenes külföldre utaztatása és ott tartása

A Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány a belga Child Focus Eltűnt és Szexuálisan Kihasznált Gyerekekért alakult Alapítvánnyal közösen 2009. január és 2010. június között „Gyermekek jogellenes külföldre vitelének megelőzése” címmel egy Európai Bizottság által finanszírozott projekt keretében vizsgálta a jelenséget. A program feltérképezte a jogellenes gyermekelvitel eseteit és azok kezelését a két országban, megelőzést segítő kézikönyvet készített azoknak a szakembereknek, akik az érintett családokkal kapcsolatba kerülnek, valamint ajánlásokat tett arra vonatkozóan, hogy hogyan lehet a gyermekelviteli eseteket hatékonyabban megelőzni, illetve kezelni. A kézikönyvből 1000 példányt juttattak el a gyermekjóléti szolgálatokhoz, de arra vonatkozóan nincs adat, hogy a szakemberek ennek hatására hatékonyabban tudták-e kezelni a jogellenes gyermekelviteli ügyeket. A jogellenes elvitellel érintett gyerekek jellemzően igen fiatalok, 54% hat éven aluli, és e korcsoporton belül a három éven aluliak aránya 28%. Az ügyek többségében vegyes állampolgárságú családokban fordult elő a gyermekrablás. Kiemelt kockázati tényezőként értékelhető, hogy az érintett családok 50%-ban a szülők – jellemzően az elvitelt megelőző 1-3 évben – elváltak. Tipikusan egygyermekes családokban fordult elő jogellenes külföldre vitel. A jogellenes elvitel motivációja gyakran a szegényes életkörülményekre, a honvágyra, a külföldi állásajánlatra, a megromlott párkapcsolatra/házasságra, a kommunikációs nehézségekre és az új partnerkapcsolatra vezethető vissza.

A jogi eljárás hiányosságai

A szülői felügyeleti jog magyarországi szabályozása kódolja a jogellenes gyerekelvitel ügyek bizonyos részét azzal, hogy kizárólagos szülői felügyelet esetén is az 1 éven túli külföldi tartózkodáshoz kell a különélő szülő engedélye. Ennek hiányában gyermekrablásnak kell tekinteni.

A gyermekek törvényellenes külföldre utaztatásával kapcsolatos eljárások sarkalatos pontja a végrehajtás. Az idejében befejezett soron kívüli eljárásban hozott jogerős döntést a kötelezett lakóhelye szerint illetékes bíróságnak kell végrehajtania. Azonban, ha a végrehajtás nem önkéntes, a szülő elrejtetheti a gyermeket, amely ellentétes a gyermek érdekeivel, ugyanis a rendszeres hatósági vizsgálatok és eljárások, a folyamatos költözések, iskolaváltások, a félelem és félelemben tartás önmagában is bántalmazást jelent. Mindezek alapján szükség lenne az utánkövetésre és a szakmai felelősségre vonásra, számon kérésre. Ezt támasztja alá az Alapvető Jogok Biztosának jelentése is, amelyben a vizsgálódás egy francia – ír – magyar gyermekelvitel kapcsán kezdődött meg. Az ombudsman – a Franciaországban élő ír apa és magyar anya kérelmére – a magyar hatóságok eljárását vizsgálta. Az ombudsman vizsgálata során arra a következtetésre jutott, hogy a rendőrség és a bírósági végrehajtó együttműködését szabályozó előírások nem megfelelően kidolgozottak, és az ügyben nem működött megfelelően a gyermekvédelmi jelzőrendszer sem.

A fent leírtakra tekintettel a Brüsszel II. rendelet 11. cikkének (3) bekezdésében foglaltakra figyelemmel szükséges lenne módosítani a gyermek visszaviteléről szóló jogerős határozat végrehajtására vonatkozó jogszabályokat. A kérelmezett szülő (a gyermek visszaviteléről szóló jogerős határozat végrehajtásának lassúsága következtében) gyermekével való kapcsolattartása hosszú ideig nem biztosított, és joghatóság és hatáskör hiányában senki nem kíván intézkedni az ügyben.

Javaslat

- A szülői kompetenciák, készségek erősítését szolgáló programokra van szükség, kiemelten a várandós és kisgyerekes szülők esetében.
- A gyermekgondozási segély idejére közösségi programokra van szükség a szülők aktív közreműködésével.
- A családi konfliktusok, krízisek, gyermekelhelyezés és láthatás eseteiben az alternatív vitarendezés módszereinek széleskörű megismertetése és alkalmazása szükséges.
- A nemzetközi tapasztalatok és jó gyakorlatok alapján javasoljuk a mediáció lehetőségének megismertetését és alkalmazását a határokon átnyúló ügyek kezelésében is, különös tekintettel a jogellenesen külföldre vitt gyermekek eseteiben.
- A börtönben lévő szülők kapcsolattartását, a kisgyerekes anyák gyerekekkel közös elhelyezését erősíteni kell a szakemberek, közvélemény tájékoztatásával is.
- Megalapozott indokok esetén – az eljáró bíróságok lakhelyelhagyási, vagy határátlépési tilalmának rendelkezése, vagy a gyermek útlevele letétbehelyezésének elrendelése szükséges.
- Módosítani kell a gyermek visszavételéről szóló jogerős határozat végrehajtására vonatkozó jogszabályokat.

19. cikk – A gyermek joga az erőszak minden formájától való védelemhez

Gyermekbántalmazás

A gyermekelhagyás egy speciális formája

Magyarországon az újszülött gyilkosságok visszaszorítása érdekében indult 1996-ban az ún. inkubátor program, melynek működését jogszabályba foglalták. A hatályos családjogi törvény szerint az örökbefogadáshoz nem szükséges annak a szülőnek a hozzájárulása, aki a célból, hogy gyermekét más nevelje fel, személyazonosságának feltárása nélkül az egészségügyi intézmény erre kijelölt helyén helyezi el gyermekét, feltéve, hogy hat héten belül a gyermekért nem jelentkezik.

Az inkubátorban hagyott csecsemő esetében a cselekményt az anya jognyilatkozatának tekintik, vagyis az újszülött csecsemő rövid időn belül (hat hét elteltével) örökbe adható, más családtagot, így az apát sem keresik⁷⁴. (A jogszabály nem tér ki a gyerek életkorára, így elvileg idősebb gyerek is jogkövetkezmény nélkül otthagyható, de erre eddig nem volt példa. Az inkubátorban elhelyezett gyerekeket fantáziánéven anyakönyvezzük. (pl. Péntek Rózsa).⁷⁵) Az inkubátor programról csak informálisan, vagy a médiából lehet információt szerezni, illetve a Családvédelmi Szolgálatnál abortuszra jelentkező nőknek felhívják a szakembereket a figyelmét az inkubátorba térteli lehetőségre, ahelyett, hogy megfelelő segítséget nyújtanának nekik.

Nincsenek hivatalos statisztikai adatok az inkubátorban hagyott gyerekek számáról, de kb. 40 gyereket hagytak 1996–2011 között a 26⁷⁶ nagyvárosi kórháznakál elhelyezett inkubátorokban. (Herczog 2012). A kórházak sem vezetnek statisztikát az inkubátorban, illetve a szülészeti osztályokon hagyott újszülöttek, gyerekek számáról, neméről, etnikai hovatartozásáról, esetleges fogya-

74 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról 48 § (5)/C.

75 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról 48, 53. §

76 http://www.tegyesz.hu/file/Szakmai_informaciok/Babamento_inkubatorok_cimlistaja_2011.pdf

tékosságáról. Az inkubátor program népszerűsége rendkívül nagy, az a vélelem, hogy ez megfelelő program az újszülött gyilkosságok megelőzésére, és semmilyen racionális vagy jogi érv nem használ e vélekedés megváltoztatására. Máshol hagyott újszülött esetén, kiskorú veszélyeztetése címen indul eljárás, és az anya – szülő – bűncselekményt követ el.

A gyermekbántalmazás más formái

A gyermekbántalmazást a közvélemény általában elutasítja, de a lelki és fizikai bántalmazás megítélése nem egyértelmű. Magyarországon a családon belüli erőszak fogalma nem tisztázott, sok éves vita folyik a jogalkotók, civilek és szakértők között, hogy szükséges, indokolt-e a bántalmazás e formájának önálló törvénybe foglalása, vagy a szélesebb értelemben vett családon belüli kapcsolatokra vonatkozzon a tiltás, illetve, hogy a büntető törvénykönyv jelenlegi rendelkezései alkalmasak-e a probléma kezelésére. A fő gondot a megelőző, ismeretterjesztő programok, a szakemberek felkészítésének, szolgáltatásoknak a hiánya, az áldozatokat támogató, segítő és az elkövetőknek is kezelést nyújtó ellátások szinte teljes hiánya jelenti.

A gyermekbántalmazásra vonatkozó magyarországi felmérések⁷⁷ szerint a bántalmazott gyerekek aránya a 7-14 évesek körében a legmagasabb, minden negyedik gyerek érintett. A bántalmazást többnyire a szülő vagy a gondozó követi el. A rossz bánásmódról nincsenek pontos adatok Magyarországon, mert a cselekmények látenciája nagyon magas, az adatszolgáltatás nem megbízható.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa 2008-ban vizsgálatot⁷⁸ indított egy kisközségben éhen halt, 13 hónapos gyerek ügyében. A gyermekjóléti szolgálat formális működése, a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok jelzési kötelezettségének elmaradása, együttműködésük teljes hiánya, és a csecsemő veszélyeztetettségéről tudomással bíró egészségügyi szolgáltatók súlyos mulasztása hozzájárult a gyerek halálához, a szülők súlyosan elhanyagoló magatartása mellett. Az ombudsman javaslatot tett a szociális és munkaügyi miniszternek, hogy kezdeményezze a Gyvt. olyan irányú kiegészítését, amely a jelzési kötelezettségek elmulasztás esetén alkalmazandó következményeket is következetesen rendezi, a szakemberek és intézményfenntartók felelősségét is vizsgálja, és szankcionálja szükség szerint.

Egy másik vizsgálat⁷⁹ középpontjában a gyermekekkel szembeni rossz bánásmód (bántalmazás és elhanyagolás) állt, azt elemezve, hogy a gyermekvédelmi jelzőrendszer hogyan kezeli a gyermekbántalmazását – akár a családon belüli, akár az intézményes vagy a rendszerabúzust. Megállapították, hogy jelenleg Magyarországon nem megfelelő a szolgáltatói, intézményes háttér, amely a jelzőrendszeri tagok számára lehetővé tenné és kellő mértékben támogatná kötelezettségeik teljesítését. A jelzés megtétele csak az első lépés. A jelzést követően a gyermekvédelmi rendszer nem működik gyorsan, pontosan, hatékonyan, az egyes eseteknek nincs értékelése, utánkövetése, vagy akár számon kérhetősége, és az egyes szakemberek személyes hozzáállásán, meggyőződésén, ismeretein múlik a beavatkozás, vagyis teljes mértékben esetleges.

A családot, és ennek megfelelően a családon belüli erőszakot még mindig magánügynek tekintik Magyarországon, a bántalmazás gyakran a környezet tudomásával zajlik, anélkül, hogy bárki is jelezne a hatóságoknak, szakembereknek, és jelzés esetén is gyakran elmarad az intézkedés, segítségnyújtás.

77 Az Országos Kriminológiai Intézet kutatásai alapján

78 OBH 1024/2008

79 AJB-2227/2010 jelentés

A gyerekek fizikai bántalmazása és elhanyagolása közel azonos arányban érinti a különböző nemű gyerekeket⁸⁰, a szexuális abúzus azonban 79%-ban a lányokkal szemben valósult meg.

Bántalmazás, elhanyagolás ismert áldozatává a 10 éves kor alattiak válnak nagyobb arányban, míg a szexuális bántalmazás sértettjei döntően a 10 évesnél idősebbek. Míg a testi sértést az elkövetők 71%-ban a saját gyermekeik ellen követték el, addig a szexuális bántalmazásnak kisebb arányban, 39%-ban tette ki saját hozzátartozója a gyermeket. 2011-ben az ombudsman vizsgálta az intézményekben elkövetett bántalmazást is egy szexuális visszaélés esettel összefüggésben⁸¹, ahol az intézmény vezetője és fenntartója, a Fővárosi Önkormányzat bagatellizálta a történeteket, az elkövető büntetlen maradt, az áldozat kislányok nem kaptak segítséget. Több, még ilyen mélységben sem feltárt eset maradt következmények nélkül.

A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló törvényhez⁸² nincs hozzárendelve megfelelő képzés, szakember és szolgáltatás, így végrehajtása esetleges és ebből következően nem megfelelően alkalmazható, a szakmai és laikus közvélemény megítélése ellentmondásos, kellő tájékoztatás, felvilágosítás, információk hiányában.

2012 őszén vita bontakozott ki a parlamentben a családon belüli erőszak önálló törvényi tényállása megalkotásának szükségességéről, a jogalkotó álláspontja szerint azonban kizárt, hogy a „családon belüli” erőszak fogalma elfogadásra kerüljön, lévén a családot csak pozitív szövegkörnyezetben lehet emlegetni, így kérdéses, hogy milyen formában és tartalommal kerül szabályozására a partnerek közötti, illetve más családtagokat (gyerek, idős, beteg) érintő „háztartási” erőszak⁸³.

Az intézményekben elkövetett erőszak esetek többnyire nem kerülnek napvilágra, látenciájuk a családi erőszakét is meghaladja. Előfordul, hogy azokban az esetekben sem vonják felelősségre az elkövetőt, ha a bántalmazás, visszaélés bizonyított⁸⁴.

Javaslat

- A gyermekvédelmi rendszer a jelzést követően meghatározott protokollok és szakmai szabályok mentén, dokumentáltan intézkedjen, és a résztvevő szakemberek tartozzanak felelősséggel a jelzés, beavatkozás elmulasztása, a dokumentált segítségnyújtás, nehézségek jelzésének hiányában.
- A gyermekbántalmazás, elhanyagolás felismerése, kezelése érdekében a szakemberek integrált felkészítését, továbbképzését bővíteni kell, az elektronikus felmérés, dokumentáció megteremtésével az átláthatóságot, a monitorozást és az értékelést erősítve.
- A közvélemény és a szülők, gyerekek tájékoztatását erősíteni, az elérhető szakmai segítségnyújtás lehetőségeit szélesíteni kell.

80 a sértettek 51%-a fiú, 42%-a lány volt a mintában

81 Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az AJB 316/2011 számú ügyben

82 2009. évi LXXII. Törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról

83 A KDNP szerint családban nincs erőszak 2012.09.17. Népszabadság

84 Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az AJB 3540/2011. számú ügyben <http://www.ajbh.hu/allam/aktualis/htm/kozlemeny20111103.htm> (2012.10.12.)

20. cikk – A családjuktól megfosztott gyermekek

Magyarországon minden gyereknek elvileg joga van a családjá, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges. A családtól kell elsődlegesen a szükséges védelmet és gondoskodást megkapnia, melyet kiegészít, meghatározott esetekben pedig pótol, illetve egyre csökkenő mértékben helyettesít az állami intézményes védelem a család támogatásához, segítséghez való jogának egyre kevésbé történő elismerése mellett. Az 1997. évi gyermekvédelmi törvény végrehajtása jelentősen lelassult, és a szükséges lépések a megelőzés, intézményekből való kigondozás területén nem valósultak meg, sőt a helyzet romlott.⁸⁵

Nevelőszülőknél elhelyezett gyerekek

A Bizottság helyettesítő védelemmel kapcsolatos ajánlására az ombudsman megvizsgálta a nevelőszülői alkalmasság szabályozását, és a vonatkozó törvényeket ellentmondásosnak és hiányosnak találta. A gyermekvédelmi törvény ugyan objektív feltételeket szab, és megköveteli a jelentkező személyiségének, egészségének és körülményeinek alkalmasságát is, valójában a nevelőszülők megfelelő kiválasztásának, felkészítésének, és különösen a szupervízióknak, segítségnyújtásnak a hiánya, minősége erőteljes aggodalmakra ad okot, és ehhez hozzájárul az is, hogy nincs következménye az elmaradó szakmai támogatásnak, a szolgáltatások hiányának, a minőség ellenőrzésének. A nagyszámú bántalmazási, elhanyagolási eset többnyire rejtve marad. Nincsenek készenléti, krízis, speciális szükségletű gyerekek vállaló, felkészített és megbecsült nevelőszülők.

Bár nem született arról kutatás, hogy milyen üzenetek kapcsolódnak ma Magyarországon a nevelőszülőséghez, általános tapasztalat, hogy a nevelőszülőséggel és az állami gondoskodásban élő gyerekekkel kapcsolatban kevés a pontos információ, viszont sok az előítélet. A hivatásnak nincs presztízse, nehéz új nevelőszülőt találni, ezért a szolgáltatók a kötelező képzés után nincsenek abban a helyzetben, hogy a minőségi gondozás szempontjait minden esetben megjelenítsék a nevelőszülők kiválasztása során.

Nehézséget okoz a speciális és a különleges igényű gyerekek gondozását vállaló nevelőszülők hiánya. Sérti a gyerekek minőségi gondozáshoz való jogát, hogy a nevelőszülők sem a kötelező képzés, sem pedig továbbképzések keretén belül nem kapnak hatékony felkészítést az ideiglenes hatállyal elhelyezett gyerekek fogadására és ellátására, a gyerekek örökbeadására, a komplex (magatartási) problémákkal küzdő gyerekek kezelésére (prostitúció, kriminalizálódás, súlyos önértékelési zavarok, trauma). A nevelőszülői tanácsadó a nevelőszülőnek és a gyerekeknek is támogatást kell, hogy nyújtson elméletben, mivel nincs a gondozott gyerekeknek szociális munkás segítőtje, a gyámi tanácsadókra túl sok gyerek jut.

A kormányzat célul tűzte ki a nevelőszülői rendszer kiterjesztését (12 éven aluli gyerekek ne kerüljenek gyermekotthonba 2014 után, egységesített nevelőszülői státusz létrehozása, nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony kialakítása, nevelőszülői készenléti díj, gyermekvédelmi gyám intézménye). Még mindig magas az egy családban elhelyezhető gyerekek száma, és sok esetben a jogszabályban rögzítetttnél több gyereket helyeznek ki nevelőszülőkhöz. Különösen problémás, hogy a nem megfelelő finanszírozás, érdekeltségi rendszer miatt a 0-3 éves kisgyerekek nevelőszülői

⁸⁵ http://hazaeshaladas.blog.hu/2012/12/14/_ennek_sulyos_kovetkezmenyei_lehetnek_raszorulo_emberek_es_gyerekek_tizezrei_maradhatnak_megfelelo_ellatas_nelkul

kihelyezése a nagyvárosokban nem megoldott, így ők az ENSZ útmutatás és a szakmai szabályok, európai ajánlások ellenére intézményes ellátásban vannak, ahogyan a fogyatékos gyerekek is.

Ugyancsak a válság hatására a korábbi hivatásos nevelőszülők egy jelentős részének néhány megyében felmondtak, és visszaminősítették őket, ami jelentősen alacsonyabb díjazást és az alkalmazotti státusz elvesztését jelentette. A megyei önkormányzat több megyében átadta a nevelőszülői és intézményes ellátást az egyházaknak, mert ők a Vatikáni szerződés értelmében magasabb normatív támogatásra jogosultak. Több esetben az egyháznak átadott nevelőszülői feladatok a nevelt gyerekek indokolatlan elhelyezés váltását jelentették.⁸⁶

Gyermekotthonok

A nevelőszülői gondozásba kerülő gyerekek többnyire a jobb személyiségállapotú, kevésbé traumatizált gyerekek, míg a nehezen kezelhető, problémás gyerekek gyermekotthonban maradnak.

Az ombudsman AJB 849/2010 számú vizsgálata⁸⁷ feltárta, hogy nem minden intézményben megoldott a hazavétel, van olyan gyermekotthon, ahol a gyerekek hétvégére, ünnepnapra történő hazavételét a házirend megtiltja.

„A szakellátásban élők között – 2011. évi adatok alapján – igen magas, 21% a különböző fogyatékoságokkal élők aránya, további 7% a tartós betegséggel küzdő és 4% speciális szükségletű,, így összességében az ellátottak között minden harmadik gyerek különleges vagy speciális ellátásra szorul.⁸⁸ Ezeket a szükségleteket nem tudja az ellátórendszer kielégíteni megfelelő szakképzés, specializáció, gyerekre szabott egyéni programok és kormányzati szándék hiányában, ami sok évtizedes megoldatlan probléma. Az 1997. évi XXXI. Gyermekvédelmi törvény bevezetését követő lendület leállt, évek óta nem halad a program, jelentősen romlott a helyzet a megfelelő erőforrások és figyelem hiányában.

A nagy létszámú gyermekotthonok további kiváltására nincs pontosan ismert kormányzati program Magyarországon, az Európai Unió intézménytelenítési – kitagolási – támogatásának igénybe vételével a döntéshozók tervezik az érintett egészséges 12 év alatti gyerekek családi, közösségi elhelyezését. A Gyermekvédelmi törvényben többször módosításra került az intézmények kiváltására vonatkozó határidő. Először 2002-ben határozta meg a törvény az intézménytelenítési kötelezettség teljesítését, majd ezt többször módosították, végül pedig kikerült a törvényből a határidő jogszabályi meghatározása⁸⁹. Az átalakítás befejezése több évre becsülhető a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program pályázatainak megvalósítása által.

Jelenleg Európai Uniós pályázati alapokból⁹⁰ lehet megoldani a bentlakásos, gyermekvédelmi intézmények kiváltását, új kapacitások létesítését. Az új kapacitások során gyerekek átmeneti otthonait, speciális gyermekotthont, illetve utógondozói otthont/férőhelyet lehet létrehozni, illetve a korszerűtlen, nagy létszámú intézményeket lehet kiváltani. Nincs hivatalosan meghirdetett program az intézmények kiváltására, és a családi, közösségi alapú elhelyezésre, inkább az intézmények felújítását és fenntartását támogatja a kormányzat a meghirdetett családbarát politika ellenére,

86 Danó Anna: Viszi az egyház az állam fiát, bármi áron, http://nol.hu/belfold/20120702-szent_lukacs_menneyi_segitsege

87 A gyermekotthonban nevelkedő kisgyerekek helyzetéről AJB-849/2010 sz. vizsgálat

88 Központi Statisztikai Hivatal (2012): Állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig, 4. oldal <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/allamigondoskodas.pdf>

89 2009. évi LXXIX. törvény 52. § (1) d)

90 TIOP 3.4.1. „B” komponens

minden elfogadható magyarázat nélkül. A megjelent jogszabály az államosítást szabályozza a gyermekotthonok, fogyatékosokat és mentális betegeket ápoló intézmények esetében, és 2014. január 1.-től tervezi bevezetni a 12 év alatti gyerekek kizárólagos befogadó családi elhelyezését, meghagyva a kivételes intézményes gondozást minden életkorban és a fogyatékos gyerekek esetében is.⁹¹

Speciális gyermekotthon

A speciális gyermekotthonokban a gyerekek a legkülönbözőbb okokból kerülnek elhelyezésre, ahol a nevelők gyakran nem rendelkeznek a személyre szabott gondoskodás nyújtásához megfelelő háttér-információval és felkészültséggel. „A speciális gyermekotthon, vagy a gyermekotthon speciális csoportja az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és a tartós nevelésbe vett, tartósan beteg, illetőleg fogyatékos, beilleszkedési, magatartási vagy tanulási zavarokkal küzdő, szenvedélybeteg, illetve kora miatt különleges ellátást igénylő gyermeknek nyújt gondoskodást, szocializációt és reszocializációt, valamint rehabilitációt és rehabilitációt.”

Az Emberi Erőforrás Minisztérium által fenntartott speciális gyermekotthonok zárt intézmények, amelyekben a szakértői vélemények alapján halmozottan problémás 12 (kivételes esetben 10) évesnél idősebb gyerekek helyezhetők el, maximum 2 éves időtartamra. A gyakorlat ellenben az, hogy a gyerekek egy része ennél több időt tölt ezekben az intézményekben, de számukra nem áll rendelkezésre személyre szabott, speciális, terápiás program.

21. cikk – Örökbefogadás

A Bizottság a korábbi jelentésre adott válaszában aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a szülést követően csak rövid idő áll az anya rendelkezésére az örökbefogadáshoz való hozzájárulásának visszavonására. A házasságról, a családról és a gyámságról szóló törvény szerint a szülő hozzájáruló nyilatkozatát a gyermek hathetes korának betöltéséig visszavonhatja, és erre őt figyelmeztetni kell. Az új Polgári jogi kódex tervezete (4:134. §) is ugyanezt a 6 hetes határidőt tartalmazza.

A gyerekelhagyás kutatás adatai alapján a leggyakrabban kórházi osztályon hagyják az újszülöttet, de a kórházba kerülő gyerekek esetében is történik elhagyás.

Örökbeadási eljárás

Az örökbefogadásokat átlagosan 3-4 év várakozási idő előzi meg, kivéve, ha idősebb, roma vagy fogyatékossgal, krónikus betegséggel élő gyerekről van szó. A kizárólag egészséges újszülött gyereket titkosan örökbe fogadni szándékozóknál ez az idő ennél is hosszabb, mivel az örökbe fogadni szándékozók száma többszöröse az ilyen korú örökbe adható gyermekek számának. A hosszú várakozási idő részben az elhúzódó eljárásoknak tudható be, nincs fokozott figyelem arra, hogy a megfelelő segítség felajánlása mellett az örökbefogadhatóvá nyilvánítást elkezdjék, ha nincs remény a vérszerinti családba való visszagondozásra. A magyarországi gyakorlatban szinte kizárólag olyan családok fogadnak örökbe, akiknek nem lehet vérszerinti gyerekük, és semmi nem történik annak érdekében, hogy az idősebb, beteg, fogyatékos gyerekek örökbefogadását ösztönözzék.

⁹¹ 349/2012.(XII.12)Korm. rendelet egyes szakosított szociális és gyermekvédelmi szakellátási intézmények állami átvételének részletes szabályairól és egyes kormányrendeletek módosításáról, <http://www.magyarokzlony.hu/pdf/15246>

Az örökbe fogadható kiskorúak között a 3 évesnél fiatalabbak aránya 4–7 százalék között mozog. Minden harmadik örökbefogadásra váró gyermek valamilyen fogyatékkal él.⁹²

A szakellátásban „nyilvántartott gondozottak 8 százaléka három évesnél fiatalabb”⁹³ volt 2011-ben.

Roma származású gyerekek

A bizottsági ajánlás alapján a roma gyerekek örökbefogadásának szorgalmazása szükséges. A roma származású gyermekek továbbra is nagymértékben felülreprezentáltak a magyar gyermekvédelmi szakellátási rendszerben az Európai Roma Jogok Központjának (ERRC) 2007-es és 2010-es vizsgálatai alapján. A magas arány a gyermekvédelmi szakellátásban nagyrészt a romák elleni közvetett diszkriminációval magyarázható azáltal, hogy a Gyermekvédelmi törvény előírásainak alkalmazása, illetve maga a gyermekvédelmi rendszer működése aránytalanul nagymértékben érinti a roma népességet. Bár a Gyermekvédelmi törvény tiltja a gyerek családból való kiemelését pusztán anyagi okok miatt, roma gyerekeket gyakrabban emelnek ki, mint nem roma társaikat, és összességében az esetek több mint egyharmadában anyagi okok alapján nevezik veszélyeztetettnek a roma gyerekeket, és ajánlják így kiemelésüket a családokból⁹⁴. Az ERRC által meglátogatott szakellátási intézményekben a mintába került gyermekek 40 százaléka volt roma, és 18 százaléka félig roma származású. Az Európai Roma Jogok Központjának 2010-es vizsgálata szerint „a roma gyermekek elhelyezésében szerepet játszik az etnikai származás: a roma gyermekek nagyobb valószínűséggel kerülnek lakás- vagy gyermekotthonokba, mint nevelőszülőkhöz”⁹⁵.

A gyermekvédelemben dolgozó szakemberek szerint az örökbefogadó szülők többsége nem roma származású, és ők többnyire nem is vállalják a roma gyermekek örökbefogadását különféle okok miatt (romaellenesség, a roma gyermek nevelésére való felkészültség hiánya, az örökbefogadó környezete felől érkező nyomás, vagy a félelem a roma gyermek nevelésére való alkalmatlanságtól), amihez joguk van⁹⁶. A szakemberek így saját feltételezéseik szerint döntenek el, ki roma, ki nem.

Ezen túlmenően a potenciális örökbefogadók jelentős része elzárkózik fogyatékkal élő gyerek örökbefogadásától is. Mivel a roma származású gyermekeket nagyobb valószínűséggel nyilvánítják értelmi fogyatékosnak vagy sajátos nevelési igényűvé, mint nem roma társaikat, a roma származású gyermekek kettős hátrányban vannak az örökbefogadásra kiválasztás során.

Fogyatékos gyermekek

A többcélú közoktatási intézményekben (korábban: általános iskola, diákotthon és gyermekotthon) gondozzák a fogyatékos, tartósan beteg vagy különleges nevelési igényű gyermekek egy részét. Általában a gyermekotthon saját iskolájába járnak, így esélyük sincs az integrált oktatásra,

92 Központi Statisztikai Hivatal (2012): Állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig, 9. oldal
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/allamigondoskodas.pdf>

93 Központi Statisztikai Hivatal (2012): Állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig, 4. oldal
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/allamigondoskodas.pdf>

94 Fenntartott érdektelenség, 2007

95 Európai Roma Jogok Központja (2011): Életfogytiglan – Roma gyermekek a magyar gyermekvédelmi rendszerben, 7. oldal

96 Európai Roma Jogok Központja (2011): Életfogytiglan – Roma gyermekek a magyar gyermekvédelmi rendszerben, 7. oldal

de akik közösségi iskolába járnak, azok is többnyire szegregált osztályokba kerülnek.⁹⁷ A „fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló, 2011-2041. évre elkészített Stratégiában” nem esik kifejezetten szó a gyerekekről vagy a gyermekvédelmi intézményekről. A fogyatékos gyerekek csupán a kapcsolattartáshoz való jog és az integrált közoktatás bevezetésével összefüggésben kerülnek szóba a szociális ágazatot érintő ki- tagolási stratégiában. A fogyatékos gyermekek ellátása nagy kihívás a szakellátásban, kevés a szá- mukra fenntartott, minőségi szolgáltatást nyújtó otthon, nevelőszülői családba helyezésük a szabályozás hiányosságai és az előítéletesség miatt nagyon kis esélyű.

25. cikk – A gyermek joga a beavatkozások időszakos felülvizsgálathoz

Az időszakos felülvizsgálatok többnyire formálisak, a gyereke több mint 95%-a a korábbi gon- dozóhelyén marad, és noha kötelező a Gyermekünk védelmében – a Looking After Children – fel- mérő és dokumentációs rendszer használata, ez gyakran nem történik meg érdemben. A legtöbb esetben papírok alapján döntenek, se a szülőt, se a gyereket, de a szakembereket se hallgatják meg a döntéshozók.

27. cikk– A gyermek joga a megfelelő életminőséghez

A kormányzat számos olyan intézkedést vezetett be, mely korlátozta a családok készpénz fel- használását a családi pótlék, illetve a segélyek vonatkozásában (pl. szociális kártya⁹⁸). Miközben a családi pótlék összege 2008 óta nem emelkedett, és a segélyek összege jelentős mértékben csök- kent, a munkanélküliség csökkentésére korlátozott idejű és alacsonyan díjazott közmunkaprogra- mokat vezettek be. Létrehozták az „Erzsébet kártya” rendszerét, ami lényegében a szociális ellátások készpénzt helyettesítő eszköze. Az intézkedés elvi alapja egyrészt az, hogy a családok az élelmiszerre költendő szociális ellátást ne luxusnak számító élvezeti cikkekre, hanem meghatáro- zott boltokban kapható élelmiszerekre költsek, másrészt az uzsora megakadályozására tett kísér- let. Ez az intézkedés azonban nem alkalmas e cél elérésére, csak arra, hogy korlátozza a rászorultakat a kapott ellátás szabad felhasználásában, egyúttal lényegesen rosszabb vásárlási fel- tételek közé kényszerít, és a visszaéléseket (így az uzsorát sem) sem akadályozza. A program egy- értelműen politikai célokat szolgál, jelezve, hogy a kormányzat rászorítja a szülőket gyerekekük helyes gondozására és nevelésére, de elmulasztja azoknak a pozitív, konstruktív technikáknak a megis- mertetését és alkalmazását, amelyek valóban a gyerekek jogainak érvényesülését és jóllétét szolgál- nák.

39. cikk – A gyermekkorú áldozatok rehabilitációja

A gyermekelhanyagolás, gyermekbántalmazás és kizsákmányolás gyermekkorú áldozatainak se- gítése és rehabilitációja nem megoldott. Még a nagyvárosokban is nagyon korlátozottan állnak rendelkezésre a szakemberek, de a segítség esetleges, csak nagyon keveseket ér el, és alig vannak szakmailag megalapozott programok. Mivel a szülők, más családtagok – a nem bántalmazó szü- lő, testvér és az elkövető – segítése sem megoldott, így a traumák fokozottan sújtják a gyerekeket.

97 Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának Jelentése az AJB 797/2011. számú ügyben

98 Szociális kártya: a tárca nem kifogásolja, az ombudsman látni akarja. 2009.október 20.

http://hvg.hu/itthon/20091020_szocialis_kartya_ombudsman

Többnyire az áldozat vagy szemtanú gyereket emelik ki a családból, a távotartás nem működik megfelelő szolgáltatások és esetleges intézkedések miatt, az elkövetőtől való tartós elszakadás ritka.

Javaslatok:

A kormányzat tanulmányozza és adaptálja az ENSZ útmutatóját az alternatív ellátásban élő gyerekekről, az Európai Unió, az Európa Tanács intézménytelenítésével és integrált, komplex megelőző, kezelő programokkal kapcsolatos ajánlásait, módszertani útmutatóit a megelőzés, az alap- és szakellátás területén

6. *klaszter* Alapvető egészség és jólét, fogyatékoság, mentális egészség

6. cikk – A gyermek joga az élethez, és az életben maradás és fejlődés legnagyobb mértékű biztosítása

Magyarországon az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzájutás vertikálisan és horizontálisan is egyenlőtlen, az ellátás régió-specifikus, a hátrányos helyzetű kistérségekben a gyerekek megfelelő fejlődéshez való joga sérül. Egyre több helyen hiányzik a háziorvos, gyermekorvos, és a védőnői ellátás is sokféle problémával küzd, a szakorvosi ellátás elégtelen, különösen a leghátrányosabb helyzetű településeken, régiókban.

Az iskolai reprodukív egészségügyi, illetve önismereti, testtudatossággal kapcsolatos programok, oktatás nagyon esetleges, és színvonala is rendkívüli eltérő, sokszor formális. A tömegtájékoztatásból szinte teljességgel hiányoznak az ilyen tartalmú programok, nincsenek kampányok, ismeretterjesztés. A tizenéves terhesek⁹⁹, valamint a terhesség-megszakítások száma még mindig magas¹⁰⁰, mely a szexuális felvilágosítás, tájékoztatás, nevelés alacsony színvonalára, hiányára, a ténédzser-ambulanciák által nyújtott szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlőtlenségére és inadekvát voltára valamint a fogamzásgátló eszközök magas árára vezethető vissza.

A gyermek és serdülő öngyilkossági kísérletek és öngyilkosságok aránya az összes öngyilkosságon belül és az európai uniós átlaghoz viszonyítva is magas. A 2000-es évektől kezdve évente hentevente vet véget életének egy-egy gyerek¹⁰¹. A gyermek- és ifjúságpszichiátriai ellátás súlyos elmaradást mutat, és a gyermek-addiktológiai ellátás megszervezése sem megoldott. Az öngyilkosságok megelőzésére, és az érintettek kezelésére nincsenek megelőző vagy megfelelő kezelő programok.

99 a tizenéves várandósok száma közel a felére csökkent az elmúlt húsz évben, 1990-ben 39,5%-os volt a 15-19 éves kor közöttiek ezer nőre jutó élveszületése, 2008-ban lecsökkent 20,1%-ra, ami még szintén magas arány (Szikra, 2010)

100 2012-ben az összes abortusz 12,3%-a 19 éves kor alatti fiataloké volt. A 14 éves kor alattiaknál az abortuszok száma 171 beavatkozás volt. 2008-ban 17,2% volt a 15-19 éves korúak körében végzett abortuszok száma. Forrás: Kamarás Ferenc KSH adatok elemzése, <http://csaladhalo.hu/cikk/hatter/abortusz-szamokban-dobbenetes-adatok>

101 Magyar Statisztikai Évkönyv, 2010. Központi Statisztikai Hivatal

Az Országos Élelmiszerbiztonsági és Táplálkozástudományi Intézet (a továbbiakban OÉTI) a gyermekkori elhízás egyre nagyobb népegészségügyi problémájára hívta fel a figyelmet. 2011. évi jelentésük szerint az elhízás egyre nagyobb probléma, a kövér gyerekek száma nő, főleg a 4-10. osztályosok (10-16 évesek)¹⁰² között.

Az ombudsman 2011-ben panasz beadványokat követően vizsgálta az óvodai, iskolai közétkeztetés (AJB 560/2011) helyzetét, ehhez kapcsolódóan a speciális étkezési igényű gyerekek ellátásának kérdéseit, a szolgáltatáshoz való hozzáférést és a minőség-ellenőrzés rendszerét, amelynek kapcsán a kérdés szabályozását egységesen, magas szintű jogszabályban javasolta rendezni.

Gyermekpszichiátria

Az ombudsman 2008-as és 2011-es vizsgálatainak eredményei szerint a gyermekpszichiáterek száma elégtelen, a szakorvosok nagyon egyenetlen területi eloszlásban dolgoznak. A gyermek- és ifjúságpszichiátriai ellátásban súlyos hiányosságok vannak mind a fekvőbeteg, mind a sürgősségi ellátáshoz való hozzáférésben¹⁰³.

Az ombudsman vizsgálata mutatott rá arra is, hogy a gyerekek egészséghez, ezzel együtt a megfelelő fejlődéshez való jogát sérti a védőnői ellátáshoz való hozzáférés hiánya¹⁰⁴.

Krízisterhességek

Nagy problémát jelent, hogy nincs átfogó program a krízisterhességek kezelésére. Az újszülöttek sérelmére elkövetett ismert emberölések 2011-től drasztikusan csökkentek (2001-ben és azt megelőző 10 évben 10 és 29 közötti számot jegyez a statisztika, 2011 után 1 és 13 közöttit, pl. 2011-ben 3 halálesetet¹⁰⁵). Egy 2003-as kutatás (Virág: 2005) a családon belüli erőszakot, és azon belül a csecsemőgyilkosságot vizsgálva azt találta, hogy a gyilkosságot jellemzően nők követték el, és olyan nők, akiknek már több gyermekük volt, illetve később is vállaltak még gyereket. Feltételezhetően azért váltak elkövetővé, mert nem volt más eszközük a krízisterhesség megoldására, amely az ellátás elégtelenségét bizonyítja. A vizsgált, a hozzátartozó sérelmére elkövetett 129 bűncselekmény aktájából 2002-ben 11 esetben volt a vád tárgya újszülött megölése.

A tizenéves terhesek, valamint a terhesség-megszakítások száma még mindig magas, mely a szexuális felvilágosítás, tájékoztatás, nevelés alacsony színvonalára, hiányára, a tinédzser-ambulanciák által nyújtott szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlőtlenségére, valamint a fogamzásgátló eszközök, gyógyszerek magas árára is visszavezethető.

102 Összefoglaló jelentés a 2010/2011. tanévben végzett iskola-egészségügyi munkáról.

http://www.ogyei.hu/upload/files/2010_2011_%C3%A9vi_iskolaeg%C3%A9szs%C3%A9g%C3%BCgyi_jelent%C3%A9s.pdf (2012.10.12.)

103 Kevés a drogambulancia és a gyermekpszichiáter – senki nem törődik a segítségre szoruló diákokkal? 2011.11.25. http://eduline.hu/kozoktatasi/2011/11/25/Sulyosan_serul_a_magyar_gyerekek_egeszsege_DIVVCN

104 Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az AJB-3809/2010. számú ügyben

105 Forrás: ERÜBS adatbázis

Javaslat:

- Az alap- és szakellátás színvonalának és elérhetőségének biztosítása, a megelőzés, népegészségügyi programok erősítése
- A gyermekpszichiátriai ellátás jelentős javítása, hozzáférhető, gyermekpszichiátriai intézményi ellátás megteremtése, elsősorban mentálhigiénés programokkal,
- A gyerekek és fiatalok testtudatosságának, önismeretének javítása, a családtervezés (reproduktív egészség) széleskörű és magas színvonalú oktatása,
- A fogamzásszabályozó eszközök széles körének megismertetése és elérhetővé tétele,
- A gyerekekkel, fiatalokkal foglalkozó szakemberek integrált képzése a mentális, lélektani problémák felismerése és kezelése céljából,
- Multidiszciplináris gyermek- és kamasz-ambulanciák létrehozása a gyermekek körében előforduló pszichiátriai, mentális betegségek, megelőzésére, kezelésére.

18. cikk – A szülők közös felelőssége az állam támogatásával

A gyermekvédelmi törvény szerint a családban nevelkedő gyerekek napközbeni elhelyezését (felügyeletét, gondozását, nevelését) biztosítani kell. Ez az ellátás intézményi keretek között bölcsődei, családi napközi, családi gyermekfelügyelet, alternatív napközbeni ellátás formában történhet. A gyerekek napközbeni ellátása a települési önkormányzatok kötelező feladata, azonban nincs minden településen a gyerekek hivatalos felügyeletét ellátó intézmény. A gyerekek napközbeni ellátásában a településtípusnak, az anyagi helyzetnek és az etnikai hovatartozásnak van a legnagyobb szerepe, legjobb helyzetben a fővárosi, nem roma gyerekek vannak. A bölcsődei férőhelyek száma az elmúlt években növekedett, fokozottan igaz ez az önkormányzati fenntartásúakra, de a non-profitokra is.¹⁰⁶ A bölcsődék kihasználtsága magas, évek óta 90-120%-ot meghaladó. A leghátrányosabb helyzetű településeken és környékükön többnyire nem elérhető ez a szolgáltatás. Magyarországon eddig öt éves kortól volt kötelező az óvodai nevelés, azonban az új köznevelési törvény értelmében minden három éves kort betöltő gyerekeknek kötelező lesz napi legalább négy órát az óvodában töltenie 2013 január 1-től. A törvény homályosan utal arra, hogy a jegyző, vagy az iskola fenntartója (ha az iskola egyházi vagy magán fenntartású) felmentést adhat ez alól, ha a „család körülményei, sajátos helyzete indokolják”. Ennek az az egyik vélelmezhető következménye, hogy az amúgy is helyhiánnyal küzdő óvodák kérelmeket írhatnak a roma gyerekek távoltartása érdekében, mely a szegregáció veszélyét hordozza magában¹⁰⁷. Más oldalról a magas státuszú családokban élő gyerekek, illetve, akiknek szülője kisebb gyerekekkel otthon van, felmentést kaphat. Nem világos, hogy mi a célja pontosan az intézkedésnek, de a felmérések szerint nincs elég férőhely, az óvodák felszereltsége sok helyen nem megfelelő, az ott dolgozó szakemberek túlterheltek, megbecsültségük nagyon rossz, fizetésük alacsony, és nem kapnak felkészítést a halmozottan hátrányos helyzetű, speciális szükségletű, fogyatékos gyerekek integrált neveléséhez, ellátásukhoz, ami gyakran a gyerekek fokozott kiszolgáltatottságához, kirekesztéséhez vezet.

¹⁰⁶ Központi Statisztikai Hivatal (KSH, 2011): Szociális Statisztikai Évkönyv, 2010, 33. oldal

¹⁰⁷ A kisebbségi ombudsman véleménye a köznevelési törvény tervezetéről <http://www.kisebbségiombudsman.hu/hir-704-kisebbségi-ombudsman-velemenye.html> (2012-05-04)

A családi napközik nehezen terjednek a hagyományok hiánya és a szakmai ellenvélemények miatt. A családi napköziben dolgozók felkészítése nagyon rövid és változó színvonalú, szakmai támogatásuk nem megoldott. Félő, hogy alacsonyabb forrásigényük miatt éppen azokon a településeken válthatják ki a bölcsődét, óvodát, ahol a legnagyobb szükség lenne magasan kvalifikált szakemberekre.

A Biztos kezdet program által nyújtott gyermekház szolgáltatás 2009-óta működik az angol „Sure Start” program mintájára a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben, a fiatal (5 év alatti) gyerekekkel otthon lévő szülőknek (döntően anyák) és gyerekeknek nyújtandó közös napközbeni foglalkozás céljából. Az eredeti program szerint a cél a szülők szülői kompetenciáinak, készségeinek erősítése és egymással való megismertetése volt, ahol elő lehet készíteni az óvodába járást, az esetleges lemaradások csökkentését, az újabbak elkerülését és az integrációt. A kormányváltást követően 2010-től a program vezetése és filozófiája megváltozott, tevékenysége és további programja egyelőre nem látható pontosan.¹⁰⁸

Javaslat

- A szakpolitikáknak és cselekvési programoknak a családi élethez és otthonhoz való jogot a megfelelő munkához és jövedelemhez; a családi lakhatási lehetőségekhez; a családot támogató hálózatokhoz hozzásegítő programokkal egy csomagban kell kezelni

23. cikk – Fogyatékosággal élő gyerekek jogai

A fogyatékosággal élő gyerekek szociális biztonságát számos törvény, jogszabály, pénzbeli és természetbeni ellátás szolgálja. Az ellátások a valóságban azonban gyakran nem biztosítják a megfelelő életszínvonalat és a szociális védelmet. A fogyatékkal, súlyos fogyatékkal élő gyerekek számára vidéken, kistelepüléseken gondot jelent a speciális ellátórendszerek megközelítése, igénybevétele, mivel ezen intézmények általában a megyeszékhelyeken, vagy a fővárosban vannak, szűkös férőhely számmal. Az ellátásokhoz való hozzáférés hiánya a család anyagi helyzetével, érdekérvényesítő lehetőségeivel és a gyermek kisebbségi hovatartozásával (roma) is összefügghet.

Az ENSZ Fogyatékosággal élő személyek jogainak Bizottsága 2012. szeptember 20-21-én először vizsgálta Magyarországot. Bár hazánk 2007-ben Európában elsőként ratifikálta a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezményt¹⁰⁹, a Bizottság több, a fogyatékosággal élő gyerekeket is érintő kérdésben elmarasztalta a magyar kormányt. Az Egyezményben megfogalmazott általános kötelezettségek tekintetében a Bizottság javasolta, hogy Magyarország egyeztessen és aktívan vonja be a fogyatékosággal élő gyerekeket az állami döntéshozatali folyamatok tervezésébe, végrehajtásába és ellenőrzésébe az őket érintő ügyekbe, minden szinten ésszerű és reális időkeretet biztosítva arra, hogy észrevételeiket megtehessek, és megfelelő finanszírozást biztosítson ehhez.¹¹⁰

¹⁰⁸ www.biztoskezdet.hu

¹⁰⁹ 2007. évi XCII. Törvény a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről.

¹¹⁰ ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága, Záró észrevételek, Magyarország, CRPD/C/HUN/CO/1, 29 Szeptember 2012, para 14.

A Bizottság aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a fogyatékossgal élő gyerekek jelentős része otthoni ellátás helyett intézeti ellátásban részesül, valamint hangsúlyozta a megfelelő forrás biztosításának fontosságát, amely lehetővé teszi, hogy a fogyatékossgal élő gyerekek továbbra is családjukkal élhessenek a saját közösségükben.¹¹¹ A Bizottság felszólította a magyar kormányt, hogy tegyen nagyobb erőfeszítéseket annak érdekében, hogy kiterjesszék a közösségi rehabilitációt és más szolgáltatásokat a fogyatékossgal élő gyerekek és családjuk részére a helyi közösségekben. (CRC/C/HUN/CO/2)¹¹².

Az oktatáshoz való joggal kapcsolatban a Bizottság sajnálatát fejezte ki, hogy sok fogyatékossgal élő gyerek továbbra is speciális oktatási intézményekben tanul, továbbá aggodalommal jegyezte meg, hogy Magyarország nem tett megfelelő lépéseket annak érdekében, hogy valamennyi olyan fogyatékossgal élő tanulónak, aki hagyományos oktatási intézmény hallgatója, biztosítsa az ésszerű alkalmazkodást¹¹³, valamint fejlesszen ki és járuljon hozzá a befogadó oktatási rendszer megteremtéséhez¹¹⁴. A Bizottság újra megállapította, hogy az ésszerű alkalmazkodás megtagadása diszkriminációnak minősül, és javasolta a magyar kormánynak, hogy jelentősen növelje erőfeszítéseit annak érdekében, hogy: a fogyatékossgal élő tanulók egyéni szükségleteinek megfelelő ésszerű alkalmazkodást biztosítson; az általános oktatási rendszerben tanuló fogyatékossgal élő diákok részére nyújtson szükséges támogatást; és hogy valamennyi oktatásban dolgozót képezzék úgy, hogy befogadó oktatási intézményekben dolgozhassanak¹¹⁵.

A Bizottság kiemelt figyelmet fordított a fogyatékossgal élő roma gyerekek helyzetére, és felszólította a magyar kormányt, hogy fejlesszen ki programokat annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő roma gyerekek részt vehessenek a hagyományos oktatási programokban az ésszerű alkalmazkodás elvének figyelembe vételével.¹¹⁶ A Bizottságot aggasztotta a fogyatékossgal élő roma gyerekekre vonatkozó információk hiánya, ezért azt javasolta, hogy a magyar kormány gyűjtjön adatokat annak érdekében, hogy megértse a fogyatékossgal élő roma gyerekek szükségletét és speciális igényeit.¹¹⁷

A családban nevelkedő fogyatékos gyermekek elemi létfeltételei is messze elmaradtak hasonló korú társaikétól. Szüleik foglalkoztatottsága elmaradt a gyermekes családokra jellemző átlagtól, egyharmaduk (34%) olyan családban élt, ahol nincs kereső családtag, ami főként a fogyatékos gyermek nappali felügyeletének nehézségéből fakad. (A nem fogyatékos gyereket nevelő családok körében ez az arány 21% volt.) Munkajövedelem híján e családok szegénységi rátája igen magas (47%), eladósodásuk sokszor veszélyezteti a család alapvető létfeltételeit¹¹⁸.

A 2009-es ombudsmani gyermekjogi projekt¹¹⁹, megállapításai szerint az enyhe, közepes súlyos értelmi fogyatékos gyerekek oktatása és nevelése az általános iskola, diákotthon és gyermekotthon intézményeiben kevésbé eredményes, mint az egészséges gyerekeket gondozó intézményekben,

111 Ibid, para 21.

112 Ibid, para 22.

113 olyan, az egyenlő bánásmód elősegítésére törekvő intézkedések, melyek a fogyatékossgal élő személyek számára lehetővé teszik a mindennapi életükben való részvételüket, munkába járásuk megfelelő körülményeit

114 Ibid, para 39.

115 Ibid, para 41.

116 Ibid, para 40, 42.

117 Ibid, para 49, 50.

118 „Gyerekmónitor 2009” – 1000 háztartásra kiterjedő, a gyermekes családokra reprezentatív adatfelvétel. („Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottsága, MTA Gyerekszegénység Elleni Program, 2009.)

119 OBH Gyermekjogi projekt. szerk. Dr. Kovács Orsolya Ágota. OBH Projektfüzetek. 2009/3

ezért javasolja a speciális gyermekotthonban vagy gyermekotthon speciális csoportjában elhelyezett gyerekek fokozott védelemben való részesítését.

A fogyatékkal élő gyerekek nehezen férnek hozzá azokhoz az eszközökhöz, amik az önálló életvitel megvalósításához szükségesek. Az egészségügyi jogszabályok minden fogyatékosági csoportot diszkriminálnak azzal, hogy a részükre biztosított gyógyászati segédeszközök árából igen magas önrészt követelnek meg.

A támogatásokhoz való hozzáférés még mindig nagyon alacsony szintű, a gyerekek fejlődéséhez szükséges feltételek (táplálkozás, fejlesztés, oktatás, integráció, stb.) jórészt kielégítetlenek maradnak.

Fogyatékos csoportok szerinti kirekesztődés

A fogyatékos gyerekek között az értelmi fogyatékos és a súlyosan halmozottan¹²⁰ fogyatékos gyerekek helyzete romlik. Egy 2007-ben végzett vizsgálat alapján az értelmi fogyatékos gyereket nevelő családok 82%-át érte valamilyen sérelem az orvosi ellátás során, és 30%-ukkal előfordult már, hogy az orvos nem vállalta a fogyatékos gyerek kezelését.¹²¹ Ilyen az a 2012 első felében történt eset is, melyben egy fogyatékkal élő gyermeket azért nem láttak el a gyermekfogászati rendelőben, mert a gyerek fogyatékosága nem tette lehetővé az éber állapotban történő beavatkozást. Mint kiderült, az egész országban két helyen¹²² végeznek ilyet, ahol a túlterheltség miatt az első vizsgálatra egy hónappal későbbi időpontot tudtak adni, és a legkorábbi műteti időpontot fél évre rá tudták volna vállalni¹²³.

Ma Magyarországon a látássérült gyereket nevelő családok rendkívül nehéz helyzetben vannak. Joguk van ugyan a korai fejlesztéshez, ám ezt többnyire csak Budapesten kaphatják meg, ami sokszor fárasztó utazással és magas anyagi ráfordítással kivitelezhető a családok számára. Míg korábban gyerekek részére is megítélhető és folyósítható volt a vakok személyi járadéka, addig ma a fogyatékosági támogatást csupán a 18 éven felüli fogyatékos embereknek van lehetőségük kérelmezni. A segédeszközök megvásárlását többnyire alapítványi, pályázati támogatásokból, ad hoc módon tudják a családok biztosítani.

Budapesten, Debrecenben és Pécsen van a vak és gyengénlátó gyermekeknek lehetőségük speciális általános iskolába járni, így azok a gyerekek, akik ezekben az intézményekben kezdik meg tanulmányaikat, a családjuktól távol, bentlakásos formában kénytelenek hatéves koruktól élni, egy-kéthetente hazajárni. Ez a helyzet súlyosan sérti a családban való nevelkedés jogát és lehetőségét, károsan hat a látássérült gyerek amúgy is nehezített családi és lakóhelyi társas kapcsolataira, kötődésére.

Budapesten kívül (ahol egy siket és nagyothalló gyerekek oktatásával foglalkozó iskola működik) az országban 7 vidéki városban található siket iskola, ahová a siket és nagyothalló gyerekek a környező településekről járnak be.

120 cerebralis paresis, traumás agykárosodás, ritka genetikai képek stb.

121 Bass László, 2008.

122 Budapesten és Szegeden. Azonban az utóbbi helyen csak a megyei lakosokat látják el. Forrás: Ön kibírná fogfájással fél évig? 2012.08.02. Népszava

123 „Amit tehetek, hogy együtt sírok a gyermekemmel” 2012.08.02.

http://www.medicalonline.hu/gyogyitas/cikk/_amit_tehetek_hogy_egyutt_sirok_a_gyermekemmel

Autista gyerekek

Az ombudsman 2010-es vizsgálatában megállapította, hogy az autizmussal élő gyerekek nem jutnak el az állapotuknak megfelelő oktatási-nevelési intézményekbe, mert több oktatási intézmény nem veszi fel az autista gyereket arra hivatkozva, hogy az alapító okiratukban nem szerepel az autista gyerekek oktatása. Többek között ez is az oka annak, hogy a közoktatásban – becslések szerint – a 2007/2008-as tanévben 7000 autista gyerek helyett kevesebb, mint 1300-an tanultak.¹²⁴

Korai fejlesztés – kora gyermekkori intervenció

A sérülten született, eltérő vagy megkésett fejlődésű, illetve fejlődési zavarral küzdő gyerekek 5 (6) éves korukig a kora gyermekkori intervenció rendszerében kapnak ellátást, támogató szolgáltatást.

A korai habilitációs/rehabilitációs, fejlesztő feladatokat ellátó intézményrendszer rendkívül heterogén, áttekinthetetlen, nincs szabályozott gyerekút, nincs protokoll, amely összekapcsolná a különböző ágazati irányítás alá tartozó intézményeket, a szülők és a szakemberek számára is nehéz az eligazodás. Az életszerűtlen, összehangolatlan szabályozás, az alulfinanszírozottság, az információhiány és az ellátás szereplői közötti együttműködések elégtelensége gátolják a gyerekek és családjaik ellátó rendszerbe való bekerülését, a megfelelő szolgáltatásokhoz való hozzájutását. A szolgáltatásokhoz való hozzáférés tekintetében nagy területi egyenlőtlenségek tapasztalhatók. A fővárosban található az intézmények egyharmada, a nagyvárosokban vannak még színvonalas ellátást nyújtó intézmények, de a kis településeken, falvakban a speciális szolgáltatások elérhetetlenek. A kora gyermekkori intervenció rendszerében jelenleg nagyjából 8000 gyerek ellátása folyik. Becslések szerint az ellátásra szoruló gyerekek több mint egyharmada nem kapja meg a számára szükséges ellátást/szolgáltatást.¹²⁵

Különösen a hátrányos helyzetű térségekben akadályozott a hozzáférés, a szolgáltatások fizikai közelsége nem biztosított, anyagi elérhetősége nem megoldott, a szakember ellátottság elégtelensége okán az ellátások sokfélesége és az interdiszciplináris team-munka nehezen kivitelezhető. A szegénységben élő fogyatékos gyerekek 68%-a, a nem szegények 40%-a nem részesült korai fejlesztésben. A roma és nem roma gyerekek között hasonlóak a különbségek: előbbiek kétharmada (66%), utóbbiak 46%-a nem jutott hozzá a szolgáltatáshoz.¹²⁶

Befogadó oktatás?

A habilitáció alapját képező alap- és középfokú oktatásban a törvény a befogadó oktatásra helyezi a hangsúlyt, amely a gyakorlatban azonban csak rendkívül lassan terjed.

Ennek főbb okai:

- a többségi pedagógusok általában nem rendelkeznek a fogyatékossgal élő gyerekek habilitációjával kapcsolatos alapvető ismeretekkel sem, ezért inkább elhárítják az ilyen gyermekek felvételét;

124 Az autizmussal élő személyek oktatáshoz való joga (AJB 1438/2009)

125 Kereki Judit (írta és szerk.) (2011): Regionális helyzetértékelés a kora gyermekkori intézményrendszer hálózatos fejlesztésének megalapozásához. Kutatási zárójelentés. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest.
http://www.educatio.hu/download/eselyegyenloseg/regionalis_helyzetertekeles_kezirat.pdf

126 „Gyerekmónitor 2009” az MTA GYEP adatfelvétele

• a többségi oktatási intézmények jelentős része még ma sem felel meg a fogyatékos gyerekek hozzáférését biztosító fizikai és infokommunikációs követelményeknek. A közoktatási statisztikai adatok alapján a 2011/2012-es tanévben külön csoportban, osztályban (szegregáltan) az óvodákban és a közoktatás 1-14 évfolyamán összesen 30.186 fő fogyatékkal élő gyermeket regisztráltak. Ugyanebben az időszakban az integráltan oktatott, különböző fogyatékoság élő gyerekek száma 50.947 fő volt¹²⁷.

• Erős előítélet és ellenállás a többségi szülők és nem ritkán a szakemberek részéről is.

Speciális lakóotthonok

Megfelelő, jó minőségű alapellátás hiányában vagy, mert a szülők nem tudják vállalni a fogyatékosággal élő, gyakran súlyos állapotú gyerek gondozását, esetleg anyagi kényszerek miatt, jelenleg is sok gyerek él nagy létszámú bentlakásos intézetekben. Nincs olyan kormányzati program, amely belátható időn belül a gyerekek intézményes ellátást megelőző, illetve kiváltó lehetőségeket kínálna.

javaslat

- A Fogyatékosügyi Bizottság 2012-es ajánlása a fogyatékkal élő gyerekek közösségi alapú rehabilitációjára, és ennek helyi, közösségi megvalósulására az ehhez szükséges anyagi források biztosítását indítványozza¹²⁸
- Az elsődleges családi védelem érdekében, a fogyatékosággal élő gyerekeket nevelő családok számára biztosítani kell a közösségi életben való részvételt garantáló szolgáltatásokat, ellátásokat valamint a megfelelő életszínvonalat, életminőséget garantáló családtámogatási rendszert.
- Az állam támogassa megfelelően a fogyatékosággal élő gyereket nevelő családokat annak érdekében, hogy megelőzze a gyerekek családon kívüli nevelkedését.
- „A helyettesítő védelem keretében részesítsék előnyben a családban történő elhelyezéssel alapuló nevelőszülői gondoskodást. Az intézeti elhelyezést a helyettesítő védelem végső formájának tekintsék, figyelembe véve a gyermek mindenek felett álló érdekét.”¹²⁹
- Kutatások indítása, amelyek felméri a fogyatékkal élő gyerekek és családjaik valódi szociális helyzetét, feltárják a szegénységben/mélyszegénységben élők arányát, és rávilágítanak a szociális juttatások, szolgáltatások és az életszínvonal, életminőség összefüggésére.
- Integrált koragyermekkori, iskolai programok biztosítása a szegregáció, diszkrimináció megelőzése, kezelése érdekében.
- A „pseUDO fogyatékoság” megelőzése a roma és más halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek és családjuk számára, megfelelő programok biztosítása a lemaradások megelőzésére, az integrált oktatásban való részvétel biztosítására

127 KSH a 2011. évi Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program (OSAP)

128 http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRPD/8thSession/CRPD-C-HUN-CO-1_en.doc

129 Fogyatékos személyek jogai vagy fogyatékos jogok?, A magyar civil Caucus párhuzamos jelentése az ENSZ Egyezményről, 2010, 207 o.

24. cikk – A gyermek joga az egészséghez és az egészségügyi szolgáltatásokhoz

Az alapellátásban dolgozó gyermekorvosok 56%-a 55 év feletti és az utánpótlás nem biztosított.¹³⁰ 2009-ben az országban egy házi gyerekorvosra átlagosan 1186 gyerek jutott, a leghátrányosabb helyzetű 33 kistérségben ez a szám 2248, a nem hátrányos helyzetű kistérségekben 1093 fő volt. Az intenzív centrumokban 20%-kal kevesebb orvos dolgozik, mint amennyire szükség lenne, a neonatológus szakvizsgával rendelkezők arányát tekintve pedig 40%-os a létszámbeli hiány. A szakdolgozók is 40%-kal vannak kevesebben, mint amennyire szükség lenne az intézményekben.¹³¹

A szolgáltatások ingyenesek, de a hozzáférés, utazás és a gyógyszerek, eszközök kisebb vagy nagyobb anyagi terhet jelentenek a családok számára. Kutatási adatok szerint¹³² a gyerekes családok közel tizedénél (8%) fordult elő 2009-ben, hogy nem jutott pénze az orvosi ellátással összefüggő költségekre. Ez az akadály a szegénységben élő családok 21, a roma szülők 26%-ánál tette lehetetlenné, hogy gyerekeik megkapják a megfelelő orvosi ellátást vagy kezelést.

Szülés, születés

Magyarország 2012-ben életbelépett Alaptörvénye szerint a magzatot a fogantatástól kezdve védelem illeti meg, de ez eddig nem jelentett változást a korábbi magzati védelemről szóló törvényhez képest, noha számtalan jel mutat a változtatási szándékra.

Az elmúlt években került a figyelem középpontjába az otthonszülés, a szelíd szülés engedélyezése. Geréb Ágnes ellen büntetőeljárás indult, mivel eltiltása ellenére orvosként, bábaként vállalta az otthoni születek kíséretét.¹³³ Az ombudsman közleményt adott ki, amelyben sürgette az otthonszülés megfelelő jogszabályi rendezését. Ennek eredményeképpen is fogalmaztak meg az intézetten kívüli szülés szakmai szabályairól, feltételeiről és kizáró okairól 2011. április 1-től hatályos kormányrendeletet sok éves küzdelem után, de ez csak nagyon szűk körben biztosítja az intézetten kívüli szülést, és nem erősíti a baba, nő- és családbarát szülészeti ellátást.

A fenti két – látszólag nem elsősorban a gyerekekre vonatkozó – megállapítás azért függ össze szorosán a gyermeki jogokkal, mert az első esetben a rendkívül alacsony születésszám növelése érdekében a kormányzat nem a családnak nyújtott segítség különböző formáit szándékozik kiterjeszteni, hanem a lelkiismeretre, hazafias kötelezettségre, a közösség iránti felelősségre apellálva ösztönzi a gyermekvállalást, ami nem segíti a gyermeki jogok érvényesülését. A második eset pedig azért érdemel kitüntetett figyelmet, mert a szülés körülményei, az anya jólléte, felkészültsége, tudatossága, a szülés utáni szenzitív időszakban kialakuló anya-gyerek viszony egyértelműen kihat a gyermek fejlődésére, kötődési képességére, jóllétére. Ehhez nem elsősorban az otthonszülés szabályozására, hanem annak biztosítására lenne szükség, hogy a fentiek maradéktalanul teljesülhessenek, bárhol is szül az anya.

Az alapellátáshoz való hozzáférés

A gyermekorvosi alapellátáshoz való hozzáférés terén nem biztosított az esélyegyenlőség, annak ellenére, hogy hagyományosan ez a terület volt a korábbi évtizedek sikerágazata. Az egészségügyi

130 Kádár F., Kálmán M., Paksy A., Paksy L.: (Az alapellátásban dolgozó gyermekorvosok és háziorvosok klinikai gyakorlatának összehasonlítása Magyarországon) Comparison the clinical practice of primary care paediatricians and general practitioners in Hungary – 1st Baltic Paediatric – ECPC Congress 19-21 May, 2011 Vilnius

131 Kereki Judit (szerk.), Regionális helyzetértékelés a kora gyermekkori intézményrendszer hálózatos fejlesztésének megvalósításához. (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest, 2011) http://www.educatio.hu/download/eselyegyenloseg/regionalis_helyzetertekeles_kezirat.pdf

132 „Gyerekmónitor 2009” az MTA GYEP adatfelvétele

133 <http://freegerb.org>

ellátáshoz való hozzáférés elsősorban a szakemberek és az intézmények regionális elérhetőségének eltéréseiből fakad. A hátrányos helyzetű térségekben igen kevés a gyermekorvos, az általános családi orvosok nem rendelkeznek gyermekorvosi ismeretekkel, de ellátják a gyerekeket, és egyre több helyen a védőnők is hiányoznak, sokszoros helyettesítéssel látják el a feladataikat, túl magas a családok száma, nem megoldott a közlekedés. Ezekben a régiókban a gyermekek közül többen és rosszabb állapotban kerülnek kórházba, kevesebben kapják meg a szakma szabályai szerinti korszerű kezeléseket, tápszereket, fakultatív védőoltásokat, gyakrabban kapnak indokolatlanul antibiotikumot, többen esnek ki az életkorhoz kötött szűrővizsgálatokból.

Csecsemőhalandóság

A csecsemőhalandóság csökken¹³⁴, de területileg nagy különbségeket mutat. A várandósgondozás színvonal eltérő, még mindig nagyon alacsony a bababarát kórházak száma. A szülészeti osztályok 80%-án nincs rooming in, elválasztják és külön helyen tartják az újszülöttet az anyától, ennek megfelelően a szoptatási arányok is alacsonyak, nincs felkészített személyzet és protokoll a koraszülött, kissúlyú, fogyatékos gyermek születésekor szükséges tájékoztatásra, segítségnyújtásra.¹³⁵ A nem megfelelő kórházon belüli vagy a kórházak közötti szállításból adódó károsodások ellátásának társadalmi terhei az évek során milliárdokat jelentenek, a szülők pszichés sérüléseit nem is számítva. A koraszülött, 32. hét előtt született kisbabák aránya Magyarországon magasabb, mint az európai átlag. Elsősorban orvosi eszközökkel próbálkoznak a nyilvánvaló szocio-ökonómiai gondok és a multikauzális problémák ellenére. Az újszülöttek súlya az egyik legfontosabb csecsemőhalálozást befolyásoló tényező. A 2500 grammnál kisebb súllyal született újszülöttek aránya az utóbbi tíz évben nem mutatott csökkenést, értéke 8,4% körül mozog. A kora gyermekkori intervenció intézményei közül a perinatális (neonatalis) centrumok a legleterheltebbek, működésükben nagy gondot jelent a szakemberhiány.

A neonatológiai sürgősségi rendszer finanszírozásában az állami részvétel jelenleg csak kétharmad arányú. A források egyharmadát két évtizede a civil szervezetek rendkívül aktív adománygyűjtése fedezi,¹³⁶ amely a jövőben fenntarthatatlan lesz.

Ivóvíz, ételmisszer ellátottság

A minőségi éhezés jelentős növekedése tapasztalható, a vitamin és ásványi anyag hiánya hozzájárul a tanulási nehézségekhez, fizikai, mentális fejlődési elmaradáshoz vezet. Egyre nagyobb azoknak a gyerekek a száma, akik csak az iskolában kapnak megfelelő ételmezt, esténként és hétvégén nem esznek vagy csak nagyon gyenge minőségű táplálékot.

Magyarország területének 80%-a jódhiányos, de a WHO és az UNICEF többszöri sürgetése ellenére sem sikerült mindeddig a jódpótlást megoldani¹³⁷

A bölcsődei és óvodai, iskolai felmérések rámutatnak arra, hogy az életkor specifikus étrend, a speciális étkezések és a diétás étkeztetés gyakran nem megoldott, a napi nyersanyagnorma nem elegendő a korszerű és egészséges táplálkozás elveinek betartásához. Egy 2011-es ombudsmani jelen-

134 http://ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_int007.html

135 http://www.csagy.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=374

136 Zsolt, Somogyvári, (Peter Cerny Alapítványi Mentőszolgálat: Közép-európai alapítványi koraszülött mentő szolgálat a Közép-Magyarország régióban.) Transport Medicine International – Hungary: A non-governmental organization for neonatal transport in Central Europe in the central region of Hungary Section on transport medicine newsletter (Transport Dispatch) of American Academy of Pediatrics 2007(Winter):6-10.

137 Farkas, I, Sajjo (2001): A lakosság 80%-naka jódelátottsága elégtelen, Van lehetőség a jódpótlásra, Táplálkozás – Allergia-Diéta, 6(3-4), 34-42.old., Budapest, 2001

tés megállapította¹³⁸, hogy a közétkeztetés átfogó szabályozásának hiányában nem megoldott a minőségi szolgáltatás¹³⁹.

26.cikk – A gyermek joga a szociális biztonsághoz

Juttatások, adókedvezmények

1. 2008-tól megszűnt a szociális ellátások indexálása. Korábban kormánydöntés írta elő a családi pótlék legalább évi egyszeri emelését. A kötelezettség 2009. szeptember elsejétől került hatályon kívülre.¹⁴⁰ Az indexálás hiánya a szegények számára a többiekénél aránylag nagyobb veszteség, egyrészt, mert körükben a szociális családi ellátások jövedelmeken belüli súlya viszonylag nagy, másrészt mert fogyasztásukban az átlagosnál nagyobb arányú a kiugróan magas árindexű élelmiszer és energia költsége¹⁴¹:

2. A gyerekszám, egyedülálló szülő, gyermeki fogyatékoság szerinti differenciálást a törvény megtartotta, de a rossz helyzetű csoportok az átlagnál kevesebbet nyertek, a differenciálás szűkült. Ezt valamennyire korrigálta a 2007. évi szociális törvény¹⁴², amely valamivel nagyobb emelést biztosított a hátrányban lévő csoportoknak.

3. 2009-től „gyermekvédelmi eszközként” megjelent a természetbeni formában nyújtott családi pótlék lehetősége az ún. védelembe vett gyermekeknél. E szabályozás szerint a családi pótlék legfeljebb 50%-a nyújtható természetben¹⁴³. 2010 augusztusától a törvény¹⁴⁴ megbontotta az egységes családi pótlék elnevezést: a nem tanköteles korú gyerek támogatásának elnevezése nevelési ellátás lett, a tanköteles korúaké iskoláztatási támogatás.

Az iskoláztatási támogatást univerzálisból feltételhez kötött ellátássá alakították: a gyerek 50 órát meghaladó iskolai igazolatlan hiányzás után védelembe veendő, tőle az iskoláztatási támogatás teljes összege megvonható és (eseti gondnok kirendelésével) természetbeni ellátásként nyújtható¹⁴⁵. A 2010/2011-es tanévben összességében 7427 diák iskoláztatási támogatásának megvonását rendelték el a helyi gyámhivatalok. E gyerekek több mint 70%-a hátrányos szociális helyzete miatt rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesült. Az eseteknek csupán 10%-ában szüntették meg a felfüggesztést azzal az indokkal, hogy a gyerek iskolai hiányzásai meg-

138 AJB-560/2011 Speciális étkezési igényű gyermekek étkeztetése <http://www.obh.hu/allam/jelentes/201100560.rtf>

139 Álláspontja szerint szükséges egy egységes, a gyermekétkeztetésre vonatkozó jogszabály megalkotása, amely a közétkeztetést komplex módon, annak a jelentésében feltárt valamennyi területére (a közétkeztetés fogalmára, intézményi körére, forrásaira, költségeire, térítési díjak megállapítására, minőségi és mennyiségi követelmények meghatározására, a speciális igényű gyermekek étkezésének biztosítására, az iskolai büfék élelmiszer és ital kínálatára, a párhuzamos hatósági ellenőrzések megszüntetésére, az egészséges ivóvíz használatára, az iskola-egészségügy e téren való megerősítésére, a főzés és kulturált étkezés tárgyi és személyi feltételeire) egyaránt kiterjed.

140 2009. évi LXXIX. Törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, valamint egyes szociális tárgyú törvények módosításáról http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0900079.TV-lbj1param

141 A 2006 és 2009 közti változásokról l. Erdős Zsuzsanna, Gyermekszegénységet, családokat érintő jogszabályváltozások 2005 és 2009 között, In.: Ferge Zsuzsa, Darvas Ágnes (szerk), Gyerekesélyek Magyarországon. A „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottságának 2009. évi jelentése. (MTA Budapest 2010.) 133-162.old.

142 2007. évi CXXI. törvény az egyes szociális tárgyú törvények módosításáról

143 1998. évi LXXXIV. Törvény a családok támogatásáról, 6. §. (2)

144 2010. évi LXVI. Törvény a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvénynek, valamint a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvénynek a tankötelezettség teljesítésével összefüggő módosításáról 144 1998. évi LXXXIV. Törvény a családok támogatásáról, 6. §. (2)

145 A törvény indoklása szerint az iskolázás fontosságát felismerve „A törvény alapvető célja az, hogy az állam egyértelmű üzenetet fogalmazzon meg arról, hogy az iskolakerülés, az indokolatlan hiányzás túrhetetlen magatartást jelent és a családi pótlék tekintetében is következményeket von maga után.”

szűntek¹⁴⁶. 2010 augusztusa és 2012 februárja között az iskoláztatási támogatás megvonása 11 200 gyereket érintett¹⁴⁷. 2012 őszétől¹⁴⁸ az 50 óránál többet igazolatlanul hiányzók körében a családi pótlék elvonásra kerül, és azt semmilyen formában nem kaphatja meg a család. Ez súlyos helyzetet idéz elő, és annak vizsgálata, hogy miért nem jár a gyerek iskolába, és hogyan lennének a szülők és a tanulók ösztönözhetőek, nem történik meg.

Az adórendszer 2010. évi változtatása¹⁴⁹ több módon növelte a gyermekes családok közötti egyenlőtlenségeket a 16%-os egykulcsos adó bevezetésével, ami a magas jövedelműeknek kedvez, de több kompenzáló adó jóváírási lehetőséget megszüntettek, kedvezményeket elvontak.

Segélyezés

A segélyekhez jutás feltételei szigorodtak, ami számos gyermekes családot is érint. A segélyek elérhetősége egyre szorosabban kötődik egyrészt a munkavégzéshez, másrészt az életviteli elemekhez. Az első program, amely a segély helyett közmunkát ígért viszonylag enyhe feltételekkel (pl. képzettség figyelembe vétele, törvényes minimálbér fizetése) indult 2009-ben¹⁵⁰. A 2011. évi közfoglalkoztatási törvény¹⁵¹ ennél szigorúbb feltételeket szabott, így aki nem vállalja a bármiféle közmunkában való részvételt, elesik a segélytől, miközben sok önkormányzat semmiféle munkát nem tud felajánlani. Felülvizsgálják a rokkantellátásokat, és sok esetben munkaképesnek nyilvánítják a súlyos betegségben szenvedőket, akiknek ugyancsak nem tudnak munkát adni.¹⁵²

27. cikk – A gyermek joga a megfelelő életminőséghez

Gyermekszegénység

A gyermekszegénység mértéke Magyarországon 2005 és 2010 között nőtt. A szegénységben élő gyerekek arányára – a számítások módszertani eltérései miatt – különböző adatok állnak rendelkezésünkre, de mindegyik a gyermekszegénység mértékének növekedésére utal.

Az UNICEF 10-es számú jelentése¹⁵³ értelmében Magyarországon minden harmadik gyerek nélkülözőnek számít annak ellenére, hogy az ország GDP-jéhez képest kifejezetten sokat költ családtámogatásra (pénzbeli és természetbeni szolgáltatások, adókedvezmények). A kutatásban részt vevő 35 ország közül a negyedik helyen szerepelünk. Magyarországnál csak Franciaország, az Egyesült Királyság és Svédország fordít több pénzt a gyermekekre, családokra. Ennek fényében javasoljuk a források elosztásának és csoportosításának átgondolását és a gyermekszegénység csökkentése érdekében hatékonyabb elosztásukat.

146 Csökkent az iskolakerületek száma az iskoláztatási támogatás megvonásának köszönhetően. <http://www.kormany.hu/hu/nemzeti-eroforras-miniszterium/szocialis-csaladi-es-ifjusagugyert-felelos-allamtitkarsag/hirek/csokkent-az-iskolakerulesek-szama-az-iskolaztatasi-tamogatas-megvonasanak-koszonhetoen>

147 Aki nem jár iskolába 2012.09.06. http://hir6.hu/cikk/68183/aki_nem_jar_iskolaba (2012.10.11.)

148 2010. évi LXVI. törvény a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvénynek, valamint a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvénynek a tankötelezettség teljesítésével összefüggő módosításáról

149 2010. évi CXXIII. törvény az adó- és járuléktörvények, a számviteli törvény és a könyvvizsgálói kamarai törvény, valamint az európai közösségi jogharmonizációs kötelezettségek teljesítését célzó adó- és vámjogi tárgyú törvények módosításáról

150 2008. évi CVII. törvény egyes szociális és foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról

151 2011. évi CVI. törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról

152 A lakóhelytől távoli, végzettségnek nem megfelelő közmunkát is el kell vállalni, a közfoglalkoztatási bér jóval alacsonyabb a minimálbérnél, a települési önkormányzat rendeletileg bármilyen további magatartási vagy életviteli feltételt előírhat segélyt igénylők számára

153 UNICEF (2012): Report card 10 – Measuring child poverty – page 2, 26.

A 2005 és 2010 között a roma gyerekek aránya ugrásszerűen megnőtt az alsó jövedelmi ötödben.¹⁵⁴ Az MTA Gyerekszegénység Elleni Programjának négy leghátrányosabb helyzetű kistérségben készült reprezentatív adatfelvétele 2009 és 2011 között a gyermekes családok helyzetének jelentős romlását mutatja. A Központi Statisztikai Hivatal adataiból az derül ki, hogy a lakosság 37%-a él a létminimum küszöb alatt¹⁵⁵. A Gyermekétkeztetési Alapítvány szerint naponta 20 ezer gyerek éhezik, és 80 ezerre tehető a veszélyeztetett gyerekek száma¹⁵⁶. A szegénységi arány 2010-ről 2011-re 1,5%-kal 13,8%-ra nőtt, a szegénységi küszöb alatt élők közel 1/3-a (30,3%-a) gyerekek¹⁵⁷, a 0-17 éves gyermekek száma egy év alatt 39 ezer fővel lett több.

7. *klaszter Oktatás, szabadidős és kulturális tevékenységek*

28. cikk (1. bekezdés) – A gyermekek joga az oktatáshoz

Az oktatási jogok biztos jelentéseiben és vizsgálataiban egyáltalán nem érinti a gyermeki jogokat, eljárási hatálya meghatározásakor nem is említi az Egyezményt, a 2010. évi beszámoló az utolsó jelentés a témában. Egyetlen egyszer sem szerepel a gyermekjog, gyermeki jog kifejezés, törvénytárában nem szerepel a gyermekjogi egyezmény¹⁵⁸.

A bölcsődék száma változik, a férőhelyek száma ugyan nő, de jóval az európai átlag alatt van, a bölcsődés korú gyerekek csupán 9%-nak ellátására elegendő. A bölcsődékben 2010 óta úgy nőtt a férőhelyek száma, hogy ez nem a bölcsődék számának bővülését jelenti, hanem a 31/2009 (XII.22.) SZMM rendelet¹⁵⁹ következménye, mely az addigi 10 fős csoportok létszámát 12-re, illetve 14 főre emelte (utóbbira akkor van lehetőség, ha a csoportban lévő összes gyermek 2 évesnél idősebb)¹⁶⁰

Az óvodák hagyományosan férőhely hiánnyal küzdenek, az óvodai csoportlétszámok magasak (vannak régiók, ahol közel 40%-os a túlterheltség¹⁶¹). Általában a halmozottan hátrányos helyzetű régiókban, településeken kevés vagy nincs óvoda.¹⁶², és a roma gyerekek azok, akik későbbi korban kerülnek óvodába, mert férőhely-hiány esetén azokat veszik fel elsősorban, akik betöltötték már az öt éves korukat, majd következő szelekciós kapuként azokat, akiknek mindkét szülője dolgozik, így azok a gyerekek kerülnek be legkésőbb az óvodába (munkanélküli, vagy rokkantnyugdíjas, halmozottan hátrányos helyzetűek), akiknek a legnagyobb szükségük lenne a korai óvodáztatásra. (A késői óvodáztatásnak köszönhetően az iskolába kerülésük időpontja is tolódik, és a rövid óvodai periódus alatt hátrányaik csökkenése is csak részleges)

A 2011. évi nemzeti köznevelésről szóló törvény hároméves kortól teszi kötelezővé az óvodába járást. Az óvodák azonban eddig is férőhely hiánnyal küzdöttek, az óvodai csoportlétszámok megnövekedtek.¹⁶³

154 Darvas Tausz: 2006

155 http://nol.hu/belfold/20120525-negymillioan_a_letminimum_alatt_

156 <http://hirek.msn.mainap.hu/itthon/20-ezer-gyerek-rendszeresen-ehezik-15409/>

157 Egyre több a szegény Magyarországon 2012.10.04. portfolio.hu

158 <http://www.oktbiztos.hu/torveny/index.html>

159 31/2009 (XII.22.) SZMM rendelet 6§ (1) és (2)

160 Korfa Népesedési hírlevél A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet kiadványa demográfiai kérdésekről 2012.március XII. évfolyam 1.szám www.demografia.hu/korfa

161 Oktatási adatok,2011/2012. Statisztikai tükör. VI: évfolyam, 23.szám. 2012.április 13. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1112.pdf>

162 Havas: 2008

163 Oktatási adatok,2011/2012. Statisztikai tükör. VI: évfolyam, 23.szám. 2012.április 13. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1112.pdf>

Az óvodáztatási támogatást értékelő elemzések alapján is látszik, hogy a szülők feltételekhez kötött anyagi támogatása a halmozottan hátrányos helyzetű családokban élő gyerekek 3 éves kortól óvodába járása érdekében sokféle gondot vet fel. Kellő tájékoztatás híján nem értik a közösség tagjai, gyakran az érintett szakemberek sem, hogy ez a gyerekek fejlődését szolgálja, különösen, mivel más feltételeket nem javított a 2008-as jó szándékú intézkedés¹⁶⁴. A tervezett 3 éves kori kötelező óvodába járás számtalan kérdést vet fel, a szülők jogáról a gyerek gondozásának, nevelésének meghatározásában, a nem rendszeresen járó gyerekek esetében a családi pótlék elvonásának lehetőségét, szankcionálást, a szakemberek felkészítésének és érdekeltté tételének elmaradása esetén komoly ellenérzéseket és a gyerekek kirekesztését, diszkriminációját, a nem hátrányos helyzetű gyerekek más óvodába iratását és így a korai szegregációt.

Megoldatlan a roma és a fogyatékos gyerekek integrált oktatása, a diszkrimináció és a kirekesztés sok formában tetten érhető. Az Esélyt a hátrányos helyzetű gyerekeknek Alapítvány több esetben pert nyert a gyerekek kirekesztése, diszkriminációja, elkülönítése miatt, de a szakpolitikán ez nem változtat, kormányzati tényezők szerint a szegregált oktatás hasznos, az érintett gyerekek érdekét szolgálja.¹⁶⁵

A fogyatékkal élő gyermekek oktatása

A Bizottság a gyerekek oktatáshoz való jogán belül ajánlást tett a fogyatékossgal élő gyerekek oktatáshoz való joga legteljesebb mértékű gyakorlására és az oktatási rendszerbe történő integrálásuk elősegítésére, de az ajánlásban foglaltak a legkisebb mértékben sem teljesültek.

A migráns (speciális igényű menedékkérő és védelemben lévő kiskorúak) gyerekek oktatása

Magyarországon nem rendelkezünk pontos adatokkal a migráns gyerekek oktatásáról, de ismert, hogy az oktatási intézményekben nincsenek speciális integráló programok, az interkulturális nevelés, az egyéni, differenciált igényekre való figyelem, és a megfelelő mentálhigiéniai szolgáltatások (képességfelmérők, és pszichológiai segítség, iskolaérettségi teszt) hiánya jellemző. A migráns gyerekek oktatása nem került szóba a 2010-2011-es közoktatási reform során.

A Migrant Integration Policy Index III 2011¹⁶⁶-es felmérésének eredménye alapján Magyarország az EU-n belül az egyik leggyengébben szereplő ország a migráns gyerekek oktatását illetően.

A menedékkérő, elismert menekült és oltalmazott gyerekek oktatása nem kielégítő. Gyakran előfordul, hogy az oltalmazott gyermekek, bár több éve Magyarországon élnek, csak 'előkészítő' osztályba járhatnak.

A roma gyerekek oktatása

Kutatások és a mindennapi gyakorlat mutatja a leszakadó, hátrányos helyzetű régiók, települések, településrészek esetében a roma lakosság jelentős felülreprezentáltságát, a gettósodást, az iskolafenntartó önkormányzatok szegregáló oktatásszervezési gyakorlatát és annak hatásait.

A tanulási nehézségekkel küzdő gyerekeknek (fogyatékosoknak) fenntartott iskolákban erőteljesen felülreprezentáltak a roma gyerekek. Továbbtanulni szinte kizárólag szakiskolákban tudnak, lemorzsolódásuk ott is rendkívül magas arányú. A közvélemény, az iskolafenntartók és pedagó-

164 2008. évi XXXI. törvény az esélyegyenlőség érvényesülésének közoktatásban történő előmozdítását szolgáló egyes törvények módosításáról 2.§ (7.)

165 http://www.cfcf.hu/index_hu/html

166 Migrant Integration Policy Index III, 2011. http://www.mipex.eu/sites/default/files/downloads/migrant_integration_policy_index_mipexiii_2011.pdf

gusok, szülők nagy része is előítéletes, roma ellenes és ez akadályozza, ellehetetleníti az integrált oktatás megvalósítását az Egyenlő Bánásmódról szóló jogszabály ellenére, következmények nélkül.

A rendszerváltozást követően nőtték meg nagymértékben Magyarországon az iskolák közötti egyenlőtlenségek¹⁶⁷. A hátrányos helyzetű családokból származó gyerekek a szegregált oktatás következtében alacsonyabb szintű iskolai oktatásban részesülnek. Magyarországon az elvégzett PISA vizsgálatok mutatták, hogy a gyermekek iskolai teljesítményében a családi háttér játssza a legnagyobb szerepet.

A Bizottság 2006-ban „megelégedéssel nyugtázta, hogy az oktatás 18 éves korig kötelező és ingyenes”.

A roma gyerekek társadalmi integrációjának növelését tovább rontja a tankötelezettségi korhatár változtatása is. A tankötelezettség felső határát 16 évre csökkentette a köznevelési törvény. Ennek értelmében a továbbtanulók közül a túlkorosak, évisméltók esélye a legrosszabb, akik eleve a 3 évesre leszállított idejű szakképzésben vesznek majd részt, ahol a közismereti tárgyak óraszámára 12 órára csökkent, és elsősorban gyakorlati ismereteket oktatnak az erre vállalkozó munkahelyeken, bizonytalan szakmai színvonalon és formában. A magyar iskolarendszer továbbra sem járul hozzá az egyenlőtlenségek csökkentéséhez, sőt újratermeli azokat. Az új intézkedések növelik a társadalmi egyenlőtlenséget, és még nagyobbá nyitják a társadalmi ollót. A gyermekotthonokban és nevelőszülőknél élő gyerekek iskolai eredményessége nagyon alacsony, körükben a továbbtanulás, iskolai kudarc és kimaradás azonos az otthon élő, hasonló társadalmi helyzetű gyerekcsoportokéval, ami jelzi az alternatív ellátás szakmai színvonalának gyengeséget, a célzott programok hiányát.

8. *klaszter Speciális védelmi intézkedések*

22. cikk – Menekült gyermekek

Bár a magyar jogszabályok tiltják a kísérő nélküli kiskorúak idegenrendészeti őrizetbe vételét, a Magyar Helsinki Bizottság (MHB) mégis tud olyan esetekről, ahol ennek ellenére őrizetbe vettek kiskorúakat¹⁶⁸. Az idegenrendészeti fogdákból gyakran fordulnak meg vitatható életkorú fogvatartottak, akik láthatóan sokkal fiatalabbak a többiekénél. Az ombudsman is vizsgálta a kísérő nélküli kiskorúak helyzetét, és a 2009-ben kiadott jelentésében többek között felhívta a figyelmet az életkor meghatározásának összetettségére, amely túlmutat a fizikai inspekción. A vizsgálatok folytatódtak 2012-ben is. Nem áll rendelkezésre megfelelő értékelési mechanizmus, részletes iránymutatás a személyi papírok nélküli gyermekek (serdülők) életkorának vizsgálatához. Az életkor vizsgálatának módszerei kizárólag a fizikai/testi jellemzőkre összpontosítanak, pszichológiai vonatkozásokat, a kulturális és környezeti tényezőket nem veszik figyelembe. Az eseti gondnokot a felmérés után rendelik ki, vagyis nincs jelen az eseti gondnok, hogy segítse a gyereket az életkor kiértékelési teszt előtt és alatt. Az életkor-meghatározás eredményével szemben nincs külön jogorvoslat, holott, ez a tény későbbi menedékjogi eljárásban is fontos körülmény lehet.

Több ponton sérül azon gyermekek joga, akik felnőtt hozzátartozóiktól elszakítva érkeznek Magyarországra. Az egyezmény értelmében a kísérő nélküli kiskorú a befogadó ország állampolgárával vagy a jogszerűen tartózkodó gyerekekkel azonos bánásmódra jogosult.

A kísérő nélküli kiskorúak száma Magyarországon a legmagasabb a környező országok közül: az UNHCR szerint 2009-ben 270, 2010-ben 150, 2011-ben 61 menedékkérelem volt.¹⁶⁹

167 Kertesi-Kézdí: 2005

168 Hungarian Helsinki Committee: Stuck in Jail, Immigration detention in Hungary (2010) p. 11, http://helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC-immigration-detention_ENG_final.pdf

169 <http://www.unhcr.org/pdf/resources/statistics/asylum-trends-in-central-europe-2009-2011.html>

A Magyar Helsinki Bizottság, az UNHCR és az Országos Rendőr-főkapitányság 2010-es közös (háromoldalu) jelentése alapján¹⁷⁰ előfordulnak olyan esetek, amikor kísérő nélküli külföldi kiskorúakat a szomszédos országokba visszaküldtek anélkül, hogy a magyar hatóságok meggyőződtek volna arról, hogy a gyerek szüleihez vagy megfelelő gyermekvédelmi intézménybe került volna. A magyar hatóságok a felnőttekre vonatkozó megállapodásokat alkalmazták a gyermekek visszaküldése során.

Az utóbbi években a MHB az UNHCR-rel együtt működtetett határmegfigyelő programjának keretében olyan esetekkel találkozott, amikor a kísérő nélküli kiskorúak országba lépését és a menekültügyi eljárást több tényező akadályozta. A határmegfigyelő program 2007 óta működik az Országos Rendőr-főkapitányság, az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) és a MHB háromoldalu megállapodásának köszönhetően.

38. cikk – A fegyveres konfliktusban érintett gyermekek védelme

Magyarországon újraindul a középiskolai katonai képzés, és új Nemzeti és Alaptanterv értelmében 2012-től ebből a tárgyból is lehet majd érettségizni. A 2012/2013-as iskolai tanévtől kezdődően nyitja meg kapuit Debrecenben az egyik iskola, mint honvédelmi oktatási intézmény, továbbá az Katonasuli program címmel indult iskolai honvédelmi szakkör és tábor¹⁷¹ a középiskolákban, melynek keretén belül katonai közelharcról és egyéb hadászati ismeretekről tanulhatnak a diákok¹⁷².

37. cikk – Kínzás, megalázó bánásmód és szabadságtól való megfosztás

Magyarország nem tett eleget a Bizottság által kifogásolt, 18 éves kor alattiak számára biztosítható jogi segítség, független és hatékony panasztételi mechanizmusok kialakításának. Nem tett eleget a diszkrimináció tilalmának sem, továbbá a fiatalkorúak bíróságait sem alakították ki, ellenkezőleg, a korábban ilyen ügyekre specializálódott bírók helyett a bárki tárgyalhatja a fiatalkorúak ügyeit, előzetes szakmai tapasztalattól függően¹⁷³.

A Bizottság javasolta a fiatalkorúak igazságszolgáltatása terén hivatalos személy által elkövetett kínzásról és bántalmazásról szóló állítások kivizsgálását, de ez a jelentési időszak alatt nem történt meg.

Az utolsó jelentéstétel óta jelentős változások történtek mind a fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szervezeti rendszerében, mind az elkövetőkkel való bánásmód területén.

A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény 2010. augusztusi módosítása azt eredményezte, hogy a fiatalkorúak (14-18 év közötti gyermek) által elkövetett több szabálysértésért – például tulajdon elleni szabálysértésért is! – kiszabható az elzárás-büntetés. (Ez a legsúlyosabb szabálysértési büntetés tényleges szabadságvesztéssel jár, fogházban foganatosítják, időtartamának maximuma 30 nap, halmazati büntetés esetében 45 nap.) A szabálysértésekről, szabálysértési eljárásról és a nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény is ezt tartalmazza. A fiatalkorú szabálysértési elkövetők szabadságvesztéssel járó elzárás büntetése kifejezetten sérti az Egyezmény 37. cikk b) pontjának azt a rendelkezését, hogy szabadságvesztéssel járó büntetést csak „végső eszközként” és a „lehető legrövidebb időtartammal” lehet gyerek

170 Menedékkérők hozzáférése az ország területéhez és a menedékjogi eljáráshoz a Magyar Köztársaságban (2010) <http://helsinki.hu/wp-content/uploads/books/hu/Hatatmegfigyelo-program-2008-2009.pdf>

171 Ismét katonasuli tábor Szolnokon 2012.07.25. <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/ismet-katonasuli-tabor-szolnokon> (2012.10.12.)

172 www.katonasuli.hu

173 A 2010. évi CLXXXIII. törvény helyezte hatályon kívül a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 448. § (1) be

elkövetővel szemben alkalmazni. A törvény az ún. pekingi szabályokkal¹⁷⁴ is ellentétes, vagyis a szabadságvesztés, mint legvégső szankció és a lehető legrövidebb ideig tartó elzárás lehet. A mai szabályozás a „végső eszköz” helyett alapesetként alkalmazza az elzárás-büntetést. Ez komoly és súlyos visszalépést jelent a gyermeki jogok korábbi magyarországi érvényesülési szintjéhez képest. (További gyermekjogi visszasság alapját képezi az a törvényi szabályozási hiány is, amely biztosítaná az Egyezmény 37. cikk c) pontjának érvényesülését a felnőttektől elkülönített elzárás-végrehajtást illetően, valamint a d) pont érvényesülésére vonatkozóan a sürgős jogsegélyhez jutás lehetőségét illetően.)

A szabálysértések idejére kiszabott rövid távú elzárás alatt nem valósítható meg szakmai vagy pedagógiai program, és hozzájárul a bűnözői- és börtönkapcsolatok kialakításához, elmélyítéséhez.¹⁷⁵

Az ombudsman vizsgálatai során súlyos hiányosságokat tárt fel a fiatalkorúak fogvatartásával kapcsolatban. A fizikai körülményeket elfogadhatatlannak találta (pl. a tököli intézetben, ahol a napi meleg zuhany nem volt biztosítva), és négyből két fiatalkorú a büntetés-végrehajtási intézményben növekvő számú erőszakos cselekményről számolt be. Az ombudsman a javítóintézetek körülményeit sokkal előnyösebbnek ítélte meg.

A fiatalkorúak elzárásához kapcsolódó tapasztalat, hogy a rendelkezés eredményeként a szabálysértések elkövetőinek a bűncselekmények elkövetőihöz képest kevesebb garanciát biztosít a jogalkotó, és gyorsabb eljárásban, nagyobb eséllyel kapnak rövid tartamú szabadságvesztés büntetést, mint a bűnelkövetők. Az alternatív büntetések alkalmazására és a felfüggesztett büntetésre vonatkozó ajánlásokkal ellentétes, hogy fiatalkorúak esetében a szabálysértési értékű lopást elkövető gyerek harminc napot tölt tipikusan felnőttek számára kijelölt büntetés-végrehajtási intézményben, (elvileg elkülönítve), míg a bűncselekmény értékhatárát elérők a helyreállító igazságszolgáltatás révén csak a legritkább esetben kapnak végrehajtandó szabadságvesztés büntetést.

A panaszeljárásnál aggodalomra adhat okot az, hogy első körben a büntetés-végrehajtási intézet vezetője bírálja el a panaszt.

40. cikk – A fiatalkorúakat illető igazságszolgáltatás alkalmazása

Magyarországnak nincs önálló törvénye a fiatalkorú elkövetőkről, és nincs önálló törvényi tényállás a fiatal felnőttekről sem. Az általánostól eltérő rendelkezéseket a Büntető törvénykönyv és a Büntetőeljárásról szóló törvény egy-egy különálló fejezetben szabályozza. Az ország hatályos szabálysértési törvénye pedig az európai kerethatározattal ellentétes koncepciót követ. Szabálysértési értékhatár alatt elkövetett cselekményért akár 30, halmazat esetén 45 napig terjedő, büntetés-végrehajtási intézetben letöltendő elzárás is kiszabható a fiatalkorúakkal szemben¹⁷⁶. A büntethetőségi korhatárt bizonyos (emberölés, testi sértés, rablás és kifosztás esetén) bűncselekmények esetén 12 éves korra módosították a korábbi 14 éves korhatárról, annak ellenére, hogy a témával foglalkozó szakemberek szerint ezt a gyerekek által elkövetett bűncselekmények száma és jellege sem indokolja.¹⁷⁷

Az ombudsman rendszeresen helyszíni vizsgálatokat végez a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézményeiben; 2012-ben kiemelt projektje részeként a négy (Tököl, Kecskemét, Szirmabese-

174 40/33 ENSZ minimumkövetelmény szabályai a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszeréről

175 Vaskúti, 2011

176 2012. évi II. törvény

a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről IV. FEJEZET KÜLÖNLEGES RENDELKEZÉSEK 18. Fiatalkorúakra és katonákra vonatkozó rendelkezések 27. § (2)

177 Civilek tiltakoznak a 12 éves büntethetőségi korhatár ellen. 2012.06.25. http://hvg.hu/itthon/20120625_civilek_buntehetoseg

nyó, Pécs) fiatalkorúakat fogva tartó bv. intézményt vizsgálta, ahol a korábbi jelentéseiben megfogalmazott ajánlások nagy részét megvalósították (lásd: Tököl – napi meleg víz használat), azonban kevés a pszichológus, és súlyos gondot jelent a fiatalkorúak reintegrálása.

A Magyar Helsinki Bizottság álláspontja szerint a kormány félreértelmezi a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmát, ezért intézkedései – tévesen – kizárólag a kiskorúak büntető- eljárásban sértettként vagy tanúként történő részvételét érintik, holott a – kormány által is rendszeresen hivatkozott – nemzetközi dokumentumok és ajánlások a bűnelkövető gyerekekkel kapcsolatos jogszabályokkal és bánásmóddal szemben is komoly elvárásokat támasztanak. Egyértelműen megállapítható, hogy a szabálysértési és büntetőjogban meghatározott elzárás alkalmazásával Magyarország sérti nemzetközi jogi kötelezettségeit, igazságszolgáltatása közel sem nevezhető gyermekbarátnak vagy ennek megvalósulására törekvőnek.¹⁷⁸

A fiatalkorúak szabálysértés miatti elzárását az ombudsman több jelentésében sérelmezte, hangsúlyozva a szabadságtól való bárminemű megfosztás, mint utolsó eszköz alkalmazását (last resort), majd az Alkotmánybírósághoz fordult kérve a jogszabályhely megsemmisítését.

Fiatalkorúak esetében a 2006-tól érvényes szabályozás ellenére nagyon alacsony számban alkalmazták a helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségét. Volt olyan megye, ahol egyetlen esetben sem kezdeményezték ezt, aminek egyik oka bizonyosan a jogalkalmazók tájékoztatásának, felkészítésének elmaradása, és a büntetést pártoló közhangulat, a médiafigyelem és támogatás szinte teljes hiánya.

Büntetőügyekben a közvetítést jelenleg pártfogó felügyelők, illetve erre a feladatra szerződött és kiképzett ügyvédek végzik. Költségvetési problémák miatt egyes megyei szolgálatok komoly humánerőforrás hiánnyal küzdenek, az ügyvédekkel kötött megbízási szerződéseket felmondták, vagy önkéntes munka keretében foglalkoztatják őket.

Javaslat

- Elterelés és alternatív helyreállító igazságszolgáltatási módszerek alkalmazása az elzárás büntetés kiváltására
- Fiatalkorúak bíróságainak felállítása a táblabíróságok székhelyein¹⁷⁹
- Az eljárás idejének rövidítése

33. cikk – A gyerekek és a kábítószerrel való visszaélés

A drogfogyasztás különféle formáinak mértékével összefüggő kutatások eredményei arra engednek következtetni, hogy a középiskolás korú fiatalok legalább egynegyede már fogyasztott drogot. A drog- és az alkoholfogyasztás esetében az adatok emelkedő tendenciát mutatnak, és a kipróbálók életkorának csökkenését igazolják. A drogokkal való első találkozás az iskolás évekre tevődik¹⁸⁰. A kábítószer használatot megelőző programok nem a drogfogyasztás okait próbálják meg kideríteni, és nem hangsúlyozzák a prevenció fontosságát, pedig szakemberek szerint azok a programok sikeresek, amelyek koherens, közösségi támogató programokat, prevenciót, kezelést, ellátást és ártalomkezelést egyaránt magukban foglalnak¹⁸¹.

178 http://helsinki.hu/wp-content/uploads/velemen_y_helsinki_bizottsag.pdf, 1. oldal

179 Vaskúti, 2011

180 Paksi, 2006

181 A drogpolitika szenvedélybetegsége Topolánszky Ákos szerint a tények nem támasztják alá a döntéseket. Népszabadság, 2012.07.01.

2011-ben és 2012-ben átfogó ombudsmani vizsgálati jelentés született a gyerekek drog-és alkoholfogyasztásáról, amelyből kiderült, hogy amellet, hogy hazánk közepesen fertőzött országnak tekinthető, az alkoholfogyasztás/első részegség korhatára egyre lejjebb húzódik, de jelenleg nincs intézményes gyermek-és ifjúsági addiktológia az országban. Probléma továbbá, hogy a korábban elfogadott Nemzeti Drogstratégia a végrehajtást segítő akcióterv hiányában nincs hatályban. Problémás a gyorsan terjedő designer drogok (legal highs) szankcionálása, amelyre jelenleg nagyon lassan és késve reagálnak a megelőző, segítő programok, figyelemfelhívás, nincs sürgősségi listára vétel (emergency procedure).

A kábítószerhasználattal összefüggésben említendő az az ellátórendszerrel (metadon kezelők, túcsere szolgáltatók, Józan Babák Klubja és Kék pont Egyesület) kapcsolatba kerülő legalább ötven-száz csecsemő¹⁸², akik szenvedélybeteg édesanyjuk révén drogfüggőként jönnek a világra, de sem megelőző programok, sem célzott kezelő programok nem segítik a többi, nem ismert érintettet.

A működő programok (még mindig) az elrettentést tartják a prevenció legfőbb eszközének. Az új Btk. vonatkozó szabályozása is a kábítószer fogyasztás büntetését és a korábbi büntetés szigorítását hangsúlyozza, és továbbra sem vesz tudomást a legális pszichoaktív szerek (alkohol és gyógyszeres) kockázatairól.

34. cikk – A gyermekek szexuális kizsákmányolása

Létezik gyermekprostitúció

Magyarországon a bizottsági ajánlás ellenére nem történt kormányzati szintű erőfeszítés a gyerekek szexuális kizsákmányolása különféle formáinak megelőzésére, leküzdésére, de még a jelenleg megismerésére sem. A szexuális abúzust a közvélemény és a szakemberek is súlyos, elítélendő dolognak tartják, de gyermekkorúak kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolása esetén is gyakran elhangzik az a feltételezés, hogy a gyerekek önkéntesen vállalták pénzkereset céljából, az ő „hibájuk”, ők „provokáltak” vagy „beleegyezésükkel” történt az aktus. Magyarország kormánya nem foglal egyértelműen állást a gyermekprostitúcióval kapcsolatban, a belügyminiszter véleménye szerint „a kiskorú prostituáltak nem fenyegetés és kényszer alatt, hanem önként válnak prostituálttá.¹⁸³” A fakultatív jegyzőkönyv ratifikálása megtörtént, de nem történt meg a jogszabály megismertetése a laikus és szakmai közvéleménnyel, alkalmazására nem voltak kampányok, képzések a ratifikációt követően. Az új Btk-ban önálló törvényi tényállás lesz a gyermekprostitúció.

Kiemelten veszélyeztetettek a halmozottan hátrányos helyzetű, iskolából kimaradt, szakellátásban élő és onnan szökésben lévő gyerekek, elsősorban lányok. Véltetően szervezett bűnözői csoportok állnak a gyerekek kihasználását, kereskedelmét szervezők mögött, a feltárás nagyon nehéz és alacsony eredményességű.

Az ombudsman 2011. során átfogó jelentésben vizsgálta (AJB 1472/2011) a gyermekprostitúció helyzetét, amelynek során egyértelműen kiderült, hogy ez létező probléma, a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai (pl. gyermekvédelmi szakellátás, rendőrség) rendszeresen találkoznak vele, ugyanakkor nem áll rendelkezésre egységes adatbázis és megfelelő eszközrendszer a megelőzésére, kezelésére, visszaszorítására; szükség lenne a testtudatosság és önismeret, reprodukciós ismeret

182 Lukács Csaba, 2008

183 <http://gyerekszemle.posttr.hu/magyarorszagon-marpedig-nincs-gyerekprostitucio-vagy-megis>

reték tanítására és a gyermekvédelmi jelzőrendszer, segítségnyújtás törvényben lefektetett módon történő integratív, együttműködő ágazatközi működtetésére.

2011-ben az ombudsman hivatalból elrendelt vizsgálata a szakellátásban élő gyerekek sérelmére elkövetett szexuális bántalmazás jelenségét tanulmányozta (AJB 2031/2011). A vizsgálat során az intézmények megszüntetésének fontossága mellett hangsúlyozta, hogy szükséges lenne a szexuális bántalmazás WHO által kidolgozott definíciója alapján történő adatgyűjtés, kezelés; a bántalmazás felismeréséhez megfelelő módszertan és képzés bevezetése a gyerekekkel foglalkozó szakemberek számára, valamint a megelőző programokon túl, a gyerekek panasztételi jogának hatékony érvényesítése. Ennek eredményeképpen jelentette meg a Fővárosi TEGYESZ módszertani füzetét szakemberek számára 2012 decemberében.

Az áldozattá vált gyerekek csak esetlegesen részesülnek megfelelő és a szükségletüket kielégítő gondozásban a szakellátásba kerülésüket követően. Számos esetben a gyerek iratanyaga nem, vagy hiányosan tartalmaz információkat arról, hogy a gyereket szexuálisan kizsákmányolták-e, ezért ha a szakember rendelkezik is a megfelelő képzettséggel, hogy ilyen jellegű traumán átsegítse a gyereket, sokszor csak a gyerek bekerülése után jóval később szembesül a gyerek valós szükségleteivel. Statisztikákra, célzott kutatásra, valamint egységes szakmai protokoll kidolgozására lenne szükség.

A Büntetőtörvénykönyv és rendelkezései

Míg a Büntető törvénykönyv a 18 év alatti gyereket a megrontás, azaz bűncselekmény áldozatának tekint, és a gyermekvédelmi törvény szerint ez a védett korhatár, azaz minden kétséget kizáróan bántalmazásnak számít esetükben, ha prostitúcióra kényszerítik őket, addig a szabálysértési törvény 2010. augusztus 19-én hatályba lépett módosítása szerint a fiatakorút szabálysértés miatt őrizetbe lehet venni, a bíróság pedig elzárásra is ítélni, amennyiben felkínálkozik, vagy a türelmi zónán kívül áll. Az új törvény rendészeti kategóriává teszi a gyerek prostitúciót: nem áldozatként, hanem bűnelkövetőként, szabálysértőként kezeli a prostitúcióra kényszerített gyerekeket.

A 2011-bben Svájcban megnövekedett számú magyar származású kiskorú prostituált okán Magyarország sajtókampányba kezdett, de a sajtómegjelenéseken kívül nem történt érdemi fellépés¹⁸⁴ az érintettek védelmében.

Látencia

A jelenséget tekintve nagyon magas a látencia, pontos számok (és fogalmak) nem állnak rendelkezésre, az ismertté vált bűncselekmények a jéghegy csúcsát jelentik, nincs semmiféle megbízható információ a probléma kiterjedtségére vonatkozóan.

35. cikk – Az elrablástól, eladástól és emberkereskedelemtől való védelem

A gyermekrablások esetében ugyancsak nagy a látencia, de létező jelenségről van szó, a szakemberek gyakran szembesülnek a hatékony operatív rendőri egység hiányával¹⁸⁵.

Néhány civil szervezet által, uniós forrásból finanszírozott prevenció program esetlegesen, kampányszerűen működik az emberkereskedelem megelőzésére, de mivel nincs együttműködés az ellátórendszer tagjai között, gyakran előfordul, hogy külön programok futnak párhuzamosan a

184 <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/tarsadalmi-felzarkozasert-felelos-allamtitkarsag/hirek/balog-zoltan-is-tamogatja-a-fiatakoru-nok-prostitutiojanak-szigoritasat-celzo-svajci-kezdemenyezest>

185 Anonim interjú, 2012. június

rendőrség és a civil szervezetek szervezésében anélkül, hogy a célcsoportot célzottan, összefogva elérnék.

30. cikk – A kisebbségi és őslakos gyermekek

A roma gyerekek helyzetével a jelentés több cikkében foglalkoztunk. Mint a jelentésből is kitűnik, a roma gyerekek egy jelentős hányada születése pillanatától fogva folyamatos diszkriminációnak van kitéve, gyermekkorukat végigkíséri a lakhatási, oktatási, szabadidős tevékenységüket jellemző szegregáció, az egészségügyi ellátáshoz való korlátozott hozzáférés, a többségi társadalom és gyakran a szakemberek, intézmények előítélete, megbélyegző magatartása. A romák ellen elkövetett bűncselekmények megnövekedtek az elmúlt években, bár ez nem számszerűsíthető, mivel rasszista, (gyűlölet) bűncselekmény alapú megkülönböztetés nincs a hivatalos bűnügyi statisztikában¹⁸⁶. 2008-2009-ben kilenc magyarországi településen¹⁸⁷ történtek romák elleni halálos áldozatokot követelő (köztük gyerekeket érintő) támadások. Magyarország – a bejelentett programok és intézkedések ellenére – nem tett eleget azon Bizottsági ajánlásnak, hogy a roma gyerekek megbélyegzése és kirekesztése elleni intézkedéseket javítsa.

Magyarország úttörő szerepet vállalt az EU Romaintegrációs programjának kidolgozásában, de sajnálatos módon a gyerekek jogaira, jólétére és jóllétére a stratégia szinte kizárólag a jövőbeni munkavállalás és beilleszkedés szempontjából tér ki, önmagukért a gyerekek és a gyermeki jogok nem szerepelnek a stratégiában.

186 ERRC 2012

187 Galgagyörk, Piricse, Nyíradony, Tarnabod, Nagycsécse, Alsózsolca, Tatárszentgyörgy, Tiszalök, Kisléta

Felhasznált irodalom

- Alaptalan az Unicef aggódása. In: Magyar Nemzet Online. <http://mno.hu/belfold/alaptalan-az-unicef-aggodasa-1086656> 2012.07.26.
- Alföldi Ágnes Dóra (2011): A családon belüli erőszak problematikája a XXI. századi Magyarországon. In: Magyar Tudomány 2011/8
http://epa.oszk.hu/00600/00691/00092/pdf/mtud_2011_08_0955-0962.pdf
- Alkotmányos támogatás az abortuszturizmusnak? A TASZ jelenti
http://ataszjelenti.blog.hu/2012/09/28/alkotmanyos_tamogatás_az_abortuszturizmusnak 2012.09.28.
- Alkotmányos hátraarc - A Republikon Intézet összehasonlító elemzése az EU 27-ek alkotmányának preambulumaikról (2011) http://www.republikon.hu/upload/5000175/Ri_preambulum.pdf 2012.11.01.
- A dizájner drogok Magyarországon 2010-2011-ben (2011) Fact Intézet, INDÍT Közalapítvány http://fact.hu/sites/default/files/dizajner_drogok_Magyarorszagon_zaro.pdf 2012.09.05.
- A TV2 és az m1 már használja a gyermekbarát jelzést
<http://csaladi.hirnok.hu/cikkek/18-egyeb-cikkek-erdekességek/371-gyermekbarat-jelzes-a-televizioban> 2012.06.25.
- Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az AJB 797/2011. számú ügyben www.obh.hu/allam/jelentes/201100797.rtf
- Aáry-Tamás Lajos (szerk.) (2010): Az oktatási jogok biztosának beszámolója 2009. évi tevékenységéről. Oktatási Jogok Biztosának Hivatala
- Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az AJB 1092/2011 számú ügyben <http://www.obh.hu/allam/jelentes/201101092.rtf>
- Barabás A. Tünde (2009): Áldozattá válás Magyarországon: a statisztika és az empirikus vizsgálatok valóságképe. In: Borbíró Andrea – Velez Edit – Garami Lajos (szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve – 2009. II.
http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/tamop_tk_2_aldseg+reintegr.pdf
- Bass László (szerk.) (2008): Amit tudunk és amit nem – az értelmi fogyatékos emberek helyzete Magyarországon. Kézenfogva Alapítvány.
http://www.gyerekesely.hu/index.php?option=com_phocadownload&view=file&id=247:bass-amit-tudunk-es-amit-nem
- Dr. Bede Nóra – Miklósi Balázs – Rakos Eszter (2010): A lemez két oldala – szökési mintázatok elemző vizsgálata. Budapest Főváros Önkormányzatának Gyermek- és Ifjúságvédelmi Ügyosztálya
http://www.tegyesz.hu/file/Modszertani_tegyesz/Kutatasok/szokes/Bede_N_Miklosi_B_Rakos_E_szokes_tanulmany.pdf
- Bíró Endre (1998): Jog a pedagógiában. Pedagógus-továbbképzési Módszertani Központ, Jogismereti Alapítvány, Budapest.
- Darvas Ágnes – Tausz Katalin (2006): Gyermekszegénység. Demos Magyarország
http://www.biztoskezdet.hu/uploads/attachments/gyermekszegenyseg_darvas_tausz.pdf
- Demográfiai portré 2009 – Jelentés a magyar népesség helyzetéről (KSH) Népeségtudományi Kutató Intézet (2009)
- Diákjogok és pedagógusjogok az iskolában. Kutatási beszámoló Az Oktatási Minisztérium Oktatási Jogok Miniszteri Biztosának Hivatala megbízásából a Kurt Lewin Alapítvány által a 2000-2001-es tanév során végzett országos szociológiai kutatás alapján írta: Ligeti György és Márton Izabella.
http://www.oktbiztos.hu/kutatasok/diakjog/dj_00.htm
- ENSZ Gyermekjogi Bizottsága, Záró észrevételek, Magyarország, 2006 CRC/C/HUN/CO/2
- ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága, Záró észrevételek, Magyarország, CRPD/C/HUN/CO/1, 2012

- Európai Roma Jogok Központja (2011): Életfogytiglan – Roma gyermekek a magyar gyermekvédelmi rendszerben
<http://www.errc.org/cms/upload/file/eletfogytiglan-20-june-2011.pdf>
- Európai Roma Jogok Központja (2007): Fenntartott érdektelenség - Roma gyermekek a magyar érdekvédelmi rendszerben
<http://www.errc.org/cms/upload/media/02/90/m00000290.pdf>
- Erdős Zsuzsanna (2012): Tájékoztató a gyermekvédelmi törvény módosításáról. 2012. évi CXVIII törvény egyes szociális tárgyú és egyéb kapcsolódó törvények módosításáról.
http://www.macsgyoe.hu/downloads/szakmai_anyagok/tajgyvtmod201207.pdf
- Ferge Zsuzsa: A Szociális Szakmai Szövetség állásfoglalása a többcélú kistérségi társulások szociális és gyermekjóléti feladatellátásáról. 2006 http://www.3sz.hu/sites/default/files/uploaded/2006_a_tobbcelu_kistersegi_tarsulasok_szocialis_es_gyermekjoleti_feladatellatasarol.pdf 2012.10.16.
- Ferge Zsuzsa – Darvas Ágnes (szerk.): Gyerekesélyek Magyarországon. A „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottságának 2009. évi jelentése. MTA Budapest 2010.
- Ferge Zsuzsa – Darvas Ágnes (szerk.): Civil jelentés a gyerekesélyekről www.gyere.net/downloads/Civil_jelentes_2011.pdf
- Földes Petra – Lannert Judit (2009): Koloknet online kérdőíves kutatás az iskolai erőszak kezeléséről.
http://koloknet.hu/koloknet_tanulmany.pdf 2012.10.26.
- Fürjes Balázs - dr. Krémer András - Dr. Somodi Éva (szerk.) (2010.): A mediáció és a bírósági eljárások kapcsolata Magyarországon. A 2009/2010. évi kísérleti bírósági mediációs program kiértékelése 3.3. verzió http://www.mediacio.hu/files/tanulmany_mediacios_programrol.pdf
- Gyerekjogok a Minimax híradójában <http://www.mobilitas.hu/rssview/hirek/8372> 2012.11.05.
- Gyermekes családok helyzete - "Gyerek-monitor" (TÁRKI 2009) Az MTA GYEP adatfelvétele 2011.
- Gyurkó Szilvia (2009): Gyermekbántalmazás, veszélyeztetett gyermekek. In: A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I., Budapest, IRM, 2009. 329-346. o.
- Gyurkó Szilvia – Virág György (2009): Az iskolai erőszak megítélésének különbségei és hasonlóságai a gyermekvédelmi és az oktatási intézményrendszerben – Kutatási zárótanulmány
http://www.fovpi.hu/data/cms54533/agresszio_zaro.pdf
- Herczog Mária: A családon belüli erőszak jelentésváltozásai és helyzete Magyarországon. In: Nagy Ildikó – Pongrácz Tiborné (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről. TÁRKI Zrt., 2009, 197- 210. old.
- Herczog Mária: Gyermekbántalmazás a családban. In: Virág György (szerk.) (2006): Családi iszonyok – A családi erőszak kriminológiai vizsgálata. KJK-KERSZÖV Kiadó
- Herczog Mária (2012): Child Abandonment and its Prevention in Hungary In: Child Abandonment and its Prevention in Europe
<http://www.nottingham.ac.uk/iwho/documents/childabandonment/manual-of-good-practice.pdf>
- Herczog Mária (2007): Gyermekbántalmazás. Budapest, Complex Kiadó
- Herczog Mária szerint bukás az inkubátorprogram. 2005.04.13. HVG
<http://hvg.hu/itthon/20050413herczog> 2012.09.07.
- <http://nmhh.hu/>
- <http://www.saferinternet.hu/>
- http://www.gyermek.joghaz.hu/dokumentumok/Gyermekjogi_kepviselei_tevekenyseg.pdf
- Jelentés a magyar népesség helyzetéről - Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Népeségtudományi Kutató Intézet (2009): Demográfiai portré 2009
- Károly Zsófia (2012): A gyermekbarát büntetőeljárás. ELTE-ÁJK Gyermekjogi Kör
<http://gyermekjogikor.wordpress.com/2012/04/25/a-gyermekbarat-buntetoeljaras/> 2012.07.20.
- Kádár F. – Kálmán M. – Paksy A. – Paksy L.: Comparison the clinical practice of primary care paediatricians and general practitioners in Hungary (Az alapellátásban dolgozó gyermekorvosok és háziorvosok klinikai gyakorlatának összehasonlítása Magyarországon) – 1st Baltic Paediatric – ECPC Congress 19-21 May, 2011 Vilnius

- Kereki Judit (szerk.): Regionális helyzetértékelés a kora gyermekkori intézményrendszer hálózatos fejlesztésének megalapozásához. (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest, 2011
http://www.educatio.hu/download/eselyegyenloseg/regionalis_helyzetertekeles_kezirat.pdf
- Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: Általános iskolai szegregáció, I. rész Okok és következmények. In: Közgazdasági Szemle, LII. évf., 2005. április (317–355. o.)
- Kovács Orsolya (szerk.) Gyermekjogi projekt. AJOB projektfüzetek. 2010/1.
<http://www.ajbh.hu/allam/2009/pdf/gyermekjogi.pdf>
- Könnyebb lesz a sérültek és rászorulókat ellátása
<http://mno.hu/belfold/konnyebb-lesz-a-serultek-es-raszorulok-ellatasa-1115905> 2012.12.20.
- Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat: Az áldozatsegítő szolgálat tevékenysége 2010.
http://www.kimisz.gov.hu/data/cms30169/2010_beszamolo_Aldozatsegito_Szolgalat.pdf
- Központi Statisztikai Hivatal (2012): Állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/allamigondoskodas.pdf>
- Lukács Csaba: Józan babák Magyarországon évente ezer magzatot hordanak ki kábítószerfüggő kismamák, Magyar Nemzet Online, 2008. szeptember 2.
http://mno.hu/migr_1834/jozan-babak-404411 2012.11.19.
- Lux Ágnes (szerk.): Gyermekjogi projekt. AJOB projektfüzetek, 2011/1.
<http://www.ajbh.hu/allam/2010/pdf/gyermekjogi.pdf>
- Lux Ágnes (szerk.): A gyermekek testi-lelki egészsége. Gyermekjogi projekt. AJOB projektfüzetek 2012/1.
http://www.ajbh.hu/allam/2011/pdf/ajb_gyermekjogi_projekt_2012.pdf
- Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény Alkalmazásához. Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület – Unicef, 2009
http://www.tegyesz.hu/file/Szakmai_informaciok/Szakirodalmi_kitekintes/konyv.pdf
- Kihasználják a gondozottakat. Akik a nevelt gyerekekből élnek. 2010.03.09.
<http://www.kozszolga.hu/hirek/kihaszn%C3%A1lj%C3%A1k-gondozottakat> 2012.09.10.
- Központi iskolairányítás
http://hvg.hu/hvgfriss/2012.28/201228_kozponti_iskolairanyitas 2012.07.11.
- List of Critical Issues by the European Roma Rights Centre concerning Hungary, ERRC, 2012
<http://www.errc.org/cms/upload/file/hungary-cedaw-submission-25-june-2012.pdf>
- Nagy Annamária: A gyermekjogi képviselői tevékenység szakmai hatásai, 2004-2009. Betegjogi, Ellátottjogi és Gyermekjogi Közalapítvány
http://www.gyermek.joghaz.hu/dokumentumok/Gyermekjogi_kepviseloi_tevekenyseg.pdf
- Nemzetközi védelemben részesített személyek családgyógyítása. Gyakorlati útmutató. 2008. május. Helsinki Bizottság.
http://helsinki.hu/wp-content/uploads/Csaladgyogyitasi_utmutato1.pdf
- Németh Ágnes – Költő András (szerk.) (2010) Serdülőkorú fiatalok egészsége és életmódja. Az Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása című, az Egészségügyi Világszervezettel együttműködésben zajló nemzetközi kutatás 2010. évi felméréséről készült nemzeti jelentés. Országos Gyermekegészségügyi Intézet, 2011
- Nők és férfiak Magyarországon 2009-2010. Központi Statisztikai Hivatal (KSH, 2011)
- Ónody-Molnár Dóra: Bizonytalan Biztos Kezdet
http://nol.hu/lap/mo/20120802-bizonytalan_biztos_kezdet. 2012.08.02.
- Ónody-Molnár Dóra: Gyerekprostitúció pedig nincs – mégis sokan megszenvedik
http://www.nol.hu/belfold/20110127-alkotmanyellenes_a_barcarendelet 2011.01.27.
- Ónody-Molnár Dóra: Pintér szerint még mindig nincs gyermekprostitúció.
http://nol.hu/belfold/pinter_szerint_meg_mindig_nincs_gyermekprostitucio 2011.07.05.
- Összefoglaló az Országos Igazságszolgáltatási Tanács 2011. július 5-i üléséről
<http://www.mabie.hu/node/1025> 2012.10.12.

- Paksi Boglárka – Arnold Petra (2006): A budaörsi diákok alkohol- és drogfogyasztása, valamint dohányzása
<http://www.kef.hu/KefOtherDocsData.aspx?ID=318ee0fe-fc66-47a8-a65c-028d39de4734&attId=d740feb3-e329-4bf2-b6dd-3f77e9349258>
- Papházi Tibor (szerk.): Gyermekvédelmi statisztikai tájékoztató, 2009
http://ncsszi.hu/kutatasi-igazgatosag-1_10/szocialis-es-gyermekvedelmi-szolgalatasok-2_35/gyermekvedelmi-statisztikai-tajekoztato,-2009-n_88
- Rendszerbe zárva (2009): Hogyan kezeli az igazságügyi rendszer a nők és gyermekek elleni férfierőszak jelenségét ma Magyarországon? A NANE és a Patent Egyesület egy éves kutatási és pereskedési programja
- Dr. Rigó János – Oberth József – Sógorka Ildikó (szerk.) (2009): Droghasználó várandós nők és gyermekeik ellátása. Magyar Emberi Jogvédő Központ Alapítvány, Budapest, 2009
- The Rights of the Child. Analytical report. Flash Eurobarometer European Commission (No. 235), April 2008
http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_235_en.pdf
- The Rights of the Child. Analytical report. Flash Eurobarometer European Commission (No. 273), May 2009
- Szikra Dorottya (2010): Serdülőkori terhességek – egy jövőbeli kutatást megalapozó tanulmány és összefoglalás MTA Gyerekszegénység Elleni Program
- Szociális kártya
http://hvg.hu/itthon/20091020_szocialis_kartya_ombudsman 2012.09.12.
- Szociális Statisztikai Évkönyv, 2010 Központi Statisztikai Hivatal (KSH 2011)
- Study on Child Poverty and Child Well-Being in the EU http://www.tarki.hu/en/research/child-poverty/case_studies/childpoverty_hungary.pdf
- Tévedés, hogy fokozódik az iskolai erőszak?
http://eduline.hu/kozoktatas/2010/12/23/20101222_iskolai_eroszak_hazirend 2012.12.02.
- Varga Betti: Magyarországon márpedig nincs gyerekprostitúció! Vagy mégis?
<http://gyerekszemle.postr.hu/magyarorszagon-marpedig-nincs-gyerekprostitucio-vagy-megis> 2012.11.06.
- Vaskuti András: A fiataikorúak büntető igazságszolgáltatásának aktuális kérdései OKRI Szemle, 2. kötet (szerk.: Virág György). OKRI, Budapest, 2012
- Vona Adrienn: Gyermekprostitúció: rendezni kell a problémát
http://mno.hu/belfold/gyermekprostitucio_rendezni_kell_a_problemat-183406 2012.09.24.
- www.gyermekjogok.ajbh.hu
- Report card 10 - Measuring child poverty UNICEF (2012)
<http://www.unicef.org/Documents/Publications/RC10-measuring-child-poverty.pdf>
- Somogyvári Zsolt (Peter Cerny Alapítványi Mentőszolgálat: Közép-európai alapítványi koraszülött mentő szolgálat a Közép-Magyarország régióban.) Transport Medicine International – Hungary: A non-governmental organization for neonatal transport in Central Europe in the central region of Hungary Section on transport medicine newsletter (Transport Dispatch) of American Academy of Pediatrics 2007 (Winter)